05. international literature festival odesa
25 09 – 29 09 19

The e–reader of the V international literature festival odesa 2019

Зміст

Томас Сендоз **1**

Дурс Грюнбайн..... 2

Йогана Лієр..... 3

Маріна Скалова..... **4**

Міхаель Фер 5

Павло Стех 6

Роберт Поль
Вестон..... 10

Олексій
Надемлінський..... 15

Емануель
Удар..... 27

Чен
Джіангонг..... 35

Франц
Голер..... 43

Андрій
Любка..... 58

Євгенія
Кононенко..... 64

Максім
Біллер..... 75

Наталія
Сняданко..... 72

Степан
Процюк..... 83

Марина
Гримич..... 11
0

Томас Сандоз

« Прогулянка втрачених»

Скажи мені, яку маску ти носиш,

і я скажу, яке твоє обличчя.

Хуліо Кортасар ВИГРАШІ

Довіра лопається, як мильна бульбашка. Чим краще знаєш суть речей, тим більше довіряєш цьому афоризму. А втім, більше не маю бажання гратися словами.

Червневого вечора ми бадьоро сунемо на північ. Моє спеціальне сидіння надійно прикручене ремінцями до підлоги службового мікроавтобуса. Юлія, наша вихователька, уважно дивиться на дорогу. Поряд з нею Поліна нахилилась вперед, жмакає край своєї футболки. На лавці поряд зі мною Гун і Б’єро сваряться на предмет наплічника з черепашкою Ніньзя, який втулили між ними. Час від часу вони обертаються до мене, кидаючи тяжкі гнівні погляди. Через те, що я забув свої ортопедичні шкарпетки, ми всі були змушені піти з дня народження Стіві раніше, ніж збиралися. Ми могли пробути в приміщенні інтернату його вітчима всі вихідні, а відчалили ще до барбекю.

Рух на дорозі щільний. Мопеди маневрують між перевантаженими мікроавтобусами, седанами та велосипедами. Втретє за півгодини радіо поширює повідомлення для тих, хто проводить на колесах свій вікенд.

Поліна вовтузиться. Їй треба в туалет.

- Вже? – гнівається Юлія, - Ми не проїхали й ста кілометрів.

Моя товаришка вся в сльозах, вся зіщулилась. Що вона може поробити, якщо хвороба невмолимо з’їдає її сили? Наша вихователька продовжує бурчати. Б’єро обертає до мене своє пом’яте обличчя безпритульного.

- Юйя кашляє, тіті ходять?

Нас обганяють дві вантажівки з напівпричепами з транспортної колони, чим викликали гучний сигнал, від якого тремтить наш мікроавтобус. За дорожніми захисними бар’єрами тягнуться сільськогосподарські ферми, вапняні кар’єри, тартаки, зарості туй, за якими парк атракціонів. По радіо журналісти переповідають події протягом дня. Міністр Охорони здоров’я переглядає психологічні форуми онлайн. Юлія збільшує звук. Все це можна було б вважати анекдотичним і комічним, якби не той факт, що психологи під впливом політичних прес-конференцій, як виявилося, простежили зв'язок

між цим випадком і раптовою пропозицією впровадити MediCare+, пакет заходів, спрямованих на скорочення витрат на охорону здоров'я. Зводити національну політику до віртуального нічного закладу, де танцюють канкан аноніми, які ховаються під фальшивими іменами, надає демократії гіркуватого присмаку. Певне, медіа отримали завдання докопатися до витоків цього рішення, яке лякає тим, що викличе величезний соціальний та економічний гармидер.

Гун ведмежим голосом підспівує віденському вальсу, і це вже занадто. Юлія роздратовано реагує і на це.

- Господи, ти можеш помовчати дві хвилини?

Оскільки звук в його плеєрі встановлено на максимумі, Гун чує те, що кажуть про нього, лише уривками, що не так і погано, зважаючи на його здатність абсолютно на все ображатися.

Я заплющую очі. Все звучить по-різному – від рипу сидінь до хрипу мотору. Я ледве дихаю. Це все брехня, що було необхідно так спішно від'їздити. Мені не були потрібні ті ортопедичні шкарпетки. Це все вигадка. Я їх обдурив, бо не знайшов кращого рішення, і досі ще не маю його. Я сказав все лише для того, бо мені потрібно повернутися в Кастель до них.

Доля нам сприяє. В полі зору між клумбами на планом водойми, де можна кататися на катамарані вимальовується автостоянка, де ми можемо зробити зупинку, поки Поліна не насцяла у свої легінси. Через кілька секунд Юлія припарковує наш мікроавтобус на місце для інвалідів. Б'єро виходить перший і починає стрибати і верещати, як порося, якого от-от заб'ють. Поліна приєднується до нього.

- Ніхто не тікає! – гавкає Юлія, - Гуне, відв'яжи це крісло, поки я витягну поручні.

Було б значно простіше, аби я обв'язав ноги і обперся б на свої милиці, але справа в тому, що я швидко втомлююсь. Гун витягає свої кілограми із заднього сидіння і починає розв'язувати пояс безпеки. Це йому не дуже вдається, оскільки однією рукою він притримує свої зелені окуляри, щоб ті не впали з його носа. Тим часом Поліна ненароком штовхає Б'єро, який падає на

живіт. Його куртка канарково-жовтого кольору здувається, як повітряна куля, яку занесло кудись далеко від належного місця.

Юлія здіймає руки до неба.

- Ох, яке ти нещастя!

Буржуазне подружжя років п’ятдесяти, яке опиняється поблизу, розглядає нашу виховательку і кривить свої обличчя на знак виняткового несхвалення. Б’єро підводиться й тре своє обличчя.

- Я забив собі носа, Юйя. Мені так болить!

- Годі. Це чорт зна що. А ти, Гуне, збери свої сили!

Йому бракує не сил, а чогось зовсім іншого. В Гуна статура підлітка, але сили борця сумо в зеніті слави. Він починає свою улюблену гру, вивільняючись і плутаючи ремінці. Я утримуюсь від будь-яких коментарів. Цей день іще не закінчився, краще йому не заважати.

Скоро наш маленький загін прямує до будівлі, в якій розміщуються крамниці, бістро, млинцева їдальня та туалет. Юлія штовхає моє крісло, Поліна крокує прямо перед нами, ризикуючи поранити свої п’ятові сухожилки об мої нерухомі ноги. Ми поспішаємо, бо Б’єро щойно показав язика водієві вантажівки, який, сидячи на складаному стільчику біля своєї сорокатонки спокійно їв з алюмінієвого казанка.

Ми біля входу. Через мене ми маємо проходити через тамбур, який відчиняється за допомогою електронної кнопки на стіні. Сам я не дам собі ради. Б’єро суне через загальний вхід. Він розганяється і змушує вхідні двері крутитися тричі, не переймаючись тим, що в кращому випадку може не впустити інших відвідувачів, в гіршому гільйотинувати їх. Це не подобається Юлії:

- Облиш цей дебілізм! Зупини це, Гос-поди! Я казала, що ми маємо ходити групою чи ні? Бо інакше замкну тебе в машині.

Вона підкріплює свою погрозу жестом, ніби от-от дасть в лице. Це поганий хід, бо те саме подружжя, яке зустрілося нам раніше, знову поряд. Цього разу Юлію розгледіли в найменших деталях: шпилька у волоссі, джинсова сорочка, широкий пояс, вишивка на штанах, кеди Конверс. В них

склався ідеальний фоторобот. «Давай, давай», продовжує наша наставниця, рішуче штовхаючи моє крісло.

Величезні екрани на бетонних стінах в холі повідомляють прогноз погоди, ситуацію на дорогах та рекламують жрачку. Більшість коротких повідомлень, які нескінченно йдуть одне за одним стосуються полеміки про MediCare+ . Зазвичай, все це є нудотні варіації по ключових питаннях дебатів. Хто ж є сірим кардиналом міністра? Навіщо так поспішати? Що можна буде зберегти з нинішніх досягнень соціального страхування?

Юлія сповільнила рух, чим я скористався, щоб спитати її:

- Тобі все це цікаво?

- Ще й як! Уяви собі, які наслідки може мати вся ця маячня? Вони наїжджають на всіх, починаючи з тих, хто отримує допомогу. От побачиш, вони покінчать із усією цією халявою. Навіть в Кастелі можна буде побути лише короткий час. А далі вже й зовсім не буде можна. Так, я б хотіла про це знати побільше. А ти?

В даний момент про тих, з ким я пов'язаний, про те, що вони мають відчувати в очікуванні ім’я доктора GoodLuck у зв’язку з цією аферою. Що вони переживуть, якщо вони випадково докопаються, на кого я схожий.

Б’єро захопився мультиком «Том і Джері», який передають по телевізору, який ще й прикрашений величезними мишачими вухами. Він розвалився на горі подушок в в куточку для малюків, звідки вмить втекли всі діти, які там були.

Тим часом Юлія пхається зі мною до жіночого туалету. Поліна замикається в кабінці. Я зіщулююсь у своєму кріслі, намагаюся стримати свої конвульсії. Я нічого не можу поробити.

- Юліє, я хочу почекати на вулиці.

- Це небезпечно, - відповідає наша старша по групі, схилившись над дзеркалом біля умивальника, щоб вичавити якісь вугрі на обличчі.

Я посміююсь. Чи є бодай якась небезпека, що хтось забере мене до себе? Хіба що якась фірма, яка торгує м’ясом для котів знайде мене достатньо вгодованим. Тому поки Поліна не зробить всі свої справи, мені лишається тільки поширювати силою духу хвилі співчуття до власної персони.

Та не отримую їх. Я схожий на ляльку, яку облили кип'ятком, рожеву, зморшкувату, одутлу, яка вся тремтить. Я є живою рекламою презервативів на один євро від виробника, яка висить прямо в мене над головою.

Цю автостоянку розплановано так, що відвідувачі туалету змушені проходити через булочку 6/24, а також через магазинчик харчових продуктів та крамничку сувенірів. На виході з цього барвистого лабіринту Поліна помічає плюшевого сенбернара, виготовленого з м'якої вовни. Вона сідає по-турецьки й починає гойдати того пса. На неї також покрикує Юлія, каже, що їй вже тринадцять років, погрожує їй якоюсь дурнею. Вона також нахиляється, щоб відчистити ворсинки від її рук. На нас із незворушним обличчям грізно дивиться касирка, поклавши лікті на край згорнутого килима. Я виказую своє нетерпіння, тоді як Гун саме закінчує розглядати вітрину з дисками. Нарешті Поліна здається і погоджується поставити тварину назад на полицю.

Тим часом Юлія бере з холодильника дві пляшечки з негазованою водою – добрий спосіб потім не ділитися з нами, бо всі ми любимо газовану.

Ми вже збираємося покинути торгівельну зону, коли нам перекриває дорогу потужний сигнал тривоги. Це все через Поліну. Вмить матеріалізуються двоє охоронців. На них уніформа героїв із фільмів-катастроф, та ще й з дубинками. Домовлятися з такими – робота не з легких, бо, хоча й їхні м'язи дуже розвинені, про їхні мізки цього не скажеш. Я знайомий з хлопчиками-дебільчиками, які вигравали у них в доміно. Юлія, яка на всіх кричить, перед ними замовкає. Вона десять разів підряд вибачається, і мені дуже сумно бачити її такою загубленою, і, для того, щоб змусити їх повірити, що ми неповноцінні, я аж мимоволі висунув язика. Ті чуваки лишаються незворушними, а Юлія скидає з обличчя недавню маску і починає відчайдушно лаятися з ними. Тон підвищується, касирка приєднується до «розмови», Гун починає тупотіти ногами, А Юлія врешті решт платить за плюшеву іграшку і штраф за крадіжку з вітрини.

А тим часом Б'єро зник з куточка для малюків.

- Господи, куди він подівся, хтось знає?

Ми всі із усіх сил сунемо до мікроавтобуса. Там нікого. Ми всі вертаємося назад, ми сунемо до зони іграшок, ми деремо наші горлянки. Сили охорони, розміщені за скляною вітриною автостоянки не відводять від нас очей. Їхні постаті однозначно дають нам зрозуміти, що не

допомагатимуть нам. Ми огинаємо клумби, а потім, вже в іншому напрямку, пандус навколо паркування.

І раптом Гун червоніє, як Тарзан, показуючи двоповерховий автомобіль з німецькими номерами і пальмами, намальованими на кузові, який набирає швидкість, збираючись виїздити на трасу. На задньому сидінні знайомий силует.

Юлія хвацько вживає весь свій кризовий вокабуляр, а потім раптом штовхає мене до нашої машини.

- Треба його наздогнати, вперед!

Цього разу нема часу ладнати мою амуніцію. Гун лягає на сидінні. Поліна чіпляється за бардачок, а Юлія переходить відразу з першою на третю швидкість.

Це справжня погоня. Наша вихователька намагається стишити реготання Гуна.

- Замовкни! Заважаєш!

Скоро ми сягаємо звичайно швидкості Фольксвагена 145 кілометрів на годину. Ми нібито потрапили у «Форсаж», хіба що сирени, які звучать все гучніше, є справжніми і ми є не настільки фотогенічними, як кліка Дона Торетто. Я човгаюсь на своєму сидінні. За нами все ближче поліцейська машина з фарами, які обертаються. Наказова форма речень усіма можливими мовами встановлена на даху.

- Ще цього не вистачало… - гикає Юлія.

Машина різко й відважно об’їжджає нас, змушуючи вдатися до гальма раптової зупинки. Виходять двоє поліцейських, руки на шабельтасі. Вона ще страшніші за охоронців на автозаправці.

Щоб опиратися згубному вихору машин, які проїздять за кілька сантиметрів від них, вони рухаються на зігнутих ногах, наче ковбої. Перший прямує до нас з одного боку, другий з іншого.

Юлія зовсім перелякана. Не може пояснити причини своєї неуважності на дорозі. Її диплом вихователькі під загрозою, як і її водійські права. Вона вирішує визнати власну дурість, що не потребує додаткових обґрунтувань чи

роз’яснень. Не вилазячи з мікроавтобуса вона дмухає на етилометр останньої генерації та підписує кілограми документів, які їй пхають у вікно.

Я дивлюсь на спокійних методичних поліцейських. Вони вже не раз підібрали шматки мопедів-порушників біля парапетів мостів, їх учили шукати наркоманів, які помирають в кюветах, вони вміють стримувати почуття, коли одягають наручники на батьків-ґвалтівників. Але, думав я, як довго вони протрималися б у Кастелі, де весела анархія долає всі правила й положення.

Давши Юлії батьківську пораду відновити наклейку «Транспорт для перевезення осіб з обмеженими можливостями» на задньому склі автомобіля, яка, згідно з їхнім баченням, є недостатньо розбірливою, поліцейські врешті решт відпусткають нас. Наша шоферка так міцно стискає кермо, що суглоби її пальців побіліли. Я дивлюся на неї зі свого місця і збентежений, як і вона. Ми втратили дорогоцінні хвилини. І далі втрачаємо, бо поліція, однозначно занепокоєна нашим майбутнім і щедро наданим гарантійним обслуговуванням, супроводжує нас кілька кілометрів, заважаючи Юлії їхати на швидкості.

Нарешті ми можемо знову їхати на максимально дозволеній швидкості. Ми заглиблюємося в тунелі, прорізані в гірському масиві, який нараховує безліч вершин із вічними снігами. Освітлення утворює стробоскопічний ефект хворого, який лежить на ношах в коридорі швидкої допомоги. Моє віддзеркалення у склі зовсім не те, що було раніше.

Мамі не було й двадцяти років, коли мене було зачато. Вона тільки-но зустріла тата, клієнта готелю, який тримали її батьки. Як свідчить їхній альбом світлин, вони були божевільно щасливі тим інтенсивним щастям, яке живить найчарівніші плани на майбутнє.

Мені ніхто ніколи не розповідав, хто був за кермом, коли вони їхали за містом і пропустили поворот. Вони поверталися з конфірмації своєї далекої родички. Машина двічі перекинулася, перш ніж зупинитися перед бар’єром стримування. Мама була на восьмому місяці вагітності, і той шок спровокував пологи.

Не переймаючись своєю порізаною розбитим склом рукою тато пішов шукати допомогу. Коли прибула швидка допомога, половина мого

скривавленого тіла була в цьому лайні, а половина ще в тілі мами. А пуповина стискала мою шию.

Згубна втома не забарилася і слабкій ніжності мами до мене настав кінець. Я ставав занадто вагомим, занадто важким, занадто неймовірним, а тато прийняв протилежну позицію. Вона одужала, коли мені виповнилося сім. Мене вже можна було віддавати до інтернату. Поки ми чекали таксі, яке мало відвезти мене до Кастелю, вона відшкрябувала нігтем наклейку на поштовій скриньці. Того ж тижня вона віднесла мої іграшки до ігротеки й перефарбувала стіни в помешканні.

Ми приїздимо до зони відпочинку. Юлія каже сама собі, що варто було б тут роздивитися. Вона відважно пригальмовує, збиває бар'єр і поціляє у простір майданчика, ліворуч від якої перекривлені гойдалки, а праворуч публічний клозет, цікавий хіба що мікробіологам.

Знайшовся! Б'єро сидить на перевернутому сміттєвому баку, не зважаючи на пахощі й на недоїдки, які обліпили його черевики. Схоже, він підраховує, скільки в нього пальців.

Юлія вибігає з транспортера. А ми зі своїх місць бачимо, як вона на якусь мить обнімає нашого втікача, а потім починає трусити його як сливове дерево. А Гун витягає затички з вух, щоб слухати.

- Добрі тата й мами в тій машині, - кислим голосом пояснює Б'єро.

- Б'єро, - картає його Юлія, - так не роблять!

Ми знову їдемо. Протягом кількох кілометрів, час, за який Гун обрав собі інший плейліст, самі лише бурчання Юлії виступають контрапунктом до дзижчання мотору. Присоромлений Б'єро грається зі шнурками свого спортивного костюма. Поліна намагається якнайкраще натягти на свого пса пояс безпеки.

За вікном знову пролітають ферми й заводи, які відділяють від траси житлові будинки. В мене перед очима імла. Останні події розтривожили мене. Ми ледь уникли катастрофи. Я намагаюся осягнути різницю між відповідальністю й виною.

Ми проїздимо кемпінг, захищений напівпрозорими антишумовими завісами. Я уявляю собі людей, які зібралися навколо складаного столу, дим над жарівницею, запалені ліхтарі. Думав про інтернатських, яких не запросили до Стіві, і тут ми раптом повертаємося до Кастеля. Вони, певне, саме зараз з великим криком домовляються з Ноно, іншим вихователем, який чергує на ці вихідні, яку програму дивитимуться по телебаченню, «Життя Зоопарку» чи «Форт Буайяр».

На зо три десятка, хто мешкає в Кастелі, панському будинку, який стоїть посеред великого парку на краю міста. Вдень ми розходимося згідно з нашими можливостями навчатися по шкільних класах, розміщених у прибудові до давнішого споруди. Туди веде коридор який починається секретаріату і кабінету директорки, жінки без віку, яка тримає заклад залізними руками. Коли ми не вчимося, то утворюємо мішані бригади, в які потрапили згідно з нашими «особливими освітніми потребами»: шість або сім тяжких випадків і слухняніші вихованці. Коали й Гепарди сплять на третьому поверсі, Метелики, до числа яких належу я, на другому.

В полудень приходящі учні обідають з нами в шкільній їдальні на критій терасі, давне свідчення буржуазного минулого цього будинку. Це добрі моменти, гучні й нечупарні, як воно й має бути. Цю стратегію застосовано, щоб дати можливість ще молодим вихователям збігати додому й приділити увагу своїм дітям, а старшим – влаштувати сієсту, подрімати на диванах в актовому залі.

Кастель – він наче вулик. Одні прибувають, інші від’їздять, а деякі живуть там тривалий час. Найстарші з нас відвідують центри особливої освіти, де їх навчають началам корисних професій. Найкращі намагаються вивчати якесь ремесло, ключик до іншого життя. Щовечора вони повертаються, чекаючи, що фінансова незалежність відкриє їм нові горизонти. Ну а ті, хто уперто нічого не кумекає в садівництві, хто завжди щось собі поранить на кухні, і ті, кого підозрюють в тому, що вони здатні перепродувати крадене з майстерні, ті отримують право жити в цих апартаментах під захистом Фундації Тремплін. За кілька місяців вони виучуються класти рекламу в конверти й бути залежними від «Двох поліцейських на пляжі» та «Шлюбу твоєї мрії».

В цілому в Кастелі відбувається багато всього. Нові обличчя, свіжі й зрілі, запрошують нас до нашого щоденного життя, перед тим, як зникнути

так само швидко, як і з’явилися. І так завжди. У нас дуже щільний графік, як у яких-небудь фінансових директорів. Між трудотерапією, фізіотерапією, логопедом, розтяжками, різними оглядами в нас лишається дуже мало часу.

Кастель, можливо, не найкраще місце у світі для вільного розвитку, але там подають харчування, підібране для нас, телевізор великої чіткості й багато різних створінь, до кого можна прив’язатися. Я б не хотів через якесь непорозуміння бути позбавленим цього всього.

ДУРС ҐРЮНБАЙН

AUSWAHL FÜR ODESSA

ДОБІРКА ДЛЯ ОДЕСИ

З німецької переклав Юрко Прохасько 2019

TURNSTUNDE

Урок фізкультури

Am Morgen hockten wir, als Klasse aufgereiht

Vor einer Sprossenwand, und waren klein

Und hatten Gänsehaut vor Kälte. – »Seid bereit!«

Уранці, вишикувані у шеренгу у спортзалі,

такі маленькі і такі померзлі,

що клацали зубами. – «Будь готов!»

Schrie uns der Lehrer an. Wir nannten ihn: Das Schwein.

Vor Zeiten war das, Schattenwelt. Ach, so weit fort

Gewünscht hat man sich früh beim Sport.

І вереск вчителя. На прізвисько Кабан.

Як це було давно. О, як далеко звідси

Хотілось бути вранці нам на фізкультурі.

Nun ist man da: weit fort. Und dreißig Jahre älter.

Das Schwein ist tot. Er starb an Herzinfarkt.

Doch niemals war die Kälte wieder kälter

І ось ми тут: далеко. І на тридцять років старші.

Кабан помер. Його звалив інфаркт.

Та холодніше не було ніколи,

Als früh im Turnsaal damals. – »Wer wird stark?«

Der sich am Reck aufschwingt, die Lippen blau?

Der sich zurückzieht in sein Schneckenhaus?

аніж тоді уранці у спортзалі. – «Хто сильніший?»

Той, хто у стійку випнеться на брусах, із синюшними губами?

Чи хто сховається у равликовій хатці?

Die Wachtel

КУРІПКА

Ach Großmutter, so nah am Wasser gebaut –

Beim Abschied riß sie mich jedesmal an sich

Mit der plötzlichen Kraft der Ertrinkenden,

In ihrer Blumenschürze eine so kleine Person.

Ах, бабуся, в тій хаті при самій воді –

На прощання вона незмінно шарпала мене на себе

З несподіваною силою потопельників

У своєму квітчастому фартушку – така маленька особа.

Wie bestürzend rasch all das vorüber war,

Die Jahre der Rosenzucht, Jahre am Spülstein.

Sie war die Agile, die Schwatzhafte, Zärtliche.

Als sie starb, war ich wer weiß wie weit weg.

Як приголомшливо швидко все промайнуло

літа плекання троянд, роки біля змиву.

Вона була жвава, балакуча і лагідна.

Коли вона померла, я був бозна як далеко.

Dieses Ach aber, überhaupt jede Art Seufzer

Wurde in ihren Kreisen geradezu kultiviert.

Welche Kreise? Die Damen vom Rommé-Club,

Das Kaffeekränzchen jeden Mittwochnachmittag.

Проте це «ах!», узагалі, всі способи зітхання

В її колах просто-таки культивували.

В яких колах? Пані з клубу Ромме,

Посиденьки за кавою щосереди пополудні.

Sie schämte sich immer der Stunde Null –

Als Frau, der Russen wegen, ihrer Befreier.

Spätnachts hatten sie ihr die Tür eingetreten.

Die Kinder waren zum Glück auf dem Lande.

Вона завжди соромилася години нуль –

Як жінка, через росіян, її визволителів.

Серед ночі вони вломились до неї.

Діти, на щастя, були на селі.

Diese letzten Tage des Krieges, sie blieben

Versiegelt ein Leben lang, unter Verschluß,

Wie in der Kommode unten das Bündel Briefe,

Die fleischfarbnen Wäschestücke der jungen Braut.

Ті останні дні війни, вони все життя

Були запечатані, під замком,

Як в комоді внизу той стосик листів,

Тілесного кольору білизна юної нареченої.

Fünfzig Jahre lang hielt das Familiengeheimnis.

Kein Sterbenswörtchen, erst kurz vor dem Ende,

In den Wochen der Krankheit packte sie aus.

Großmutter, eine geb. *Wachtel* aus Schlesien.

П’ятдесят років протрималася ця родинна таємниця.

Ані слівця по секрету, і лиш незадовго перед кінцем,

У тижні хвороби, вона їм відкрилась.

Бабуся, в дівоцтві Wachtel – *Куріпка* з Силезії.

Die Wachtel, ein Speisevogel zu Goethes Zeiten –

Es hieß, das kommt bei uns nie auf den Tisch.

Heute noch zucke ich manchmal zusammen,

Schwärmt man von Wachteleiern als Delikatesse.

Куріпка, улюблена страва сучасників Ґете –

Казали, у нас на столі їй не місце.

Ще й досі мене пересмикує іноді,

Коли хтось марить перепелиними яйцями.

Oder ein Wort weht herüber, eine brüchige Silbe,

Die einen schwach macht, weil sie so vieles enthält.

Überhaupt, die Erhaltungssätze der Sprache…

Dasselbe *Ach* in Fachwerk wie in Kasachstan.

Або слово занесене вітром, один крихкий склад,

Від якого робиться слабо, бо стільки всього містить.

Взагалі, ці закони збереження в мові…

Те саме «ах» у фахверку і в Казахстані.

So nah am Wasser gebaut, ich kann sie noch hören,

Ihre Seufzer – die tiefen, die lebenssatten,

Und jene schwachen, behutsam eingeschlagen

Wie in Seidenpapier zwischen zwei kleinen Lachern.

Так близько біля води побудована хата, досі чую їх,

ці зітхання її – ті глибокі, ситі життям,

й ті ледь чутні, ретельно загорнуті,

як в шовковий папір між двома тихенькими «ха-ха».

REALITO

Schön ist die zwanzigste Stunde. Sie setzt

An den Schläfen ein, wenn die Welle sich bricht.

Wenn in den Abend gleiten urbane Schwärme,

Keiner mehr Klinken putzt, niemand hetzt,

Die Augen glänzen im Scheinwerferlicht.

Прекрасна година двадцята. Вона

лягає на скроні, коли ламається хвиля.

Коли линуть рої проти ночі,

Ніхто вже не чистить клямки, ніхто нікуди не летить,

У світлі фар відблискують очі.

Verschoben die Grenzen dann der Geduld.

Alltag, die violette Gewitterwand, reißt

Lautlos das Dunkel ein, Abrißbirne, die Nacht.

Weniger drückt auf dem Konto die Schuld,

In Schaufenstern, dämmernd, der Warenpreis.

Зміщені межі терпіння тоді.

Будні, фіолетові буряні шати, зриває

безгучно темінь, куля-таран стінобитна, ця ніч.

Менше муляє на рахунку вина,

Мерехтить на вітринах товарна ціна.

Straßen, zum Delta verzweigt, schattige Höfe

Locken ins Abseits. Man zögert, erschrickt

Vor den tausenden Hinterhalten der Stadt.

Im Zoo dort am Bahnhof ein brüllender Löwe

Verwandelt das Zentrum zum Rotlichtdistrikt.

Вулиці, розгалужені в дельту, тіні дворів

Манять в потойбіч. Вагання, острах

Тисяч пасток міських.

У звіринці при залізниці рик лева

Перетворює центр у квартал ліхтарів.

Seltsam ist, was nun kommt. Sei drauf gefaßt,

Daß da mehr als neun Musen sind, Frau.

Mehr als die beiden Geschlechter auch, Mann.

Ein Drink, und zum Teufel gehn Mythos und Maß.

Mancher ist da, dem vor sich selber graut.

Чудне те, що зараз настане. Будь готова до того,

Що там більше, ніж дев’ять муз, жінко.

Більше, ніж обидві теж статі, чоловіче.

Одна чарка - й от вже міра і міт мене не гребе.

Є там й такі, що страшаться самих себе.

Dann gilt kein Ja, Ja mehr und kein Nein, Nein.

Gebrochen die schreckliche Symmetrie

All der Fensterkreuze und Kirchturmspitzen.

Die bezwungene Zeit, plötzlich macht sie sich frei,

Fährt dir, Anonymus, in die weichen Knie.

Тоді вже ні «так» не чинне, ні «ні».

Зламана ця симетрія докорінна

Всіх віконних хрестів, всіх церковних шпилів.

Приборканий час виривається враз

І вдаряє тобі, аноніме, в ослаблі коліна.

Merk dir – die zwanzigste Stunde ist es. Sie fängt

Im Geäst der Robinien an, in den Mauern.

Wenn eine Gänsehaut über den Bordstein läuft,

Die Gefäße erweitert sind, die Pupillen verengt,

Unterm Fuß die U-Bahn-Tunnel erschauern.

Затям, ця двадцята година зродиться

з гілля робіній, із мурів.

Коли гусяча шкіра вкриває бордюри,

коли судини розширені, звужені зіниці,

Під стопами від жаху холонуть тунелі метро.

WAS ICH BIN

ЧИМ Я Є

In memoriam Max Beckmann

In memoriam Максу Бекману

Mein Zweifel in der Stunde der Vergeltung,

wenn sich Bewußtsein rächt für seine Orgien.

Mein Abstand zu mir selbst und allen andern.

Der Schmutzfilm Einsamkeit, genannt die Seele,

sein Silberschimmer früh am unrasierten Kinn.

Мій сумнів в годину розплати,

Коли свідомість мстить за свої оргії.

Моя дистанція до себе та всіх інших.

Брудна плівка самотності, звана душею,

Її сріблястий полиск на вранішньому неголеному підборідді.

Mehr als im Spiegel dies Gesicht, und weniger

als noch der Hauch, von dem das Glas beschlägt.

Der Traum, sich aufzulösen, zu verschwinden.

Doch nie der faule Trick »Ich ist ein Anderer«.

Більше, ніж в дзеркалі, цього лиця й менше,

Ніж подих, від якого пітнявіє скло.

Мрія розчинитися, зникнути.

Але ніколи не гнилий трюк «Я – це Інший».

Sehr oft die Ausgeburt grotesker Phantasien –

Wie wärs mit sechzehn Fingern oder dreißig?

Und erst mit Hundekopf, Anubis im Profil?

Der Funken Selbstmitleid beim Blutabnehmen,

wenn sich das Rote zeigt, mein Innenfutter.

Дуже часто породження диких фантазій –

А якби так шістнадцять пальців чи тридцять?

А з псячою головою, Анубіс у профіль?

Іскра саморозчулення при заборі крові,

Коли з’являється червінь, мій внутрішній харч.

Mein Widerwille gegen die verborgnen Höhlen

des Körpers, der Verderbnis brütet gegen mich.

Mein Körper im legeren Anzug (feiner Stoff).

Von hinten der Beschatter aus dem Film Noir,

nicht eben groß, mit einer Zeitung unterm Arm.

An seltnen Tagen ausgelassen, fast schon froh.

Моя відраза до прихованих печер

Тіла, занепад змовляється проти мене.

Моє тіло в недбалому костюмі (тонкий матеріал)

Позаду переслідувач з film noire,

Не те щоб високий, з газетою під пахвою.

В рідкісні дні невимушений, майже веселий.

Zuweilen Trance auf halbem Weg zu einer Logik.

Im Schnee von Weitem eine Himmelsleiter,

manchmal im Dunkeln ein vulgärer Mund.

Іноді транс на півшляху до логіки.

Здаля серед снігу драбина в небо,

Подекуди в темряві вульгарний рот.

Exaltationen im Schlaf

Екзальтації уві сні

Wie tief man sinken kann, kaum ist das Licht

Gelöscht und von den Schultern fällt die Schwere.

Як глибоко можна впасти, щойно

Світло погасне і з плечей спаде тягота.

So fiel die Rüstung ab von dem erschöpften Ritter,

Der lange mithielt auf dem Fresko Totentanz.

Так спали лати з виснаженого лицаря,

Що довго втримався на фресці «Танець Смерті».

Hoc corpus meum. Unterm Schutz der Nacht

Ist er verstrickt in sich, in Träumen frei, gefesselt.

Hoc corpus meum. Під захистом ночі

Він вплутаний в себе, вільний у снах, скутий.

Von allen Lebenslagen die extremste ist der Schlaf,

Der einen einhüllt, überwältigt und vorübergeht.

Серед всіх життєвих становищ найекстремальніше – сон,

Обволікає, скоряє й проходить.

Extrem: im Schlaf kämpft man wie Don Quichote

Mit seinen Träumen bis der Körper Ruhe gibt.

Екстрема: вві сні борюкаєшся, мов Дон Кіхот,

Зі снами своїми аж поки тіло дасть спокій.

Im Schlaf, wieviele Positionen nimmt man ein?

Den Fötus, den Gekreuzigten, Laokoon, Gott Shiva.

Уві сні: скільки позицій людина приймає?

Ембріон, розіп’ятий, Лаокоон, Шива-бог.

Steif auf dem Rücken liegend, überfällt es mich –

»Ein Tapir war ich, an den Ufern einst des Orinoco.«

Жорстко лежачи на спині, раптом навально –

«Тапіром був я, на берегах колись Оріноко».

Epiphanie mit Kentauren

Епіфанія з кентаврами

Kentauren, euch hätte ich gar zu gern in natura gesehen

Mit eignen Augen, eh ich mich aus dem Staub mache hier.

Einhörner, Drachen, ihr Harpyien, Sphinxe und Feen,

Könnt mir gestohlen bleiben. Von allem Fabelgetier,

Pferdemenschen, das größte Rätsel seid ihr.

Кентаври, як би хотілось побачити вас у натурі

На власні очі, перше ніж звідси звалити.

Єдинороги, дракони, гарпії, сфінкси та феї,

Ви мене не колишете. З-поміж всіх казкових істот,

Людиноконі, найбільша загадка – це ви.

Könnt ihr nicht wiederkehren, könnt ihr nicht auferstehen

Eines Sommertages? Ihr müßt ja nicht wiehern,

Es reicht, wenn einer von euch aus dem Unterholz bricht.

Zum Beispiel in Griechenland, nachts an der Autobahn

An einer Tankstelle im Scheinwerferlicht.

Невже не можете ви повернутись, воскреснути

Одного літнього дня? Вам же не треба іржати,

Вистачить, коли один хтось із вас вискочить з підліску.

Скажімо, у Греції, на нічний автобан,

На заправці при світлі фар.

Doch es gibt keine zweite Chance. Leider, ich weiß ja:

Die Wälder, aus denen ihr treten könntet, sind abgeholzt.

Vorbei der Tanz, der Galopp durchs Dunkel der Peloponnes,

Seit die Fichten gerodet wurden, Material für die Flotten,

Die den Seesieg erkämpften bei Salamis.

Але другого шансу нема. На жаль, я ж то знаю:

Ліси, звідки могли би ступити, витято.

Минувся й танок, галоп крізь пітьму Пелопонесу,

Відколи сосни викорчувано, матеріал для флоту,

Що виборов звитягу в Саламінці.

Schlußlichter ihr, kaum wart ihr verschwunden, war Schluß

Mit den Göttern. Es blieb nur das ungeheure Geräusch

Knackender Zweige im Regen. Manches erinnert an euch.

So der behaarte Unterarm meines Nebenmannes im Bus,

Schwarz die Putzwolle dort auf der Männerbrust.

Світла ви габаритні, щойно зникли ви, настав кінець

Богам. Залишився лише несамовитий шум

Тріскучих віт в дощі. Дещо нагадує про вас.

Волохаті руки мого сусіда в автобусі,

Чорна вовна на грудях там чоловічих.

Mutanten aus Mutwillen, Herolde ihr aus der alten Welt,

Einmal noch habt ihr Europa besucht unter Dschingis Khan.

Daß der Sturm aus der Steppe die Städte in Atem hält –

Der Mensch mit dem Pferd verwachsen, der mongolische Traum,

War der letzte vor Flugzeug und Eisenbahn.

Мутанти сваволі, герольди із давнього світу,

Навідалися ще раз до Европи за Чінґіз-хана.

Та так, що гроза степова забила міст подих –

Людина зрослася з конем, монгольська мрія,

Остання перед літаком і паротягом.

Nur Texte blieben euch, Vasenbilder und Marmorreliefs,

Mit den Muskeln zu spielen. Nur die unsterblichen Strophen

Von Homer bis Ovid, die euch schildern in freier Wildbahn.

Wer will schon Kentauren gebären wie jener Philosoph?

Was kann ich tun, euch noch einmal zu treffen?

Лиш тексти залишились вам, малюнки ваз, мармурові рельєфи,

І м’язів гра. Лише безсмертні строфи

Гомера й Овідія, що зображають вас у вільному, у дикому галопі.

Кому ж захочеться родити кентаврів, як той філософ?

Що мені зробити, аби бодай ще раз зустріти вас?

Im Fjord

У Фйорді

Einmal beim Lachsfang war es, in Norwegen, da geschah

Das Wunderbare, sagte er. Es dämmerte. Ich saß allein

Am Rande eines Fjords, auf einem Felsvorsprung, und sah

Die Wasser unter mir tiefschwarz im hellen Nordlichtschein.

Da hörte ich ein Stöhnen, unvergeßlich. Eine Riesenkreatur

Drang mit dem Zischen einer Dampflok in die Festung ein.

Ein Wal, es war ein Wal!

Wie Mozarts steinerner Komtur

Раз якось на ловлі лосося, в Норвегії, там і сталось це диво,

сказав він. Вечоріло. Я сидів самотньо

На краю фйорда, на скелі, і бачив внизу води глибоко-чорні

У ясному світлі Півночі. І тут почувся стогін – незабутньо. Якесь

Створіння велетенське з сичанням паротяга увірвалось в тіснину.

Кит! То був кит! Як Моцартів камінний гість

Ішов він, присутній на багато миль, крізь кості й щирець.

Ging er, auf Meilen hin präsent, durch Mark und Bein.

Und von der Felswand hörte ich das Schnaufen widerhallen.

Ein Schwimmer war er, von weit hergekommen, außer Puste.

Man spürte es: er hatte sich verirrt und steckte in der Falle,

Warf den Torpedoleib, den tonnenschweren, her und hin.

Bis heut verfolgt mich das Geräusch, als Liebesspiel-Akustik.

Und manchmal seh ich diesen Wal, kaum bin ich in ihr drin.

І чув я, як від скельних стін відлунює сопіння.

Він був плавцем, і він приплив здаля, захеканий.

Відчутно було: він заблукав, потрапив в пастку.

Він метав своє торпедне тіло, ці кілька тон, туди й сюди.

І досі переслідує мене цей звук, акустика любовних ігор.

А часом і кита я бачу, щойно опинюсь в ній.

MADAGASKAR

МАДАҐАСКАР

Der Lärm der Börse und die Ruhe einer Frau,

Die ihren Lidstrich nachzieht in der Großen Pause,

Sie kreuzen sich im Spitzenstand der Ballerina,

Wenn der Befrackte mit dem Taktstock innehält.

Die Frau bläst eine Strähne weg. Sie unterwandert

In düsteren Gedanken ihr Make-up und atmet aus.

An ihren Wimpern hängt die Last der Welt.

Гучання біржі й незворушність жінки,

Що підмальовує повіку на перерві,

Схрещуються в пуанті балерини,

Коли той у фраці й з паличкою, застигає.

Жінка здуває пасемце. Похмуро

Вивчає подумки косметику і робить видих.

На віях в неї висить світовий тягар.

Es ist nun Nacht in Madagaskar, und in China

Peitscht Sturm ein Reisfeld. Stündlich steigen

Die Preise für die seltnen Erden, edleren Metalle.

Zur selben Zeit erfährt die Welt den Aktienindex

Nach Börsenschluß. Auf den Asphalt perlt Regen.

Die Straße applaudiert – und aus der Taxischlange

Erwidert jemand einen schwarzen Maki-Blick.

І от в Мадаґаскарі ніч, в Китаї

Шмагає буря рисові поля. Щоденно

Зростають ціни на рідкоземельні, рідкісні метали.

В той самий час світ дізнається індекс акцій,

Коли закриють біржу. На асфальті дощу перлини.

Аплодує вулиця – з таксівок черги

Хтось відповідає на чорний погляд макі.

Astronaut im Oktober

Астронавт у жовтні

Er war weit draußen, wochenlang im Schwerelosen,

Wo er nicht heimisch wurde zwischen Kabeln und Modulen.

Hamster im Laufrad auf milliardenteurer Raumstation,

Trieb ihn ein Wort nur um: Mission, Mission.

Він був далеко-предалеко, тижні у невагомості,

Де так і не прижився між кабелями й модулями.

Хом’як у колесі станції орбітальної вартістю в мільярди,

Його вело одне лиш слово: місія.

Nun kehrt er wieder in die Welt, so wie sie ist. Verlebt,

Und kein Stück besser als die Welt, die er verließ.

Ein Riesenabflußloch für jede Form von Wissen, Güte,

Ein Krisenherd mit fünf ungleichen Kontinenten, Inseln

In einem Meer, das sich nicht schert um Festlandsleben.

І ось вертається у світ, який він є. Зужитий

І ні на гран не кращий, ніж той, який колись покинув.

Гігантський злив для кожних форм знання, добра,

Кризове вогнище з п’ятьма нерівними континентами, островами

В морі, що не дбає про життя на суші.

Im Nacken sitzt ihm noch die Leere dieser kalten Räume –

Da wärmt ihn ein Oktobertag. Er fühlt sich frei, erleichtert

Hier unten vor dem Rechenzentrum, bei den Teleskopen.

Er nimmt den Weg nach Hause, nimmt ihn querfeldein.

Йому ще в печінках сидить порожнеча цих зимних просторів –

І ось його вже гріє жовтнева днина. У нього вільне, легке відчуття

Тут під обчислювальним центром, при телескопах.

Він рушає додому, рушає навпростець по пересіченій місцевості.

Deine Ecke des Universums und meine

Твій куточок Усесвіту й мій

Da ist etwas, das immer wiederkehrt und pocht

an die Schläfen, und geht doch niemals auf,

in keinem der Sätze, die einer spricht, keinem.

Це щось таке, що постійно вертається й гупає

В скроні, і все ж ніколи не губиться

В жодному з речень, які ми говоримо, жодному.

Die Leute, die dir täglich entgegenkommen

im Großstadtstrom, auf den faden Boulevards,

wo die Strömung am größten ist,

aassen mit keinem Blick wissen, wie tief sie

versunken sind in ihr Selbstgespräch, jeder

in seiner Ecke des Universums im Zentrum.

Люди, які рухаються тобі щоденно назустріч

В потоці великого міста, пісними бульварами,

Де течія найпотужніша,

Жодним поглядом не зраджують, як глибоко

Вони погрузли в розмові з самим собою, кожен

В своєму кутку усесвіту в центрі.

Und das ist der Punkt: dies weitergedacht,

könnte Freiheit die Summe all der nach innen

entfalteten Welten sein, ein stilles Maximum,

das über den Köpfen weiterzieht mit den Wolken.

Ausgraben läßt es sich nicht, all das Ungesagte,

nicht mit dem Lasso fangen. Wenn es sich staut,

dann in Räume, die kein Metaphysiker faßt –

Höchstens ein Cartoonist. Einer von denen,

die in den Bleistiftgebieten zu Hause sind.

І в цьому вся річ: якщо подумати далі,

Свобода могла би бути сумою всіх цих

Всередину розгорнутих світів, тихим максимумом,

Що несеться над головами разом із хмарами.

Відкопати його неможливо, все те несказане,

І в лассо не спіймати. Коли воно вже громадиться,

То тільки в простори, яких не збагнути жодному метафізику –

Хіба рисувальнику. Одному з тих,

Хто в олівцевих теренах удома.

Inzwischen wachsen die Städte und schrumpfen

nach Regeln, die erst die Zukunft lesen wird

aus den Betten ihrer Bewohner. Die großen

Gedankengebäude sind alle eingestürzt,

und das geschah nebenher, wie wir wissen.

Тим часом ростуть міста і маліють

За законами, які зможе читати майбутнє

З ліжок своїх мешканців. Великі

Мислиннєві споруди всі впали,

І відбулося це так між іншим.

Nichts bringt die historische Strenge, den Stil

der kalten kosmischen Lagernächte zurück.

Jeder geht nun für sich, ungestört, ungetröstet

in seiner Ecke des Universums im Zentrum.

Interessant ist der Gleichmut: auch nach dem Tod

des seltenen Helden fahren Züge nach Fahrplan,

hängt jemand Wäsche auf den Balkon, löst

unterwegs zur Arbeit sein Kreuzworträtsel.

Etwas bleibt unbenannt, und der Tag ist frei.

Ніщо не поверне історичну суворість, стиль

Холодних космічних ночей під зірками.

Кожен ходить по собі, безперешкодно, невтішно

В своєму кутку Всесвіту в центрі.

Цікавою є байдужість: навіть по смерті

Рідкісного героя потяги їздять за розкладом,

Хтось вивішує на балконі білизну, розв’язує

Кросворд дорогою на роботу.

Щось лишається неназваним, а день вільний.

INSPEKTOR KOBOLD

ІНСПЕКТОР КОБОЛЬД

Seepferdchen – nicht zu verstehen,

was er sich dabei gedacht hat.

Морський коник – незбагненно,

Що він собі при цьому гадав.

Schachfiguren aus Früchtegelee

oder mundgeblasenem Glas?

Immerfort im Profil nur zu sehen,

traurige Clowns der launischen See,

Шахові фігурки з фруктового желе

Чи гутного скла?

Тільки в профіль і видні,

Сумовиті клоуни примхливого моря,

machen sie aus Poseidons Wiesen

eine Spanische Hofreitschule:

Winzige ozeanische Lipizzaner.

Перетворюють Посейдонові луки

На Іспанську школу верхової їзди

Крихітні океанські ліпіцанери.

Nur macht die Dressur wenig Spaß,

nach ihren Mienen zu schließen,

diesem Flötenmaul, leicht pikiert.

Ось тільки дресура не надто приємна,

Судячи з їхніх мін,

Цих мордочок-флейт, ледь ображених.

Nervt sie die Strömung, der Tang,

in dem sich die Schwänze verfangen?

Що їх дратує, течія, сіті,

В яких заплутались хвостики?

Aufrecht in ihren Fischbeinkorsetts,

in aschbrauner Weste, auf Inspektion

durch die algenverdunkelten Flure,

läßt sie die Sarabande der Seeigel kalt.

Виструнчені в корсетах з китового вусу,

В попелясто-сірих сурдутах, під час інспекції

Крізь затемнені водоростями коридори,

Сарабанда морських їжаків залишає їх незворушними.

De Sade in Rom

Де Сад у Римі

Ein Hochzeitspaar am Samstag – fern vom Rummel

der Kirchenstadt und ihrem routinierten Jubilate

kniet sie, kniet er auf rotem Polster vor der Schranke.

Unfaßbar, wie man sich das Ja-Wort geben konnte

unter den Augen der Geschundenen. Durch die Rotunde,

reihum die Folterfresken, ging ein familiäres Raunen,

als man den Bratrost sah, die Haut in Streifen, Leiber –

zerhackt, gepfählt, gekreuzigt und geschändet.

Шлюбна пара в суботу – здаля від тлумів

Вічного Міста з його рутинним юбілятом

Клякає він, клякає і вона на подушці червоній перед вівтарем.

Незбагненно, як можна присягнути на вірність

Під очима всіх цих замучених. На ротонді

Навкруж усе тортурні фрески, прошелестів родинний шепіт,

Коли побачили всі рушт, у смугах шкіра, тіла

Порубані, насаджені на кіл, розп’яті й покалічені.

Man kannte das, es war ein Werk von Menschenhänden,

und Hände kreuzten sich, als sich die zwei beringten

wie Taubenzüchter ihre Schützlinge. Es war getan,

eh auch nur einer seufzen konnte. Blut, das viele Blut

aus offnen Hälsen, Herzen, nahm das Künftige vorweg

in aller Drastik: das Gebären, Szenen einer Ehe, Unfall

und Chirurgie. – *An guten wie an schlechten Tagen*.

De Sade gefiel es hier. Märtyrer hatten es ihm angetan.

Це було знайоме, то був витвір людських рук,

Руки схрестилися, коли ті двоє кільцювалися,

Як голуб’ятники своїх любимців. Діло зроблене

Перш ніж хтось устиг зітхнути. Кров, багато крові

З розверстих ший, сердець, провіщувала майбутнє

В усій відвертості: пологи, сцени подружжя, аварія

І хірургія. – *І в радості, і в горі.*

Де Саду тут подобалося.Мученики його заводили.

FLOHMARKT

Блошиний ринок

Genug von Silberlöffeln und Tropenhelmen,

von Witwenbroschen und Porzellan,

genug von verbogenen Vogelkäfigen

und den Photoportraits toter Kinder.

Досить вже срібних ложечок і колоніальних шоломів,

Вдовиних брошок і порцеляни,

Досить погнутих кліток

І фотопортретів покійних дітей.

Auf wackligen Tischen aufgereiht,

unter Planen bei Wind und Wetter, was

sagen sie, was verschweigen sie, diese

Überbleibsel namenloser Verbrechen,

von denen die Uniformen, die Ehrendolche

so gut wie nichts erzählen.

На хистких столиках розкладені,

Під навісами проти вітру й дощу, що

Вони кажуть, що замовчують, ці

Рештки злочинів безіменних,

Про які ці однострої, ці кортики іменні

Не розказують майже нічого.

Wie sollen, bei den Haufen von Brillen

und alten Lederkoffern die Gedanken

nicht auf Abwege geraten?

Trauriges Zeug! Der klägliche Krempel

erinnert an seine Vorbesitzer, alle längst tot.

Як же від цих куп окулярів,

Гір старечих шкіряних течок думкам

Не збитися на манівці?

Сумні речі! Жалюгідний цей мотлох

Нагадує про давніх власників, давно вже покійних.

Wir sind die abgelegten Dinge, rufen sie.

Zeit hat uns besiegt. Wunderbar,

die Moderne hat niemals stattgefunden.

Ми – відкладені речі, волають вони.

Час нас здолав. Чудово,

Сучасність так ніколи і не настала.

Décolleté

Manchmal genügt ein Schlüsselbein,

der Sturz in ein Augenpaar –

und Schmerz flammt auf

über allen Verzicht und Verlust

in einem Menschenleben.

Nun zeigt sich: Es ist sehr kurz,

gleich vorüber die Hauptsaison.

»Letzte Runde«, ruft der Kellner

und klaubt die Servietten auf.

Іноді вистачає однієї ключиці,

Западання в пару очей –

І спалахує біль

За всім зреченням й втратами

В одному людському житті.

Виявляється: воно дуже коротке,

Ось-ось мине основний вже сезон.

«Останнє замовлення», гукає кельнер

І збирає серветки.

So leicht erreichbar schien vieles.

Aber nun ist es ein Ausverkauf,

ein Schimmer zwischen Terminen,

Reiseplanung, Zahnprophylaxe

im Turnus zum Festtagsfinale,

und es gilt, früh zu buchen.

Ein Blick in die Kontaktanzeigen:

Es geht um Sehnsuchtsdaten,

Haarfarben und Oberweiten.

die B-Seite des Lebens

hat angefangen: Zwölftonmusik,

Таким легко досяжним здавалось багато чого.

І ось вже й розпродаж.

Проблиск між зобов’язаннями,

Плануванням подорожей, профілактикою у стоматолога,

В циклі до урочистого фіналу,

А треба ще не запізнитися з резервацією.

Погляд на сторінку знайомств:

Йдеться про покази туги,

Колір волосся, розмір грудей.

Ось і почався бік Б у житті:

Додекафонія.

auch für ungeübtere Ohren.

Immerhin wächst die Rührung

stündlich. Man wünschte, man fiele

nicht ganz so tief. Wünschte, man wäre

wieder das unbeschriebene Blatt.

Навіть для невправніших вух.

Як-не-як, зворушення щогодинно

Зростає. Хочеться не впасти

Аж так глибоко. Хочеться бути

Знову несписаним аркушем.

Aus einem Buch der Schwächen

З книги слабин

Gigantische Agenda, dieses Leben –

das so ganz anders kam und dann doch so.

Wir sehen uns, wenn wir die Augen schließen,

in einem Fahrstuhl, der die Jahre wie Etagen zählt.

Oft steigt einer mittendrin aus, läuft auf sich zu

den Flur hinab, sein eigener Doppelgänger.

Die Hälfte ist Stolpern, an falsche Türen Klopfen,

weil von außen ein Herz aufgemalt ist. Und dann –

dies Niedersinken vor Müdigkeit, das so gut tut.

Гігантська агенда, це наше життя –

Що вийшло так інакше, а все ж так само.

Бачимося, заплющуючи очі,

В ліфті, що роки рахує, мов поверхи.

Нерідко висідає хтось посередині, йде до себе

Вниз коридором, свій власний двійник.

Половина – це затинання, стукіт не в ті двері,

Бо назовні серце намальоване. А тоді –

Опадання від утоми, такої благодатної.

Von Tag zu Tag fällt nun ein Blütenblatt

aus dem irren Blumenstrauß, der die Vase gestern

beinah zum Explodieren brachte in seiner Pracht.

Blaue Hortensie, wilde Anemone, schwarze Tulpe –

das klingt alles nach freier Improvisation:

Etüden für ein Spielzeugklavier – haltloser Vers.

Und Haltlosigkeit heißt: Wir sterben

unmerklich, und plötzlich macht es uns Freude,

so zu leben, als ob wir unsterblich wären,

während Schrift uns eindämmt, und jedes

einzelne Wort ist zentral. Nun fang an,

schreib ein Buch deiner täglichen Schwächen.

Із дня на день спадає пелюстка

З шаленого букета, який ще вчора вазу

Ледь не розсаджував своєю пишнотою.

Синя гортензія, дикий анемон, чорний тюльпан –

Все це звучить як вільна імпровізація:

Етюди іграшкового клавіру – вірш без опори.

Без опори означає: вмираєм

Непомітно, і раптом нам уже приносить радість

Жити так, неначе ми безсмертні,

Заки письмо нас стримує, а кожне

Окреме слово – центральне. Тож починай

Писати книгу твоїх слабин щоденних.

Abfall

Сміття

Schmutziges kleines Gedicht,

vor der Haustür gefunden,

Schrift, vom Regen verschmiert.

Ganz von allein fängt es an,

fast wie ein Menschenleben.

Sieht aus wie ein Einkaufszettel

für die nötigsten Dinge,

vom Wind aufgeplustert.

2 x Milch, Butter, 1 Brot,

Ingwer, Tomaten, Zitronen.

Nichts von Bedeutung. Hastig

hingekritzelt in den Ritzen

der Tage im Wetterwechsel.

Laub im städtischen Staub,

mehr nicht. Zwischen den Zeilen

aber zwitschert das Licht.

Брудний маленький віршик,

Знайдений перед дверима,

Розмазюканий дощем,

Сам собою починається,

Майже як людське життя.

Виглядає, мов записка на закупи

Найнеобхідніших речей,

Виполоскана вітром:

2 молока, масло, хліб 1,

Імбир, цитрина, помідори.

Нічого важливого. Похапцем

Начеркано в щілини днів

Посеред змінної погоди,

Листя в міській пилюці,

Не більш – і все ж

Поміж рядків щебече світло.

VOM ERLERNEN ALTER VOKABELN

ПРО ВИВЧЕННЯ ДАВНІХ СЛОВЕС

Die Wörter schlafen nicht in den Wörterbüchern.

Sie ziehen um den Block, ziellos, spielen mit Munition

wie Kinder, die Krieg in sich tragen lang nach dem Krieg.

So hatten wir nicht gewettet, *Herr Nobel*, daß Dynamit

alles austauschbar macht in Materie, Moral, Malerei.

Partikel, die wild durcheinanderwirbeln, Artikel

Слова не сплять у словниках.

Вони кружляють круг кварталу, безцільно, бавляться

З боєприпасами, як діти, довго ще у собі війну носять по війні.

Ми так не домовлялися, пане Нобель, що динаміт

Робить все обміннм на матерію, мораль, малярство.

Часточки, що дико клубочаться, статті

in allen Fachzeitschriften, für jedes Fach abertausende –

Eine Wüstenpiste des Wissens. Und die riesigen Löcher

zwischen der und jener Bedeutung von »Devotion«,

die Satellitenbilder von »Delirium« oder »Demokratie«.

Wer war schuld, wer verdarb alles? Dies Milchgesicht,

das den Smog inhalierte und ausblies als Goldstaubdunst.

Er war schuld, als er die Morgenröte zum Trödler trug.

Diktiert ihr ruhig weiter, Dichter. Die Worte schlafen nicht.

В усіх фахових часописах, на кожен фах їх сотні тисяч –

Пустеля знань. І велетенські діри між тим та іншим значенням «Девоція»,

супутникові знимки «делірію» та «демократії».

Хто ж завинив, хто зіпсував усе? Лице молочне,

Що вдихнуло смог, а видихнуло золотими випарами.

Він завинив, занісши світанок до лахмітника.

Диктуйте й далі, ви, поети. Слова не сплять.

GEFÄHRLICHE ABSENZEN

НЕБЕЗПЕЧНІ АБСЕНСИ

Voller Gemurmel steckt jeder. Eine Tonne, randvoll

mit Marotten, Geheimnissen, Schwächen, rollt er

immer ein wenig neben der Spur, nicht ganz bei Trost.

Gefährlich sind diese Absenzen. Sie lassen

den Körper im Regen stehen. Sie geben ihn auf

am Postschalter mit den Paketen, an der Busstation.

Сповнений мурмотіння кожен. Бодня по вінця

Химерами, таємницями, слабкостями, котиться

Завжди трохи не в колію, трохи не в собі.

Небезпечні абсенси. Вони змушують тіло

Опинитися під дощем. Забивають на нього

На пошті з пакетами, на автобусній станції.

Frequenzen der Sehnsucht, Radiowellen, sie nehmen

dem Einzelnen die Konturen.

Und niemals stärker

als in Zeiten des wilden Verliebtseins, der Eifersucht.

Dann spielen wir Tarzan, schwingen an Leitungsdrähten

durch die Städte, werden zu Meistern der Telepathie.

Частоти туги, радіохвилі, вони позбавляють

Кожного контурів. І ніколи так сильно

Як в періоди шаленого кохання, ревнощів.

І тоді ми вдаємо Тарзана, стрибаємо на проводах

Крізь міста, стаємо майстрами телепатії.

Dann schwebt ein Gesicht in der Luft, in Sprechblasen

springen Ideen auf, ultraweit übertragen. Was sind das

für tiefe Blicke, was für Stimmen am Einschlafrand?

Тоді лине лице у повітрі, у хмарках з уст

Стрибають ідеї, ультрадалеко трансльовані. Що це за

Глибокі погляди, за голоси на краю засинання?

MISANTHROPISCHER HUMANIST

ГУМАНІСТ-МІЗАНТРОП

Das Gehirn ist eine Rumpelkammer, nicht wahr?

Das Gehirn hält Kurs, egal, was geschieht, wer regiert.

Das Gehirn weiß im voraus um jede neue Gefahr.

Ich hatte mir vorgenommen, nicht unterzugehen. Nun

Наш мозок – комора з мотлохом, хіба не так?

Мозок тримає курс, байдуже, що діється, хто править.

Мозок наперед знає про кожну нову небезпеку.

Я заповзявся не загинути. І ось

bin ich da angelangt, wo die Schwächen sich tummeln.

Sie spielen verrückt, suchen Anschluß, ringen, sehr familiär,

um Anerkennnung – wie Kinder, die Süßes erbetteln.

Я опинився там, де товчуться слабкості.

Вони шаліють, норовлять до чогось доєднатися, борються,

Геть по-сімейному, за визнання – мов діти, що жебрають солодке

Versuch, sich selbst zu beschreiben: Du bist

Misanthrop aus Geselligkeit, aus Einsamkeit Humanist.

Kein Fragebogen erfaßt dich. Du selbst faßt es kaum,

Спробуй описати сам себе: ти

Мізантроп із товариськості, ти гуманіст самотності.

Жодна анкета не охоплює тебе. Та й сам ти не тямиш

da zu sein, mitten im Irrsinn – meistens am falschen Ort.

Das Gehirn ist kein Bunker, aber draußen herrscht Krieg

um alles, was maßlos ist: Glaube, Geschlechterglück, Geld.

Das Hirn gibt nie Ruhe, es protestiert, prozessiert immerfort.

Чому ти тут, посеред цього шалу – здебільшого не в тому місці.

Мозок – не бункер, та назовні йде війна

За все безмірне: віру, щастя статей, гроші.

Мозок ніколи не залишає в спокої, він протестує, він постійно веде процеси.

SOLO MIT PANTOMIME

СОЛО З ПАНТОМІМОЮ

Oder war das ein Traum? Was fiel dir ein,

ein ganzes Leben auf Worte zu bauen?

Чи то був сон? Як лише ти міг

усе життя снувати на словах?

Worte, die um die Erscheinungen kreisen

wie Elektronen in einem Atom-Modell.

Слова, які кружляють довкола явищ,

Мов електрони в моделі атома.

Worte, die ihre eigenen Launen haben,

ihre Ladung, ihr Leuchten, ihr Lexikon,

eine flüchtige Bleibe in jedem von uns…

Слова з їхніми примхами,

Зарядом, сяйвом, з їх лексиконом,

Непевний притулок для всіх нас…

Und die doch selten zur Ruhe kommen

an der Peripherie unserer Psychen.

Was, wenn Stille das letzte Wort behält?

І все ж так рідко вгамовуються

На периферії наших психік.

А що, коли останнє слово за тишею?

War nicht der Körper ein Pantomime

auf den Straßen, im Alleingang, gehüllt

in sein körpereigenes Schweigen?

Хіба ж не тіло було пантомімом

На вулицях, самотнім, огорнутим

Автоімунним мовчанням?

Dann war das Gehirn eine Blume,

die sich auf Knopfdruck öffnen konnte?

Тоді мозок був квіткою,

Що могла розкритися за натиском кнопки?

GEFRAGT, WAS ES IST

ЗАПИТАНО, ЩО ЦЕ ТАКЕ

Das große pockennarbige Palmenblatt

vor der Papeterie in Papete.

Великий, віспою побитий пальми лист

Перед папірнею в Папете.

Die Bikinireklame an der Busstation

einer Bergarbeitersiedlung in Böhmen.

Бікіні на рекламі зупинки бусів

На березі в богемському містечку.

Die kleine Verwirrung im Photostudio –

Wie bin ich in dieses Licht geraten?

Це спантеличення у фотостудії –

Як я потрапив у це світло?

Die rosa Karteikarte des Philologen,

der einen Vers aus der Ilias kommentiert.

Рожева картотека філолога,

Що коментує якийсь один рядок із «Іліади».

Post, die der lahme Briefträger vergaß

in einem Sack mit der Aufschrift Azoren.

Пошта, забута незграбним листоношею

В мішку із написом «Азорські острови».

Nun ist es doch anders gekommen, anders,

als je gedacht in unseren Abendkursen.

Що ж, усе таки інакше, інакше,

Ніж думалося на вечірніх курсах.

Wir wissen nicht, wer die Rede hält,

die morgen ein Heer von Helden schafft.

Нам не мвідомо, хто виголошує промову,

Що згуртує завтра армію героїв.

Kampfmaschinen waren der letzte Schrei,

als unsere Enkel noch ins Kino gingen.

Бойові машини були останнім зойком,

Коли ще наші внуки у кіно ходили.

Was nun? Wie soll ich den Tag verbringen,

da die Weltausstellung zu Ende ist?

І що тепер? Як проводити мені свій день,

Коли всесвітня виставка скінчилась?

Von Tauchern, fern der Küste, gefunden:

Ein gelber Lochstreifen am Meeresgrund.

Пірнальники, здаля від узбережжя, знайшли:

Жовту діру на дні морському.

Die Besonnenheit traumdichter Bilder

in der Bananenrepublik des Realen.

Сумирність сновидних образів

У банановій республіці реального.

Йогана Лієр « Як із вівці витікає молоко»

Переклад із німецької Наталки Сняданко.

Фрагмент 1

Стор 15 - 18 (перша втеча Бланки і Ганни)

Підозрілу суворість Бланки і страх Ганни віднесло вітром і розкидало насінням по степу. Іноді Бланка клала долоню на шию Ганни, наче захищаючи її, і стискала між пальцями шийний хребець. А Ганна хапалася за коліна Бланки, щоб її не викинуло з розгойданої брички у схожий на зашморг трав'яний світ, щоб не довелося гепнутися на каміння, яким тут позначали межу, щоб не згубитися і не втратити голову у цьому степу, у польоті, щоб не стати здобиччю саранчі, яка жадібно поїдає все підряд. Тож Бланці доводилося сподіватися тільки на те, що у той момент, коли нагайка опуститься на спину худорлявої старої коняки, Ганна міцно триматиметься, доводилося продовжувати їхати далі і покладатися тільки на Бога на цих безкінечних шляхах, що прогризалися крізь краєвид, їхати уздовж річок, шиї яких були огорнуті комірцями очерету, уздовж водойм, з вологої шкіри на щоках яких проростали водяні лілії, і навіть Бланка не була до кінця певна, чого вона боїться більше: Бога помсти, який оберігає її нічні кошмари, чи мешканців степу на конях, русинських козаків, які можуть знести все на своєму шляху, все, що видасться їм польським, російським, німецьким чи навіть їдиш? А може, вона боїться стражів порядку російського царя, які могли би покарати її за те, що вона робила для єврейських жінок? А може, вона тікала від переповненої хлорофілом галактики, яка розпадалася на окремі клітини, пінилася, задихалася і от-от готова була луснути, і яка своїм тупим намаганням створити щось лише позбавляла повітря і заважала дихати усім живим істотам, бо ж поживи для всіх однаково не вистачить? Чи може вона намагалася уникати уважних і спостережливих поглядів Ганни? А Ганні не давало спокою питання, що ж було у ній такого поганого, що змусило Бланку вивезти її геть. Вона постійно думала про це, але її голова не встигала за подіями, і це сповнювало її гнівом і змушувало серце застигати від жаху, колеса невблаганно вистукували ритм, все глибше заганяючи у її свідомість думку про те, що розлука неминуча і настане вже незабаром, тож вона вхопилася міцніше і вирішила не відпускати більше своїх затято зсудомлених долонь. Я ні на крок від неї не відступлюся, не спускатиму з неї очей ні на мить, навіть таку коротку, як один-єдиний помах вій, я не сплю і не бачу снів,

я роблю все так, як хоче Бланка, так вона забуде про мене і про свої плани позбутися мене...

Із кожним метром, який вони проїздили, Ганна втрачала шматочок родини, яка у минулому так часто означала для неї небезпеку і змушувала терпіти біль, але вона не знала нічого кращого і навчилася за допомогою любові до Бланки долати страх перед Петриком і цим дурнуватим наймитом. Вона пригадувала, як проходила через двір, а Бланка підтримувала її, як вийшла крізь ворота на галявину, а потім під впливом якогось несподіваного бажання відпустила руку Бланки і пішла далі, випроставши спину і задерши голову, вона підняла руки, а потім впала у високе, аж по груди, трав'яне море. Вона бачила перед собою чорний ліс, і вона хотіла туди, хотіла бігти швидше, за всяку ціну бігти швидше за Петрика, який бив її збайдужіле до всього, навіть до болю, тіло, бігти швидше, ніж наймит, який продирався у запалені складки її статевих органів, бігти швидше за власне тіло, вона відчувала пекуче бажання свободи, звільнення, і побігла, високо піднявши голову, вибігла з себе самої, а її ноги шпорталися, травинки били її по шиї і щоках, гуділи комахи, і вона відчувала твердість землі і те, що непевно стоїть на ногах, але попри все продовжувала бігти, швидкість допомагала їй не впасти, а відчуття щастя, яке здіймалося у ній всередині, несло її геть від Бланки та її важкої руки. Але що далі вона відходила від цього трав'яного моря і що ближче була до лісу, тим сильніше пекло її це відчуття несподіваного щастя, тим бурхливіше проривалися з найпотаємніших куточків її тіла відчуття провини і страху, її мало не розривало на шматки, вона жадібно хапала ротом повітря: Бланка покарає її, Бланка покине її.

Ганна сиділа на бричці, заглибившись у свої думки, вдивлялася у спітнілу спину коня, який хитався туди-сюди, наче трав'яне море, і хотіла втихомирити своє серце, яке шалено калатало, а також намагалася втішити себе фантазіями, які спадали їй на думку. Їй подобалося думати про те, як Петрик зганятиме свою лють на наймиті, який щоночі вовтузився на сіні поміж її напруженими ногами, вона навіть засміялася, уявивши собі цю сцену. Коли двоє об'єднуються проти тебе, щоб знищити тебе, а ти тікаєш, вони повбивають одне одного... Ввечері Бланка прив'язала коня до дерева, сіла на землю, спершись спиною на бричку і відкрила свій великий рот, щоб втомлено пересвідчитися, що їжі таки немає, потім закрила рот і продовжувала сидіти мовчки. Іноді їм траплялася корова. Крадене молоко. Чорниці і гриби, які дарував їм ліс. Коли у садах розпалювали вогнища, а

небо ставало схожим на гнилий смітник, безбарвний і безнадійний, Бланка роздивлялася краєвид – поля, пасовиська, зелене волосся галявин, цей світ у денному світлі був жовтим, яскравим, спраглим любові, а у сутінках він розчинявся – і Ганна глибоко вдихала запах диму, почувалася рішуче і впевнено, вони з Бланкою були самі-самісінькі на цілому білому світі. Ми виживемо, бо я ношу в собі сумніви, бо не спускаю очей із Бланки... Ми все ще разом, я і вона, я і вона... І Бланка малювала губами, відчуваючи у роті пряний присмак землі, яка скрипіла і танула між зубами, хрумкі зернята, які пускали корені на язику, відчувала, як хвилі Ганниної люті намагалися вхопити її і розпадалися над нею. Вона вдивлялася у цю широчінь, таку тоскну, що від неї аж боліла душа, безглузду, жорстоку, цей її світ, гіркуватий, мов пиво, і у її гикавці прудка Бланка Павелка із Замостя погрожувала Богові на небесах, а той широким жестом простягав свої руки і суворими словами намагався достукатися до її сумління. Дощ схожий на обійми. Напади вітру, мов удари по голих сідницях. Ліс і галявина. Вона думала про свою вагітну матір, про її товстий живіт, який стільниця відокремлювала від решти тіла і голови, руки, які швидко здіймалися догори, сходилися довкола миски і жадібно підносили її до рота, але тільки на мить, щоб відразу ж поставити назад і різко відсунути від себе. Бланка, яка звикла до злиднів, до болю, до холоду, до голоду, Бланка, яка пересувалася крок за кроком, з поглядом, зосередженим лише на цій єдиній миті, на найнеобхіднішому. Бланка, кожен подих якої був наче удар кулаком у вороже обличчя Бога. І вона плакала, коли думала про бідну Чарну, яка ніколи не могла показати своїй дитині гру сонячних променів у пилюці, запах молочної зупи у святкові дні, квоктання курей, ніколи не бачила усміхненого обличчя своєї дитини у моменти, коли вона намагалася зловити птаха, і яка ніколи про це не дізнається, бо так і не змогла, просто не спромоглася вбити немовля, в обісраному підгузнику якого вона знайшла звістку від чилійського священника Фішеля.

Фрагмент 2

Стор 25 - 26 і 26 - 27 (спадок Пауліни)

Усе життя Пауліна приховувала власне минуле. Регулярно знищувала фотографії і документи. Вона майстерно вигадувала легенди і міфи, постійно

нав’язуючи світові свою версію подій. Але Сельмі вдалося зауважити, принаймні так вона думала, що останні роки свого життя Пауліна використала на те, щоб упорядкувати хаос, який створила у своїй історії. Вона називала це Тогуванбогу. Тогуванбогу! Це неймовірно прекрасне слово, яке добре відображає галас у пустелі, слово, яке ніхто ніколи не чув, але яке попри це турбувало людей, знищувало їхню свідомість і душевні сили, як це роблять янголи, якщо їх знайти раніше, ніж слід... Поряд із текстами Каббали гебрейською мовою Сельма бачить у дерев’яній скрині ювілейні публікації історичного товариства східної Швайцарії про святкування століття швайцарської макаронної промисловості, а також поодинокі документи з поліцейських архівів кантону Турґау про перебування єврейських подорожніх зі східної Європи у таких місцевостях, як Сульґен, Крадольф і Шьоненберґ. Вона вчитується у каліграфічний почерк Пауліни: нотатки про історії галицьких виробників макаронів, про мандрівників які без документів і грошей вештаються по швайцарському Турґау, а потім врешті-решт таки починають виробляти макарони у Вайлер Донцгаузен, а на зароблені кошти купують у Равенсбурзі перші машини, будують у сільських обійстях сушарні і працюють день і ніч.

Fragment 3

Ст. 214 - 215 і 216 - 217 (бездомність і туга за домівкою)

Чого я сподіваюся для себе від цього дивану... цієї вітальні... від цієї квартири... від Яффи? Ізраїлю? Вони мені дзвонять, запрошують мене, ведуть до ресторану, показують мені країну, кладуть мені до ніг нове життя... Але ні, ні, ні, вони дивляться на годинник, вони думають про мене щось не дуже приємне, і це помітно з їхньої байдужості, вони не передзвонюють, вони не запрошують мене, не ведуть до ресторану, не показують мені країну, не кладуть мені до ніг нового життя... Навіщо я намагаюся бути милою з цими людьми і заприязнитися з ними? Але ж я не можу підійти до них і сказати, слухайте, я шукаю контакти, чуєте, я шукаю нові знайомства... Так робив Джоел:

- Привіт, я – Джоел, а ти хто...
- О, це ж треба! Чудово!

Яніка вийшлана терасу, подивилася на море дахів над Яффою, закурила цигарку, пересунула важку латунну попільничку на середину столу, спокійно провела долонею по сніжно-білій скатертині:

– Чудова, правда? У моєї бабусі теж були такі скатертини.

Це було два тижні тому. Яніка зняла сандалі і виставила свої худорляві ноги на стіл, так, ніби спогад про бабусю дав їй на це право, вона підняла руки і потягнулася, видаючи при цьому гучні звуки, потім поправила кучеряве руде волосся:

- Подивися на мене! Я не хотіла тоді йти в армію, бо я була проти цієї ідіотської війни. Але як я можу відмовлятися від служби в армії, коли моя сім'я у небезпеці? Ні! Хіба я можу засуджувати палестинців за їній опір? Ні! За їхню ненависть? Ні! Чи у мене є хлопець? Ні! Діти? Ні. Чи мені подобається жити в Ізраїлі? Ні. На всі мої питання існує тільки одна відповідь: «Ні!» Тому я повинна піти. Але куди мені йти? До Києва? Ні! До Біробіджана? Ні! До Швайцарії? Так! Але що на це скаже Швайцарія? Ні! Що скаже Німеччина? Ок. З Німеччиною існує двостороння угода. Але я не хочу туди: Ні! Ні! Ти бачиш: моє життя – це універсальне «Ні!» І якщо мене щось дратує, то це якраз це «Ні», яке панує над моїм життям.

Сельма: Туга за домом?

Яніка: Що ти таке кажеш...

Сельма: Ти відчуваєш тугу за домом?

Яніка: Я не знаю, що це таке.

Яніка підставила обличчя під подув вітру, який повіяв із тераси у Яффі, взяла пальцями смажену оладку з яблуками і поклала до рота, ці оладки Сельма купила у крамниці і поставила на білу скатертину.

- Це така чудова, старомодна їжа, – посміхнулася вона, повільно пережовуючи, а її очі дивилися кудись у безкінечність цих приємних занять. – Навесні! Світло-зелене листя каштанів. У Києві алеї засаджені каштанами. Там усе свіже, прохолодне, пахне світлом. Мені подобалося моє дитинство.

Сельма витягла з алюмінієвої банки і поклала на тарілку фаршировану рибу. Яніка випросталася:

– Тільки не перебільшуй! Це смакує жахливо!

Вона відсунула від себе тарілку і знову всілася на стільчик, поклала ноги на стіл:

- Але ж я не можу тужити за якимось місцем просто тому, що воно існує! Ні! Питання ось у чому – що я роблю у цьому місці? Які там люди? Я могла би тужити за Біробіджаном. Там ми також колись жили. Але там нічого немає. Нічого!

Сельма: А за Цюріхом ти тужиш?

Яніка: Ти що! Вони мене депортували!

Фрагмент 4

Ст. 283 - 284 (незнайомі продукти, які страшно споживати)

Ганна зайшла до вітальні у будинку Йозефа і Барбари, не постукавши, і поставила каструлю на стіл. Вона підняла кришку, витягла великою виделкою довгі макарони і піднесла Йозефу під ніс. Худорлявий селянин посуворішав, але продовжував ковтати свою кашу, не звертаючи уваги на Ганну, тіло Барбари здригнулося, вона стрепенулася і зашипіла:

- Ми таке не їмо!

А її погляд промовляв: «Ми тобі ще покажемо», і вона войовничо подивилася на непрохану гостю. І їла далі. Авґуст і Макс теж мовчки їли. Йоахіма не було. Родина продовжувала свою трапезу, усі схилили голови і ніхто не звертав уваги на чужу жінку, яка в одній руці тримала покришку, а в другій – виделку з макаронами. Ганна не знала, що їй робити. Вона не звикла до такого. Зневага та ігнорування, крики, сварки, побої та інші спроби людей вдертися в її тіло, це було щось добре знайоме, але не таке мовчання, не таке заціпеніння. Вона запихнула виделку назад у воду, витягла ще більше макарон і підсунула їх під ніс Максові, той зірвався з місця, вихопив у неї виделку і заковтнув макарони, але йому не варто було цього робити, бо відразу ж після цього Йозеф схопився на рівні ноги і своїми важенними долонями кілька разів ударив хлопця по обличчю. Потекла кров. А Йозеф

показав на Ганну і обсипав членів своєї непокірної сім'ї страшними прокляттями:

- Вбити, застрелити, затоптати, повісити, відрубати голову, відрубати голову, відрубати голову, – він свердлив очима обличчя своєї дружини. – Цю диявольську їжу ми не будемо жерти!

Потім він знову сів на своє місце. Барбара замовкла. Розсіяно обкрутила довкола пальця пасмо волосся. Намагалася не дивитися на закривавлену дитину. Ганна підсунула каструлю до селянки, зачерпнула ще макаронів і кинула тій у миску. Ганна добре знала, що для Барбари насильство над дитиною – це вже було занадто, до того ж, цим людям були потрібні гроші, Йоахім казав про це, та і сама вона бачила злидні, втомлену поставу Барбари, тож могла би побитися об заклад, що думає правильно. Тепер слід було все зробити якомога швидше, встигнути до того, поки затята жінка не зібрала знову всі свої сили. Барбара візьме свою соратницю у боротьбі за виживання до себе, до своєї старої хати. Барбара підняла голову, простягнула руку над широко відкритим ротом і втягнула довгу макаронину, як теля висмоктує молоко з переповненого вимені корови. Барбара стиснула губи, підвелася і легкими кроками пішла до дверей, відчинила їх, кивком голови попросила Ганну вийти, а сама сказала:

- Йоахім робить те, від чого не може відмовитися. Ми не будемо цього їсти.

Фрагмент 5

Ст. 350 - 351 (куховарити і писати. Їсти і читати.)

Я сиділа на асфальті... Довкола бігали діти, кричали або зупинялися, говорили, і їхні розмови, здавалося, спонукали все довокола до руху, до дії, змушували пересуватися їхні тіла, а я мовчки сиділа, мої ноги були у товстих вовняних колготах гірчичного кольору... Пауліна покликала мене на кухню і звеліла сісти за стіл, поверхня якого мала яскравий малиновий колір. Пауліна поклала переді мною розкриту книгу... Сама ж вона поралася по кухні, складала брудний посуд у посудомийку, а я складала букви у слова, хоча насправді лише чекала, поки букви зупиняться і припинять рухатися, застигнуть на місці на достатньо довгий проміжок часу, щоб я могла прочитати їх Пауліні вголос. А вона енергійно мила у рукомийнику великі

каструлі, які не поміщалися у посудомийку, і кивала головою, вона розуміла мене, так, вона мене розуміла. Отже, між нами було порозуміння щодо значення кожного слова, і вона не заважала мені продовжувати. Я хапалася оком за наступне слово, вона протирала товстою синьою ганчіркою блискучий рукомийник, я читала, поступово перетворюючи слова на речення, а речення на картини... Коли я втомлено схилила голову на руки, вона штурхнула мене у спину і звеліла читати далі. Вона розвантажила холодильник, склала усі продукти у миску, її смагляві руки з випуклими венами рухалися швидко, її кучеряве волосся було зовсім коротким на потилиці, а трохи вище – довшим і пухнастішим... Вона носила приталені блузки з великим коміром, або светри до колін і вузькі джинси, звужені штани на кант, мешти на пласкій підошві – але до школи вона завжди ходила у взутті на високих підборах, у спідниці і піджаку, – моя Пауліна, елегантна Пауліна, віддана своїй кухні, де кожна річ стоїть на своєму місці, Пауліна, яка завжди ретельно виконує всі свої обов'язки і стежить за тим, щоб я могла щодня їсти її розварені макарони різної форми з маслом... Так кухня стала для мене фабрикою слів та їжі, у якій виготовлялися речі, які можна ковтнути або виплюнути... Людина і її рот... Щоб ці стосунки були гармонійними, потрібна велика кухня, заставлена різними складними пристроями, а на кухні повинна хазяйнувати така владна людина, як Пауліна, королева, володарка, богиня всіх речей, які можна ковтнути або виплюнути.

Фрагмент 6

Ст. 492 - 493 (поява кохання)

Я дуже любила сидіти біля Пауліни і її подруг та слухати їхні історії... Їхні погляди були спрямовані кудись у минуле, і вони не зауважували мене, забували про моє існування... Найцікавіше було слухати, як вони сперечалися про різні версії однієї події... Кожна розповідала щось своє... Я слухала... Зважувала, котра з цих історій мені подобається найбільше, і була щаслива, коли вдавалося виловити позірно неважливу деталь... Вони не почули цю деталь... Але не я... Вони ніби плели мереживо своїми вустами, мозком, усіма своїми спогадами, плели гачком, шили, в'язали, ткали... Вони жестикулювали... А коли вони вже не знали, що робити далі, їхні руки зависали у повітрі... Але я була терпляча і готова чекати... Не витягти сітку занадто рано... Ілан, заспаний і запухлий, тиняється по квартирі. Бере до рук

одну зі своїх книг. У ньому прокидається цікавість. Він читає. Його обличчя напружене. На ньому відображаються змішані почуття. Волосся сплутане. Футболка вим'ята. Тіло не мите. Запах кислуватий. Він мовчки сидить і читає, іде у ванну з книгою у руці, п'є каву з книгою у руці, знаходить собі місце на терасі і сідає там із книгою, тікає від сонця, не випускаючи книгу з рук. Ілан похапцем цілує її у шию, а сам при цьому не випускає книги з рук, шукає з книгою у руці найтемніший і найспокійніший закуток у квартирі і бурмоче, не випускаючи книги з рук, що йому байдуже, що саме вони купуватимуть, що їстимуть, байдуже, які у них плани на наступний день. Але їй цього цілком достатньо, вона не вимагає більшого. А коли вона чистить зуби, він сідає на унітаз. Але їй і цього цілком достатньо, вона не вимагає більшого. І коли вони затамовують подих і не роблять взагалі нічого, коли дивляться одне одному в очі, а найменший порух викликає феєрверк, вона знає, що він поруч.

Фрагмент 7

Ст. 495 (завдання Пауліни)

Пауліна спостерігала за своєю онукою, подумки обмацувала її. Сельма зітхала і ставила на стіл горнятко з чаєм:

- Фашисти втопили Розу Люксембурґ, втопили у каналі посеред Берліна, як кошеня. Або, можливо, вони застрелили Розу, а потім кинули у воду.
- Я нічого про це не знаю, – Пауліна дивиться на свої руки.

Сельма підсунула до вікна стареньку, яка скулилася в інвалідному візку:

– Дивися! Як гарно! Сніг! Ти боялася, що вони тебе втоплять або застрелять?

– Це ти сказала, не я!

– Роза Люксембурґ боялася.

– Ти так думаєш? – Пауліна захихотіла, але відразу ж притлумила свій регіт.

Вона зухвало випнула підборіддя і подивилася на сніг, наче ковзала по блискучій поверхні. Врешті-решт тишу перервала старша жінка:

– Ти – єдина, хто мене розуміє.

Це був момент, коли Пауліна отримала завдання. І вона засміялася. Пауліна. Засміялася. І закурила цикарку, тримаючи її у скрючених пальцях.

Марина Скалова «**Падение комет и космонавтов»**

Переклад Олена Соломарська

АРХЕОЛОГИЯ I

Проселочная дорога в Польше: старички на велосипедах, старушки в платочках, взаимозаменяемый фольклор

12.20

Макс Рихтер Осень 1

Max Richter: Autumn 1

Дочь: Ну, значит ты мне расскажешь историю?

Отец: Я забыл.

Дочь: Забыл собственную историю?

Отец: Нет, но если ты так со мной будешь разговаривать, тогда не стоит. Мне тогда не хочется с тобой разговаривать.

Дочь: Ну, значит не будем разговаривать.

Отец: Ладно.

Дочь: Будем молчать.

Отец: Ладно.

(Они едут молча)

Отец: Ну значит вот. У нас были эти огромные оранжевые сумки из ткани.

Дочь: Да, я помню.

Отец: Мы так редко с тобой видимся, что ты хотя бы могла бы дать мне докончить фразу.

Дочь: Ну, жил бы ты со мной в одной стране.

Отец: Итак. Мы туда уложили всю свою жизнь: наши книги, нашу посуду, твои игрушки, твои книжки…

Дочь: Ты что, упрекаешь меня за то, что тебе пришлось нести мои вещи?

Отец: Да нет же, я ни в чем тебя не упрекаю!

Дочь: Ну да, хотя бы только в плане грамматики.

Отец: Как это, хотя бы только в плане грамматики?

Дочь: Вот так, ты, хотя бы только в плане грамматики, считаешь необходимым подчеркнуть разницу между вашими вещами и моими вещами. Ты бы сразу сказал, что я не была частью вас.

Отец: Как это, ты не была частью нас? Технически, ты из нас еще даже не вышла.

Дочь: Да, кстати, я все еще ищу выход.

Отец: Если хочешь выйти из машины, я могу остановиться.

(Шум мотора)

Отец: Не вышла ниоткуда. Вышла из нас! Семья – это отправная точка.

Дочь: Нет, я имела в виду: выход из этого убежища: семья – учреждение – институт - психушка.

(Он вынимает сигарету из пачки.

Засовывает ее обратно в пачку.)

Отец: Ты знаешь, раньше мы думали, что мир прост. Я вырос под влиянием двух пропаганд: пропаганды советской – это все знали, что это мура – и пропаганды западной. И раз первая была фальшивой, мы думали, что вторая уж точно правдивая.

Дочь: Бассейн! Коктейли! Шампанское! Голые женщины!

Отец: Ты можешь перестать надо мной издеваться?

Дочь: Могу.

(Они молчат.

Едут дальше)

Дочь:Дашь мне сигаретку?

КАТА-СТРОФЫ I &2

(Можно себе представить, что они сидят в машине рядом, но не слышат друг друга. Как будто они находятся в отдельных космических капсулах. Они также могут говорить одновременно. Хорошо было бы устроить концерт ката-строфических эхо-сигналов)

Дочь: Молния это электрический ток от 50 000 до 200 000 ампер амперы измеряют силу тока ток создается с помощью двух линейных проводников два человека находются на расстоянии одного метра друг от друга при нормальной интенсивности ешё получается разговаривать когда молния ударяет всё тысячи раз сильнее когда молния ударяет при температуре от 8000 до 30 000 градусов Цельсия она обжигает руки уголки губ языки загораются и сгорают это из-за статического электричества в облаках ток замирает перед тем как на нас обрушивается молнии особенно часты между маем и сентябрем тела обугливаются на открытом воздухе в скорой помощи департамента сена-сен-дени насчитывают около сотни поражений электричеством в основном не смертельных в преддверии осени также можно и погибнуть когда молния попадает в звезды один раз так как раз случилось Юпитер ускорил сердце маленькой планеты она вспыхивает в ритме его биения мы не очень отличаемся

Отец : *все падало* институты падали заводы падали министерства падали одни говорили что завод на котором они работали закрылся другие продолжали каждое утро отмечаться пока вы будете делать вид что нам платите мы будем делать вид что работаем так говорили *СОВОК ИСЧЕРПАЛ СЕБЯ* СССР одряхлел он съел свою плоть прожевал свое мясо с волчьим аппетитом накопленным после годов глотания пропаганды даже его кости не выдерживали их можно было бросить на землю скелеты превращались в пыль раскалывались на мелкие кусочки командное окружение крошилось от него отламывались известковые образования *СОВОК ИСЧЕРПАЛ СЕБЯ* и вдруг послышались выстрелы *в белом доме* космонавты стояли в касках вооружены дубинками танки входили в Москву и в головы людей крыши съезжали на роликах чашки падали с буфета так говорят когда сходят с ума

Дочь: Потому что это есть этого нету есть толчки есть спазмы то сейсмические толчки на коже в животе ниже в коленях все расплавилось нас затянуло внутрь это есть этого нету это называется жизнь это для меня слишком мое тело не может не может это выдержать моя кожа металлическая пластинка она плавится ее края растекаются меня обжигают жар проистекает от слияния реакторов мы просто атомные станции производим энергию ее распределяем и сгораем чтобы погасить вибрации остановить радиацию ликвидаторы давно распыленные летают крошками в космосе он исчез в ракете я вызвала космическую станцию я у них попросила кусочек кожи чтобы прикрыть свое

тело я их попросила охладить сердца я им велела прекратить обугливать мою кожу нет белого мяса есть только красное мясо нет естественного деления атомов есть только катастрофы соединения.

Отец: *полная непонятка* дрожание полюсов нептунический тектонический бардак земных плит они вибрировали они дрожали они гудели они себя вибромассировали домишки содрогались они себя *барахло барахлотировали* нептунический бардак Нептун это восьмая планета солнечной системы третья по величине в космосе ледяной гигант пострашнее Сибири Нептун это последняя планета солнечной системы перед Плутоном который теперь уже и не планета он очень очень далеко он живет за луной мы тоже жили за луной далеко от всех больших и малых полюсов притяжения этой планеты мы не привлекали инвесторов мы были привлекательны только с точки зрения проблем для ядерных катастроф и всяких кризисов разных ориентации географических и сексуальных мы привлекали в СССР атомные бордели настоящих бардаков у нас не было секса не было и вдруг неожиданно границы стали приоткрываться *чуть-чуть* совсем капельку *чуть-чуть* границы крошились колебались базар расстилался вдоль дорог он выставлял свои кружевные трусики на дороге в аэропорт Шереметьево машины ползли гусеницей в сторону отбытия в Эльдорадо

О ПСИХИЧЕСКОМ ЗДОРОВЬЕ

Варшава, Новый Свят: мемориал Шарля де Голля, реклама недвижимости, офисы похожие на космические корабли

10.24

Владимир Высоцкий: Баллада о детстве

Отец: Мы выезжаем слишком поздно.

Дочь: Извини. Я всю ночь не могла заснуть.

Отец: Можешь принять вот это, чтобы поспать. Это ерунда.

Дочь: Я должна из начала обсудить с врачом.

Отец: Я уже двадцать лет не сплю. Я эту проблему знаю лучше любого врача.

Дочь: Я должна из начала обсудить с врачом.

Отец: Ты бы лучше послушила мои советы. Я знаю твое тело лучше любого врача.

Дочь: Ты никогда не задумывался, почему ты не спишь?

Отец: Я даже как-то раз ходил к психиатру.

Дочь: Хочешь медаль за это?

Отец: Ты знаешь, мозг это сложная машина. Никто не понимает, как она работает.

Дочь: В жизни существуют не только машины.

Отец: Ты знаешь, человеческий мозг как мотор. У него есть ответвления, соединения. Как только нажимаешь на рычаг, что-то включаешь. Лучше особо не трогать, чтобы избежать катастрофы.

Дочь: Потому что двадцать лет бессонницы, это не катастрофа?

Отец: Психиатры – это механики автосервиса, которые ничего не понимают в работе мотора. Они мастачат, дергают за все проводки. Никому не известно, что они делают. Часто в результате выходит еще хуже.

Дочь: Ты хочешь сказать, что ты неизлечим?

Отец: Я хочу сказать, что человечество ужасная штука.

Дочь: Рогипнол?

Отец: Лексомил.

Дочь: Зопиклон?

Отец: Алпразолам.

ПАДЕНИЕ КОМЕТ И КОСМОНАВТОВ

Минск, белорусская гостиница: кровать, компьютер, грязная одежда, чашка, пепельница.

04.18

Ален Башунг: Ночью я лгу

(На экране часами крутятся разные видео, представляющие солнечную систему)

Дочь: Астероид это небольшое твердое тело малая планета состоящая из камней металлов и льда тело слишком маленькое чтобы быть планетой астероиды относятся к классу малых тел им приходится садиться в первый ряд на школьной фотографии астероиды летают в космосе движимые утопией совокупность камня металла и льда просто так себе гуляет в космосе притягиваясь друг к другу они приближаются к планетам некоторые астероиды это кометы кометы это звезды звезды это магниты космос это просто большая магнитная штука астероиды

врезаясь в атмосферу другого тела создают метеоры если астероид касается поверхности другого тела может образоваться кратер он может отделиться стать метеоритом все это к тому что проникновение в другое тело может вызвать последствия проникновение в тело может оттиснуть кратеры на его поверхности оболочка из камня металла и льда усеянная дырками и расщелинами из-за силы притяжения это касается только видимой стороны неизвестно что астероид ощущает внутри неизвестно как камень металл и лед реагируют когда в них проникают как себя ведут другие тела когда астероиды попадают в орбиту земли существует риск столкновения астероиды могут отклонить планету от ее траектории изменить ее курс земля достаточно большая чтобы идти своим курсом в классе она прислушивается только к себе она больше никого не слушает быть полностью независимой автономной планетой это трудно достаточно столкновения с одним единственным астероидом чтобы все пошло прахом автономность хрупкая вещь стремление камня металла и льда быть настоящей планетой требует огромной концентрации нужно сохранять голову на плечах следить за своей орбитой и за гравитацией не рассыпаться во вселенной а в это время астероиды падают без всякого труда они летают в космосе движимые утопией совокупность камня металлов и льда гуляет себе в космосе притягиваясь друг к другу они проникают в другие тела и падают в моем мозгу серотонин падает после того как в него проникла молния он достиг астрономических величин сейчас он ускоряется и падает он образует ложные контакты между нейронами вовлекает в свою орбиту дофамин эндорфины мелатонин электрические сигналы

барахлят их мигалки мечутся во все стороны серотонин падает и с ним падают астероиды падают кометы падают звезды если мы любили то мы любили если мы любили это за нами следует это нас преследует астероид это небольшое твердое тело малая планета состоящая из камней металлов и льда тело слишком маленькое чтобы быть планетой интересно когда мы любим другой представляет ли тебя планетой что происходит когда планета перестает вертится существует ли она все еще когда уже никто на нее не смотрит сжимается ли она становится ли она метеоритом распадается ли планета теряет ли она свои составные части отделяется ли камень от металла и ото льда когда исчезает взгляд объединявший их какая напряженность магнитного поля скрепляет элементы существую ли я когда никто на меня не смотрит когда камень металлы и лед теряют силу притяжения они становятся одинокими раздельными телами в космосе они долго не живут **Отец**: *(выходит из дверей, разделяющих их комнаты, или продолжает говорить, прижавшись ухом к стене):* монолит разрушается когда один из элементов требует отделения гранит трескается скала рассыпается она превращается в каменную пыль так произошло с Советским Союзом когда Литва Эстония Латвия потребовали отделения начался распад **Дочь**: это называется независимостью автономией я точно не знаю что это такое но я только знаю что это разрывает в этом теле разделенном на части и конечности каждый член не представляет собой полноценную республику каждая часть недостаточно представлена для того чтобы измерить пульс организма его начинают прижимать к себе обнимать для того чтобы его разорвать **Отец**: в России именно так власть имущие обращаются с подданными начинается с того что

тела запихивают в тесные помещения постоянно подогреваемые на пару в *баня*х в саунах их ошпаривают а потом замораживают испаряют атомы их распыляют над территорией их заставляют работать на холоде именно так получают тела покорные тела послушные тела повинующиеся это результат влияния температуры на темпераменты **Хором** (*беспорядочно, все более и более не синхронно*) и приблизительно так обстоят дела с нашими отношениями мы переходим от оттепели к атомному оружию мы подхватываем горячку страдаем от приступов гипертермии это из-за потепления климата эмоциональные термометры выходят из строя все свалки в маленьких и в больших городах полные химических отходов климат континента наполняется дымом пахнет паленым все легкие кашляют деревни пустеют трубы лопаются крыши срывает дома падают прямо вдоль дороги страна теряет своих жителей все смотали удочки как только ячейки сети расширились как только чуть воздуха зашло внутрь все поползли прижавшись к земле через все просветы через все дыры самая большая страна в мире превратилась в дуршлаг для спагетти размером со сталактиты нет сталагмиты нет размеров межзвездных нет размеров межгалактических

Міхаель Фер

Michael Fehr

ЦАРИЦЯ ЛІСУ

Старий чоловік збирав у лісі ягоди і гриби

він несе їх у кошику через ліс додому

Вийшовши на галявину

де стоїть його дім

він побачив перед дверима в траві гадюку

«Що ти робиш перед моїми дверима

гадюко»

питає він її

гадюка відповідає

«Я цариця в цьому лісі і чекаю на тебе

старий

коли ти захочеш увійти в дім

я вкушу тебе на смерть а тоді

зжеру

коли захочеш втекти

я вкушу тебе на смерть а тоді

зжеру

коли вирішиш стояти на місці

де стоїш

я дочекаюся

поки ти вмреш з голоду

ти сам помреш а тоді

я тебе зжеру»

тим часом чоловік зрозумів

що гадюка належить до виду

відомого в цілій місцевості

своїм смертельним і особливо болісним укусом

«Я боюся твого отруйного укусу

гадюко

тому найліпше сяду собі

де стою

на землю і дочекаюся

голодної смерті

але диви

в мене є ще ягоди й горіхи

у кошику

що мені з ними робити»

«Спокійно можеш їх з’їсти»

відказує гадюка

«може навіть погладшаєш від них»

«Не думаю

я завжди виглядав так само як тепер

ледве чи на старість я ще погладшаю

але ягоди й горіхи з’їм

попри те залюбки»

старий бере жменю з кошика

і вкладає великим і вказівним пальцем

по одному горіху до рота

й жуючи звертається до гадюки

«Якщо це вже має бути моєю останньою трапезою

то хотілося би принаймні ще трошки

порозмовляти

скажи мені

гадюко

чому ти взагалі

хочеш мене зжерти

би ж бо бачила

я старий і худий і з певністю

далеко не ласощ»

гадюка підвела голову

«Хіба ти не бачиш

яка я велика

аби утримувати таке тіло

доводиться брати

все що трапиться

коли зустріну в лісі звірину

жеру її

коли на галявині минаю

дім

жеру його мешканців

все дуже просто»

«Ага

розумію»

каже старий

«ось як ти підходиш до справи

так

тепер я бачу

ти велика

ба велетенська

а до того ж яка красива

твоя луска виблискує мов коштовний метал

тільки не така тверда

навпаки

виблискує м’яко

кожна лусочка

здається росинкою

що відбиває вранішнє світло

зелено і брунатно»

гадюка крутиться і вертиться

і висолоплює язичок

«А-а-а

ти помітив

я не просто велика

я ще й красива

чи бачив ти мої очі

вони жовті мов серединка жовтка

а посередині

вузеньке

бездонне провалля

така темна чорнота моїх очей»

старий витріщує очі

«Ні

цього я ще не помітив

але ти маєш слушність

очі твої прекрасні

і язик твій прекрасний

витончений і гострий і розділений по самісінькій серединці»

«Знаю

і язик в мене гарний»

каже гадюка

«коли недавно я вперше хотіла пірнути

в лісове озеро

щоб спіймати рибу

я побачила своє відображення і в ньому

угледіла мою красу

я випливла на середину озера

і там оповила стебло латаття

аж хвіст мій витончено сплівся

а голова виставала наче квітка

і тоді я гукнула в ліс

«Подивіться на мене

я цариця в цьому лісі»

коли це якась пташка нахабно прощебетала з високого

дерева

«Та як ти смієш

розмір і краса ще не дають права

називатися царицею

доведи спершу

що ти ще й сильна»

я поплила з латаття назад до берега

і вкусила повалене дерево

дві глибокі діри залишили мої зуби в

дереві

пташка спурхнула зі своєї крони

на найнижчу гілку

пересвідчитися

які заглибокі діри

я зачудувалася

як гостро й гладко зуби

проникли в дерево

вона визнала мою силу й готова була повірити

що я цариця в лісі

коли це біля першої на гілці примостилася

друга того самого

сміховинного виду і закричала

«Хтозна може тобі тільки один цей раз пощастило

а дерево було трухляве»

і тоді я знов ковзнула в ясну воду

і вгризлася у великий камінь

негайно забарвився камінь криваво-червоно

пурпурово стікала кров з каменю

розчинилася між камінням і розпливлася у

воді

це змусило пташок замовкнути

до смерті зачудовані вони впали з дерева

і плюснулися в озеро

вони й стали моєю першою стравою цариці

в цім лісі

тепер і ти можеш уявити собі

мою силу

як міцно я кусаю»

«Це чудова історія

яку ти оце розказуєш»

перебиває старий гадюку

«але до цієї їжі я хочу взяти з дому

ще трохи хліба й сиру

бо без хліба й сиру воно смакує мені лиш

наполовину»

гадюка сичить

«Стривай

що ти збираєшся зробити

невже ти забув

коли ти підеш у дім

я вкушу тебе на смерть

ти ж боїшся мого укусу»

«Ні

я не забув

що ти мені погрожувала ним

але я вже у це не вірю»

«Чому ти більше в це не віриш

не раджу тобі

випробувати»

«Та ні

я таки хочу спробувати

я старий чоловік і багато чого

начувся в житті

та якщо на своєму віці чогось іще не чув

то не можу втриматися

аби ледь-ледь не засумніватися

а такого

щоб гадюка вгризла камінь

я в житті ще ніколи не чув

та й дурним воно мені здається

бо ж гадюка вибила б собі

об камінь зуби»

НІЩО Й НІХТО

Була літня пора

а в нього не було жінки

літо було

а він був без жінки

в нього була хатинка над рікою

наставала зима і знов літо

в нього була хатинка на ріці і не було жінки

влітку ріка була синя

поля жовті

хатинка темно-брунатна

в зимову пору ріка була сіра

поля білі

хатинка темно-брунатна

і з хатки здіймався димок і

губився у сірому небі

і наставало літо і знову зима

а в нього не було жінки

і ось знову літо

синя ріка

синє небо

жовті поля

і ось через жовті поля

крізь всю ту жовтизну

до хатинки прийшла жінка

хатинка була темно-брунатна

крізь всю ту жовтизну до нього прийшла жінка

і він узяв

цю жінку

собі за жінку

і ось у нього була хатинка на ріці

і була в нього жінка

він і вона

ця жінка

нічим не журилися

і ніхто ними не переймався

влітку хатинка була темно-брунатна

а взимку з хатки здіймався димок

і губився у сірому небі

У РОЇ

Під веселою

Яскраво-осяйною

лампою

а поза тим здебільшого в кромішній темряві

стоїть чоловік в комариному рої

який добряче йому дошкуляє

вряди-годи якийсь та й ушпигне

як-не-як вгорі ні

бо вгорі сидить капелюх

на голові

а на потилиці комір стоїть

вряди-годи якийсь та й ушпигне

і тоді чоловік пошкребе відповідно гарячу шию

гарячий ніс

гарячу щоку

та триває нечувано довго

доки рука добереться

щоб почухати

поряд з тим він рухає руками

якось посеред комарів

аби лиш їх спекатися

втім аж надто повільно

щоб це справило на них якесь враження

вряди-годи якийсь та й ушпигне

що йому залишається

іноді він волає

«Справедливості»

в темряву

«Честь і

чесність»

«Ти як той старий хрич

страшенно сповільнений ідіот»

дзижчить з рою

вряди-годи якийсь та й ушпигне

«Я не старий

це просто

я просто зарано в житті народився»

мурмоче

вряди-годи якийсь та й ушпигне

вряди-годи якийсь та й ушпигне

ЩО ЗА ІДЕЯ

Ні в кого в сім’ї немає фантазії

в мами немає

в тата жодної

в сина немає фантазії

і в доньки її немає

ні в кого немає потенціалу

всі живуть сімейним життям зранку до ночі

і вночі в ліжках сім’ї все завмирає

Та одної ночі доньці уві сні

з’являється мама

їй спадає на думку

що вона з якогось химерного

фіолетового спеціального матеріалу

створює якийсь розтриклятий шолом

з непомірним шпичастим навершям

і ось у цьому фіолетовому шоломі вона стає

посеред сім’ї

яка сплітає пальці

щоби мама могла ступити в це плетиво

призначене для запускового пристрою

батько

син і донька стають –

мама всередині

навколішки й знову підводяться

так щоб мама здіймалася і опускалася

стають навколішки й знову підводяться

доки не досить і мама з лона

сім’ї виривається

вона мчить все далі і далі

пролітає крізь місяць

який пробиває своїм фіолетовим шоломом

щоб залишити чисту діру повернення

задля

шугає все далі і далі

аж до мертвої точки

де кінчається світло сонця

в цій мертвій точці мамі вдається розвернутися

після чого стремить назад

потрапляє назад у світло

прострілює фіолетовим шоломом крізь діру в

місяці і в лоні сім’ї

завмирає

Донька нікому не розповідає цей сон

всі живуть сімейним життя зранку до вечора

Аж одної ранньої днини мама будить

завчасу свого чоловіка

сина

доньку

«Мені спало на думку створити собі фіолетовий шолом

з непомірним шпичастим навершям»

згнічено перечікує сім’я

материні приготування

аж вона у своєму фіолетовому шоломі стає

посеред родини

яка згідно з її вказівками сплела

пальці докупи

щоби мама ступила в це плетиво

батько

син і донька стають –

мати всередині –

навколішки і підводяться

щоби мама здіймалася і опускалася

аж поки вже досить і мати виривається з

лона сім’ї

вона мчить все далі і далі

пролітає крізь місяць

який пробиває своїм фіолетовим шоломом

шугає все далі і далі

Аж до мертвої точки

в якій закінчується світло сонця

«Хай йому грець

яка прекрасна ідея

як це п’янить»

провіщає вона

хоч її і не чути

а вдома родина співає щодуху й танцює у колі

й святкує незмірну потенцію власного

роду

в тій мертвій точці матері щастить розвернутися

після чого вона стремить назад

потрапляє назад у світло

проноситься фіолетовим шоломом крізь діру в

місяці й остаточно й розумно

завмирає в лоні сім'ї

яка зустрічає її найсердечніше і

вітає.

Усі вірші зі збірки «Сяйво й тінь». Оповідання (Glanz und Schatten. Erzählungen) 2017

З німецької переклав Юрко Прохасько 2019

Павло Стех « Над прірвою в іржі»

6352. КАМ’ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ — ГРЕЧАНИ

…

Тільки електричка рушає — з дальнього кутка хлопець починає викрикувати Цоя і грати на гітарі. Правда, від гітари там тільки задня стінка і гриф з чотирма струнами (замість п’ятої натягнута шнурівка від взуття, шостої — нема), тому мелодія ллється відповідна.

— Курва, та я так і на лопаті зіграю! — справедливо обурюється чоловік, що опирається на широку лопату. Оточення, погоджуючись, киває йому і грошей музиканту не дає. До шапки кидає двогривневу купюру тільки дівчина, що читає «Таємницю» Андруховича, креслить по книжці кульковою ручкою та посміхається кудись поміж рядків. До її «Таємниці» заглядає зовсім мала дитина, якій ми можемо заздрити усім вагоном, бо в неї найбільше шансів пережити електрички.

За цим спогляданням напханої вечірнім сонячним світлом і людьми електрички помалу починаю дрімати. І як тільки сонце йде до сусідньої півкулі і навколо стає темно і холодно, у вагон вкочується жінка з велосипедом і паркує його біля мене, де згодом вмощується сама:

— Раніше в тамбурі ставила, в ровера була динамка і фонарик — всьо покрали. Тепер біля себе тримаю.

Завжди залишається загадкою, де проходить та межа, за якою людина вирішує тобі довіряти і ділитися з тобою своїм безумством. Але божевілля, яке вистрибує ось із рота старої і обсідає мене з ніг до голови, таке щире і прекрасне, що в ньому можна втопитися.

— КажутьЗРосієюНіколиНеПомиримсяБоВійна!

— АЗНімцямиШоСкількиВониНасВибилиІНічогоЇздятьТут.

— ВсеБачтеДобре!

— ЛенінуНімціДалиДесятьТисячДоларів…

— ЗападДаєБаблаАНашоЩобЗемлюЗабрати.

— АПорошенкуТребаТоїЗемліНіЗЖидамиПоділятьІВсьо.

А далі вже зовсім рандомні речі, явища і прізвища, які хтось там в неї в голові добряче перекалатав і звалив докупи.

— АВХарковіТонну ЗолотаЗнайшлиВМераІДеВоно?

— АСоюзаЗолотоДеВНьюЙоркуЛежить!

— МасониІЖидиВсьоРозтягнулиПоБанках!

— АШоТакеДоларТоБумага.

— НаВостоціБіляСевастополяКитайціВжеВсьоПозахвачували…

— РівеньЛьодовитогоОкеануПідніметься ІВсяВодаВитечеВТихийОкеанІВсі КраїниЯкіБіляТихогоОкеануТаВодаЗатопитьІГоландіюіАмерикуЗалиє.

— ТоЩеВангаГоворила.

— АПочитайтеЖитіяСвятих.

— СерафимВерицькийКазавОдномуНімцюЩоЯпоніяЗабереКуріли. — АВониНамІНеНужні!

— АШеБувФеодосійКавказький…

Далі вона починає без перебору переповідати Біблію, так захопливо, ніби сама була свідком тих подій, і так озлобленно, ніби її через прикру помилку забули там згадати. А втікти від неї не так просто: попереду і ззаду на лавках люди, зліва вихід забарикадований велосипедом, справа вікно, яке не відкривається.

6358. ГРЕЧАНИ — ЖМЕРИНКА

Після короткого перепочинку і тиші на станції Гречани, що у Хмельницькому, в наступній електричці навколишнє божевілля перестає бути тихим і переростає в крик.

Він просто відбиває чудернацькі ритми по своїх колінах, по сидіннях і стінах — товче руками і борсається, ніби хоче вирватися, хоч його ніхто і не тримає. Свистить, окрикає когось, дивлячись в стелю:

— Хто там? Га? Хто?

Кілька раз гримає дверима тамбуру і повертається до пасажирів:

— Хочете дітей? И-и? Пані!? Ну!?

На кілька перших реплік ще реагують: хтось підхихикує, хтось демонстративно-співчутливо хитає головою, хтось з викликом дивиться хлопцеві в очі. Хлопець зачуханий і заспаний. Говорить голосно, інколи — кричить. Але в його крикові немає загрози, в його завиваннях і гарчанні не криється небезпеки, хіба на мить стає трохи моторошно і непевно. Але його виступ провокує швидше на рух пальцем біля скроні, ніж на кулаки. Виглядає він ніби баламут з королівського двору, який забіг на кухню, де ні в кого немає часу на його витівки. І попри навколишню відстороненість хлопець заливається сміхом, свистить, підкидає і ловить шапку.

— Ш-ш-ш-ш-ш-ш-ш-у-у-х! Ш-ш-ш-ш-ш-ш-ш-у-у-х! Хто кому в очі дивиться? Ви задумайтеся! Ми вообше ніхто! Ш-ш-ш-ш-ш-ш-ш-у-у-х! Ш-ш-ш-ш-ш-ш-ш-у-у-х! Людина стала хвора! Душа в тілі. Почуття! Погляд! Хто кому в очі дивиться? Ш-ш-ш-ш-ш-ш-ш-у-у-х! Ш-ш-ш-ш-ш-ш-ш-у-у-х! Небесний отець — кричить він до жовтого ліхтаря в металевій стелі. — Я — славний первенець! Це — подвійний капкан! Я — пальоний індієць. Е-е-е-х, які часи були, сука… Падла, Юда — зрадник!

Де дійсно «подвійний капкан», так це в туалеті, який тут в кінці вагону — там немає світла і електричку хитає так, що якби ось підвісити лампочку, вона б, від цього гойдання, одразу ж розбилася об стіни. На підлозі невідома смердюча трясовина, яку втім можна оминути, бо підлога нерівна (хвала небесам і корозії) і там можна (треба!) вишукувати ліхтариком острівці безпеки. Головне — не дихати носом. В ідеалі — не дихати взагалі. Для повного щастя крізь усю цю гойдалку, темряву, сморід і відчай доносяться молитви божевільного, які відбиваються від металевого перекриття і не долітають до неба. Можливо, якби зараз в електричці з'їхав дах — його молитви і прокльони були б почуті.

В Деражні виходить більшість пасажирів, рашта попутників сходить з потяга в наступних селах. Божевільний хлопець теж виходить, щоправда — в сусідній вагон, залишивши всі речі в цьому. Там він і продовжує своє (не)порозуміння зі світом.

Інколи в електричці зникає світло. Буває, на дві секунди, а буває, і значно довше. Зараз ось секунд на 40 зникло. Знадвору теж темно — ніч і

поле. Досить цікаве відчуття: мчишся в цій чорноті, в пустому вагоні, з розширеними від темряви зіницями і пришвидшеним серцебиттям, хоча його й не чути за стукотінням коліс об рейки. Все навколо трясеться і здригається, наче в передсмертних судомах, а біля тебе тільки торби і лахміття якогось божевільного, якого попри крик з сусіднього вагону ти все одно не можеш зрозуміти. Здається, ніби опинився в чиємусь експерименті, де з цілого виймають частини, виривають необхідні для життя органи і спостерігають, коли ж піддослідний помре, тобто забезпечить можливість подальшого руху, буде врешті з'їдений прогресом. І коли після усіх втрат і зношень електричка залишається без електрики, але продовжує їхати, розумієш, що щось пішло не так в цьому експерименті. А коли починаєш заспокоювати себе, що це лише інерція і скоро все закінчиться, тоді вмикають світло. Після можна мружитися і сподіватися, що наступного разу все це зупиниться остаточно.

…

6313. ЖМЕРИНКА — ВАПНЯРКА

…

То тут, то там в дворах видніються контейнери товарних вагонів, то там, то тут їх можна розгледіти і на ринку. Це звична і характерна риса невеличких привокзальних поселень.

— Тут на Вінницю ще маршрутка не їхала? — питає в мене бабця, бо я саме п'ю каву біля автобусної зупинки. Відповіді в мене немає.

— Не встигла на електричку. Дві мінути, та яке, на хвилину — я вже добігала до дверей, а він рушив. І платформа пуста була, мав би мене бачити, — ставить вона сумки на землю, віддихується і усміхається. — Але шо, не буду ж під колеса скакати…

— Ну так, не треба під колеса, — погоджуюся я.

Їй 76 років і вона пережила свого чоловіка, про що одразу мені й наголошує, бо чоловік кричав їй часто, коли вони сварилися: «Здохни!». Кричав так, кричав, а сам помер ще молодим.

— Чоловік багато пив і робив вдома «концерти». Але коли вже помирав, то вибачився переді мною, сказав: «Вибач мені, шо я тобі життя спортив». А я навіть не думала, що він таке може сказати, визнати.

Чоловік в мене був військовим — льотчиком. Ми з ним багато їздили і в Німеччині трохи жили в воєнному городку. Навіть бачили, як Гагарін тренувався, і Терешкову бачили. Ми махали їм руками, а діти кричали «Юра! Юра!». Гагарін нам усміхався — в нього такі ямочки були, дуже красивий він був. А Валя Терешкова, то така була носата трохи. Але молодими ми всі були гарними.

В мене перед шлюбом був другий хлопець (тобто, получається, перший). Був моряком в Балтійському флоті, і вони там довше служили, ніж льотчики. От мій льотчик перший повернувся і почав до мене ходити. А я йому зразу сказала: «Не руш мене, я хлопця чекаю». А він мені на це: «Я бачу, ти дівка серйозна, а хлопець твій мені такого про тебе понаписував… Шо ти така і сяка». А вони між собою дружили і листи одне другому писали.

Я прибігла додому, пла-а-а-ачу. А батьки мої знали, шо я не пуста (то так раньше говорили). Мама приходить, а тато за дверима стоїть, слухає, переживає, як кожний нормальний тато. А в мене тато був дуже добрий.

От я і вженилася з льотчиком. Я до весілля була нетронута. Хоть він і хотів мене намовити. Але в мене і мама віруюча, та і як потім до шлюбу йти?

Моряк мій приїхав на весілля — то трагедія була. Я виходжу на подвіра, вся ж у наряді, а там він. Тяжко то було. А потім після весілля, в середу, ми йшли компанією, а він каже: «Ромашка моя, Ромашка, давай все поправимо». А в мене тако коліна трусяться, руки трусяться, а сказати нічого не можу. Така радість в мене була, — Ромашка починає хвилюватися і стукає ребром долоні об паркан, який поруч. Швидше навіть не стукає, а придавлює сніг, який лежить на паркані товстим шаром. Сніг чіпляється до рукавиці, налипає на неї і скоро зробить її мокрою. Я мимоволі кидаю на рукавицю погляд, Ромашка ніяковіє і каже:

— Бачите, то я так, коли переживаю, не маю куди руки подіти. Про те, що чоловік мій набрехав мені про того листа, де про мене мій моряк погане писав, я взнала вже потім, через пару років. Сказав, що надурив мене, бо любив і хотів вженитися.

А в німцях жили, то там він мені устроїв — обматюкав мене такими словами при колєгах своїх. Я тоді зрозуміла, що тепер я вже вженилася, зрозуміла, що вийшла за дурака і буду нещасна. Він тоді набрав горілки, набрав ковбаси домашньої, шо моя мама дала і пішов гуляти. І ганяв потім допізна за одною там. А я з села приїхала і по мені зразу видно, понімаєте? Я хоч і вділася гарно, по-сучасному, але по мені все одно видно, шо я, ну така, встидаюся… Він напився і пішов з нею танцювати. А біля мене двоє друзів, пара, сидять і не йдуть танцювати, шоб я сама не сиділа, добрі були люди.

А він мені каже, шо я пам'ятаю довго, шо я злопамятна. А як то я так просто можу забути? Потім ще казав мені «хай на тебе навіть сто звертають увагу — мені все одно». А в нас вже двоє дітей тоді було, — тут якраз під'їжджає її маршрутка, Ромашка підхоплює свої торби і спішить туди. Біля дверей вже повертається і окрикує мене:

— Павло! Ніколи не зраджуйте! І хай вас ніхто не зрадить.

Коли вона зникає в своїй маршрутці, я намагаюся згадати, в що вона була вбрана, якого кольору був її одяг, але нічого конкретно згадати не можу: хустка, довгий зимовий одяг і дві сумки. Головне — мала красиві, жваві, живі, зовсім не застиглі і не порожні очі. І про свого мертвого чоловіка, і про моряка (який теж невдало одружився та помер рік після друга-льотчика), і про приниження, і про нещастя вона розповідає спокійно. Але спокій цей не від безпорадності та незворотності всього, що сталося, це спокій людини, яка прожила чесне, хоча й важке, життя.

Наступна моя електричка до Одеси — в ній я всю дорогу спав. Перед сном ще відкрив запальничкою пляшку пива, чим налякав старшу жіночку з сусідньої лавки, і прикував до себе погляд її чоловіка, в очах якого вбачалася спрага і заздрість, на що я не зважав…

6257. ВАПНЯРКА — ОДЕСА

… И немедленно выпил.

Леся Воронина

«**Кактус показує колючки»**

(уривок)

Я обережно визирнув з-за рогу будинку й одразу ж відсахнувся: біля мого під'їзду стояв Кактус. На жаль, з Кактусом, якого насправді звуть Сашко Смик, я знайомий майже від народження – ми живемо у сусідніх квартирах. Мама каже, що сваритися ми почали, ще лежачи у візочках. Варто було залишити наші колясочки поруч, як ми билися пляшечками з молочною сумішшю й намагалися видерти одне в одного іграшки.

Я до цього давно звик і ставився просто, - як до неминучого лиха. Ми з Сашком завжди були однакові на зріст і сили в нас були рівні. Але після літніх канікул я побачив Кактуса й просто остовпів. Розумієте, раніше Сашко був невеличкий і худий, волосся в нього стирчало на всі боки, як колючки в кактуса – через це його так і прозвали – Кактусом. А тепер він став схожий на гібрид жирафи з орангутангом. Тобто виріс одразу на дві голови й накачав м'язи, як у Шварценеґера! І переша ж наша сутичка скінчилася тим, що я зрозумів – от що відчувають альпіністи, потрапивши під гірську лавину!

Після цього я почав виходити з дому, як шпигун у старих фільмах – полохливо озираючись, а потім біг до школи крізь прохідні двори. А коли все ж стикався із Сашком ніс до носа, то просто тікав, як звичайний боягуз. А Кактус реготав мені в спину і кричав, копіюючи Карабаса Барабаса з фільму "Пригоди Буратіно":

– Підійди до мене, дитинко! Зараз як дам боляче!

Ось і тепер Кактус мене помітив, ошкірився і почав підманювати мене пальцем.

Я відчув, що втягаю голову в плечі, як черепаха, яка помітила небезпеку й

намагається сховатися у панцир, і щодуху побіг геть, подалі від Сашка і від його нахабного переможного реготу. По ногах мене бив футляр від скрипки – адже я саме повертався з уроку музики і це, здається, смішило Сашка найдужче. Адже він дражнив мене Поганським Паганіні ще відтоді, як вперше побачив мене зі скрипкою. Хоча справжнє моє ім’я Клим Джура.

Серце в мене калатало, як скажене, я задихався і відчував, що Кактус ось-

ось схопить мене за шкірки й почне лупцювати, але тут сталося щось дивне й незрозуміле – кришка люка, на яку я наступив, раптом почала м’яко вгинатися під моїми ногами і я шкереберть полетів у чорну прірву.

Роберт Поль Вестон «Зоргамазу»

з англійської

переклала Євгенія Кононенко

Розділ 1

Я вам розповім дивовижну історію,

Тож прошу займати зручну територію:

перинку під ноги,

подушку під зад,

щось їсти й гарячий міцний шоколад.

Спочатку сказати вважаю незайве:

в історії хорору повно і драйву,

там бійок багато, багато пригод,

багато страшних і цікавих істот.

Там є людожери, дракони й горгони,

та інших страшнючих створінь легіони,

там є загадкові далекі краї,

де вас настрахають лихі бабаї.

Тож бути хоробрими всім вам бажаю,

а я свою розповідь – розпочинаю…

Розділ 3

Людина у двері постукала глухо

із коміром аж до країв капелюха.

Йому відчинили. Ввійшов він у дім

і шалик послабив на горлі своїм.

Кривилось немислимо чорне обличчя,

а збуджені очі горіли, мов свічі.

І Крабі його зустрічала у холі,

свідома своєї підступної ролі,

і тихо сказала: як добре в цей час,

що, лікарю, ви завітали до нас,

бо я переконана: ваше уміння

приборкає це неслухняне створіння.

Негідні частинки з її голови

відтяти майстерно зумієте ви.

Сказав незнайомець: все дуже серйозно,

тож треба робити усе віртуозно,

лише хірургічне втручання спасе,

давайте, мадам, обгоримо все.

На сходах над холом стояла Катріна,

їй горло звело, затремтіли коліна,

бо вигляд прибульця і голос його

в дрож кине й пройме до кісток будь-кого.

А далі із жахом почула Катріна,

слова опікунки: моя це дитина,

вона божевільна, вона навісна,

та без гамівної сорочки вона!

Сьогодні вона говорила, достоту,

що бачила нібито дивну істоту,

потвору із рогами на голові,

одначе, в краватці, а роги – криві!

А лікар, вклонившись поштиво й квапливо,

І, палець піднявши угору значливо,

промовив: о так, зволікання – це смерть,

інакше усе полетить шкереберть!

Якщо відкладати рішуче втручання,

приречені будуть усі на страждання,
бо тут однозначно невтішний прогноз:
у неї гарячковий парапсихоз!
І спосіб єдиний його лікувати
хотів би я зараз продемонструвати…

Як доказ своєї страшної задумки
він витяг коробку з медичної сумки,
де голки були й металеві рожни,
зловісно в імлі блискотіли вони.

Він лізе ще вглиб до своєї валізи,
щоб витягти грізний предмет із заліза,
неначе бурав зі страшним гостряком,
із клешнями і з обертальним клинком.

Того наконеччя торкався він ніжно,
воно є чудове! вигукував втішно,
це є унікальний новий діркувач,
подрібнювач розуму і заклинач.

А зараз, даруйте, я продемонструю,
наразі, як здрібнювач мізків - працює!

Він сп’явся навшпиньки і руки здійняв,
і довго у ритмі чечітки стрибав.
Нелегко давалися рухи незграбі,
захекавшись, далі вантажив він Крабі:

Мадам, ви позвали мене недарма,
бо рівних мені в хірургії нема,
покришку з її казанка підніму я,
і там усередині все підрихтую!

Та Крабі кортіло вже вдатись до дій,
тож лікарю каже: Ходімо мерщій!

Щоб справа почата не видалась жартом,
Катріну зненацька застукати варто!
Ходімо до неї, бо ж пізній бо час!
О лікарю, не підганяю я вас,
і не пориваюся стиль ваш міняти,
та в дівки ще мізків, наразі, багато!
І очі нагору стара підвела,
тим часом Катріна до себе пішла,
побігла назад до своєї кімнати,
одне розуміючи: треба тікати.

Бо правда мерзотна була і страшна,
тож речі до торби запхала вона,
в дорогу шкарпетки взяла і спіднички,
і купу всього зі своєї скарбнички,

зробила із постелі те, що Тарзан
зробив би собі із тропічних ліан,
кінець прив’язала до ґрат свого ліжка
і вниз крізь віконце спустилась, мов кішка.
І з темного дому великого зла
Катріна у темряву вулиць пішла.

Як вдерлася Крабі до тої кімнати,
то стала волосся собі видирати,
вгорі обтрусила усе, та ніде
малої Катріни вона не знайде.

Стара верещала пронизливо й слізно,
а лікар побачив ліану з білизни
і схлипнув: чому пацієнти мої
від мене тікають в далекі краї?

А Крабі як крикнула: не блазнювати,
а далі внизу цю дитину шукати!

Тож лікаря тягне вона за рукав,
він, пихкаючи, вниз за нею погнав,
внизу ж їм відкрилась правдива картина:
втекла з-перед їхнього носа Катріна.

Так, тільки-но слушна година прийшла,
нарешті звільнилась, нарешті втекла!
При місячнім світлі втекла від знегоди.
Які ще чекають на неї пригоди?

А Крабі тим часом ногами тупоче,
уся багряніє, зубами скрегоче,
і лікаря трусить за комір, як річ,
виголошуючи розгніваний спіч:
Послухайте, лікарю ви недолугий,
якби ж то не ваші усі бугі-вугі,
уже під ножем би Катріна була,
а потім я б з нею спокійно жила.

Проте замість спокою прикрощі маю,
чи ви це второпали, я вас питаю?
Хай зараз мої ці розумні слова,
засвоює ваша дурна голова:

чи тиждень чи місяць це буде тривати –
втікачку ми будемо з вами шукати,
а потім ви візьмете свій діркувач
і справу доробите, лікар-партач!

Тож Крабі і лікар кварталом гасали,
вдивлялись, вслухались і далі шукали,
і лазили рачки, і мацали брук –
промацали все, не жаліючи рук.

Принюхувалися до запахів ночі,
вдивлялися в темряву, мружили очі,
і бачили, як простирадло біліло
і билось об стіну,
неначе
вітрило.

Алексей Надэмлинский

В ДЕБРЯХ ОДЕССКОЙ КУХНИ

несерьезная книга о серьезных вещах

Предостережения: Не рекомендуется чтение данной книги на голодный желудок.

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ

ДЕДУШКА

ЗАБЫТАЯ СУМКА,
ИЛИ
ЕГО ВЕЛИЧЕСТВО КУРИНОЕ ЯЙЦО

Лето было в самом разгаре.

Дачный поселок гудел: кто-то наконец-то достраивал дом, кто-то словно легендарный Сизиф боролся с колорадским жуком, а кто-то, махнув рукой на все, что называется урожаем, лежал в шезлонге и загорал в окружении сорняков.

Перед небольшим, но аккуратным дачным домиком с ухоженным садом стояла достаточно большая семья: дедушка, бабушка, папа, мама и маленькая девочка.

Впрочем, девочка была не такой уж и маленькой – ей было уже целых одиннадцать лет. Хотя Оксана – а именно так звали девочку – больше всего хотела, чтобы ей было уже двенадцать… а лучше тринадцать…

Да и стояли они не столько перед домом, сколько перед автомобилем – новенькой бело-серой «шкодой».

- Мы поехали? – то ли спросил, то ли констатировал дедушка.

- Все, что вам нужно купить в городе, я написала, - суетилась бабушка.

Дедушка достал из бумажника записку бабушки с перечнем необходимых продуктов и показал ее бабушке, показывая тем самым, что список он не забыл.

Оксана тем временем быстро забралась на заднее сиденье. Она побаивалась: а вдруг ее не пустят в город. Бабушка вместе с мамой и без того весь вчерашний вечер уговаривали ее не ехать с папой и дедушкой.

Оксана даже чуть тогда не разрыдалась. Только после этого ее перестали уговаривать.

Надоело Оксане на даче. Нет, первую неделю было интересно: кошка родила котят, и в саду было много созревших плодов.

Но через неделю… котята все еще были слепыми и немощными, а фрукты уже не вызывали восторга.

Подруг и друзей в дачах поблизости не было, и Оксане совсем стало тоскливо. Она порылась в книгах деда: там все было или слишком взрослое, или сто раз читано перечитано.

А тут вдруг папа собрался в город. И дедушка тоже. Глупо было упускать такую возможность.

Дедушка вообще жил на даче круглый год и в город выбирался крайне редко – не чаще раза в три месяца.

Дедушка обратился к папе:

- Кто поведет?

Оксана уже прекрасно знала, что дедушке очень хочется сесть за руль папиной машины. И она уже наперед знала, чем закончится этот разговор. Это был даже не разговор, а так – традиция. Да, Оксана знала наверняка, чем все это закончится.

… Папа перебросил через капот ключи от машины. Дедушка ловко поймал их ладонью.

- Если тебе нравится работать шофером, то поработай! – папа сел рядом с водительским креслом.

Дедушка сел за руль, завел мотор и плавно тронул машину с места.

Оксана помахала рукой маме и бабушке.

Автомобиль остановился при выезде из дачного участка.

- Машина для меня непривычная, могу минут десять дергаться, - предупредил дедушка, поправляя зеркало заднего вида.

Но Оксана знала – дедушка хорошо водит машину. И не просто хорошо, а *надежно*. С ним в машине Оксана чувствовала себя спокойно. Папа, случалось, нервничал и даже ругался за рулем. Дедушка был почти всегда спокоен. Он любил машины, и машины любили его. Бабушка называла иногда деда Удавом-за-рулем.

Через какое-то время дедушка заметил:

- Хорошая машина… шкода… как ее полностью величать?

- Фабиа-шкода, - ответил папа.

Они снова замолчали. Потом папа обратился к дедушке:

- Может тебе тоже, того… машину сменить?

Дедушка улыбнулся:

- Нет, я свою «копейку» не сменяю… Сам посуди: мы с ней уже не один десяток лет вместе. И к тому же – что я делать с новой машиной буду? У тебя чуть что в машине сломается – ты сразу на СТО едешь. А я сам все делаю. Не лишай старика радости. Люблю я, понимаешь, порыться под капотом, масло понюхать…

(СТО – станция технического обслуживания автомобилей. – прим. автора)

- И еще обругать последними словами гайку, которую два часа открутить не удается, - язвительно заметил папа.

- Не без того, - покладисто согласился дедушка.

Оксана робко заметила:

- Дедуля, извини, что перебиваю…

- Что стряслось?

- В общем-то, ничего страшного, но… мы забыли сумку с продуктами на веранде.

Дедушка пожал плечами:

- Ты ее точно не брала?

- Нет.

- И папа не брал?

Папа отрицательно затряс головой.

- Что же мы, бедненькие, делать будем! С голоду помирать придется! Бедные мы, несчастные!

Дедушка глубже утопил педаль газа и добавил уже очень серьезно:

- Переживем как-нибудь. Возвращаться не будем. Возвращаться - плохая примета.

- С каких пор ты в приметы верить стал? – спросил папа.

- С некоторых, - уклончиво ответил дедушка.

Потом подумал и добавил:

- Сказка ложь, да в ней намек – умным молодцам урок.

- У классика, по-моему, не «умным», а «добрым» молодцам урок, - заметил папа.

- Может и так. Но молодцу приятней ощущать себя умным. Добрым пусть его народ окрестит.

***

… Автомобиль тихо въехал в колодец старого одесского двора.

Ах, эти старые одесские дворы. Трехэтажный дом, в котором выросла Оксана, был именно таким. Он был выстроен в конце девятнадцатого века – в то время, когда над каждым домом архитектор трудился отдельно, когда ценилось то, что сейчас называется, индивидуальностью. Дом был наверняка хорош, когда был только выстроен. Но время не пощадило его. Дом утратил старые яркие краски. После нескольких капитальных ремонтов дом потерял кованые ворота и такие же кованые решетки на балконах: взамен них появились уродливые сварные конструкции из кусков арматуры. Но дом

стоял. Он выдержал несколько войн: в дом стреляли, его осыпали осколками и рядом взрывались авиационные бомбы. Но дом выстоял – его не разрушили ни войны, ни безграмотная забота новых домовладельцев.

Но и люди в таком доме были удивительные. Они жили в этом доме из поколения в поколения. Оксана знала, что в этом доме вырос и ее папа, и дедушка, и прабабушка. Оксана помнила еще свою прабабушку. Помнила, что она называла своих подруг старушек на какой-то удивительный французский манер: «Мадам Альбатросова и мадам Зильберштейн». А те, в свою очередь, называли ее мадам Марчук.

В памяти девочки остались рассказы прабабушек о том, что когда-то ворота во двор вечером запирались на ключ дворником. И если кто-то приходил домой после одиннадцати часов вечера, ему нужно было звонить в звонок дворницкой, и дворник впускал его. А за труды дворнику полагалось давать несколько монет.

Да, в этом доме было всего двадцать квартир. И жильцы знали все друг о друге. Праздники встречались шумно, всем двором.

Впрочем, как-то со временем все это ушло в прошлое. Не стало прабабушки, а потом и мадам Зильберштейн, и мадам Альбатросовой. Кто-то уехал за лучшей жизнью в Америку, кто-то в Израиль. Взамен их в дом вселялись новые жильцы – дом в исторической части Одессы стал считаться престижным. Вот и вселялись в него всякие чиновники – работники налоговой службы и таможни, которые так до конца и не понимали разницы между черным и парадным ходом. И они достраивали на лестничных площадках черных ходов кладовки. А на первых этажах дома – там, где когда-то была дворницкая и квартиры, появились магазин и парикмахерская. На воротах дома появился кодовый замок.

Но дом стоял. И люди все еще жили в нем.

***

Квартира встретила их странной тишиной. Оксана вспомнила, как говорила ее прабабушка, что квартиры очень не любят, когда в них не живут.

Папа заглянул в холодильник и спросил у дочери:

- Оксана, ты не помнишь, где лежит старая мышка от компьютера? Та, что давно вышла из строя, и которую мама все собиралась выбросить.

- Где-то лежит. А зачем тебе?

- Нужно ее в холодильнике повесить.

- Зачем?

- Тогда можно будет смело говорить, что у нас в холодильнике мышь повесилась.

Тут появился дедушка, легко отстранил в сторону своего сына от холодильника и сам заглянул внутрь.

- Дык… тут еще столько продуктов, что десяток человек от голода спасти можно: яйца есть, кетчуп есть, лук есть, даже сала кусочек и то есть. Лучше сходи-ка, сынок, в магазин за хлебом. А мы с Оксаной займемся ужином.

Дедушка живо почистил несколько луковиц и нарезал сало. Потом поставил сковороду на огонь и высыпал на нее кусочки сала.

- Вот, Ксюша, теперь самое главное подождать – пока сало не станет молочного цвета. Главное – иметь терпение, - дедушка говорил, а сам лихо строгал луковицы полукольцами.

Сало приняло, как выразился дедушка, молочный цвет… то есть стало слегка прозрачным. И дедушка смело высыпал туда лук.

- Не люблю лука, - призналась Оксана.

- Да, сырой лук не каждый любит. Но яичница с салом и луком – что может быть вкусней? – возразил дедушка.

Он перемешал лук и заметил:

- Теперь - главное подождать, пока лук не станет золотистого цвета.

- Это как?

- Ну… поначалу лук белый и упругий, потом становится мягким и золотистого цвета, а потом чернеет и становится хрустящим. Так вот, нам нужен именно золотистый мягкий лук. Тут главное – часто перемешивать его, а не то сгорит весь наш ужин. Угольки нам не нужны… угольки нам ни к чему.

- Нет, угольки нам не нужны, - согласилась Оксана. Она бы, честно говоря, уже бы не отказалась от ужина. И тут еще дедушка так аппетитно рассказывал.

- Вот наш лук и стал золотистого цвета. Теперь вбиваем яйца.

- А сколько яиц вбивать?

- А по количеству едоков.

- И все?

- Нет, не все. Жарим по вкусу… некоторые любят, чтобы глазунья хрустела. Другие наоборот. Да, еще не забываем поперчить, посолить… Потом выкладываем в тарелки, поливаем кетчупом и…

Дедушка замолчал, делая длинную многозначительную паузу.

- И что, дедушка? – не вытерпела Оксана.

Дедушка лукаво улыбнулся:

- Героически ждем папу с хлебом, борясь с желанием съесть все это без хлеба!

Тут хлопнула дверь в коридоре.

- Хлеб пришел! – обрадовался дедушка.

Оксана вприпрыжку побежала в прихожую забирать у папы пакет с хлебом, а дедушка деланно строго сказал:

- Марш все за стол пока я добрый!.. И пока наш ужин не остыл.

- Деда, а ты где так вкусно готовить научился? – спросила Оксана, живо орудуя вилкой.

- На коммунальной кухне.

- Где?

- На коммунальной кухне. Когда-то эта квартира была частью одной большой коммунальной квартиры. И в этой квартире жило четыре семьи. Вообще-то меня никто не учил готовить. Просто я крутился на кухне под ногами у взрослых и подсматривал тайны одесской кухни. Хотя никто из этого никакой тайны не делал.

- А что такое одесская кухня?

Тут уж за объяснения принялся папа:

- Ксюша, это когда на одном столе стоит *украинский борщ*, *молдавская брынза*, *еврейский форшмак*, *болгарская банница* и *русская водка*.

Дедушка пожал плечами:

- В общем-то, папа прав. В Одессе от самого рождения города живет добрая сотня национальностей. И каждый принес сюда свое любимое блюдо. В результате все национальные блюда так перепутались, что… этот винегрет стал называться *одесской кухней*.

Папа добавил:

- А вот если бы в этот рецепт положить еще на сковородку мелко нарезанные помидорчики, слегка все вместе обжарить, а уж потом вбивать яйца, то получилось бы еще вкусней – никакого кетчупа не надо было бы.

Дедушка возразил:

- Но помидор-то у нас как раз и не было.

- У нас-то и хлеба не было в тот момент, - заметила Оксана.

- Да, если бы у нас был хлеб, то можно было бы вообще замечательное блюдо сотворить, - мечтательно заметил дедушка.

- Дедуля, расскажи какое, - стала просить Оксана.

- Берется кусок черного хлеба, аккуратно вырезается серединка: лучше делать это какой-нибудь стеклянной рюмкой. Потом хлеб с одной стороны слегка обжаривается на подсолнечном масле. Затем переворачивается и в серединку вбивается яйцо. Жарится. Потом переворачивается на другую сторону и еще немного обжаривается. Ну, конечно, посолить это блюдо надо. При желании можно и перцем посыпать. Получается этакий оригинальный горячий бутерброд.

Эстафету принял папа:

- А если обжарить в масле консервированный горошек… так, чтобы он покрылся легкой золотисто-коричневой корочкой. А потом залить яйцами и закрыть крышкой... Тоже очень вкусно получается.

Дедушка не согласился с папой:

- Это уже блюдо на любителя.

- Дедуля, а если из яиц так много блюд можно приготовить, то почему тогда бабуля так редко яйца мне готовит? – спросила Оксана.

Дедушка хмыкнул, потер подбородок и сказал:

- Она просто не любит яйца… вот и считает, что это блюдо… э-э-э… слишком простое…

Папа поспешил сообщить:

- А мы еще, когда студентами были, на праздничные вечеринки делали яйца, фаршированные подручным материалом. Делали это так. Варили десяток яиц. Чистили. Разрезали вдоль. Доставали желтки и разминали их вилкой. Жарили лук до золотистого цвета и смешивали с желтками. Мелко резали соленый огурец. Добавляли немного горчицы и майонеза. Полученной массой заполняли «корзиночки» из белка. Сверху иногда украшали веточками петрушки. Получалось быстро, красиво и вкусно.

- А еще яичницу презрительно называли «завтраком холостяка», - добавил дедушка.

- Ага. Правда, для некоторых супер-хозяек очень больная проблема – сварить *яйца в мешочке*, - заметил папа.

- А чего там варить? Яйца в воду, добавить соли, и все это дело на огонь. И дать покипеть не больше двух минут, - недовольно проворчал дедушка.

- А зачем соль-то в воду бросать? – удивилась Оксана.

- Да просто, если яйцо вдруг лопнет, чтобы содержимое все в воду не вылилось, - недовольно проворчал дедушка. И сразу же добавил: - Но самое большое искусство – сварить *яйца в рубашке*.

- А это как? – спросила Оксана.

Вопросы девочки сразу же посыпались градом:

- А рубашка, какая должна быть? Мужская? Или женская? Или специальная рубашка? И из чего ее можно сшить?

- Ой, внучка, все гораздо проще: яйцо в рубашке - это когда яйцо сварено без скорлупы, - ответил дедушка.

- Разве так можно? – удивилась Оксана.

- Можно. Только не у каждого так получается. Я сам пробовал это сделать несколько раз… три или четыре… у меня получилось это все в последний раз. Если тебя интересует рецепт, то запоминай. Яйца хорошо охлаждают в холодильнике. Можно даже положить их в морозильную камеру… только не забудь их там надолго, а не то через несколько часов они могут просто замерзнуть и лопнуть. Так вот охлажденные яйца разбивают и выливают в тарелку. При этом самое главное – не повредить желток. А до этого в одном литре воды кипятят воду. Кипящую воду солят и добавляют столовую ложку уксуса. Каждое яйцо из тарелки осторожно опускают в воду, которая должна кипеть едва-едва. Потом эта кастрюля нарывается крышкой и варится минуты три. Вкусно, оригинально, но… по-моему, овчинка выделки не стоит.

…Тут их разговор прервал телефонный звонок – бодро зазвонил мобильный телефон дедушки…

Тот хотел взять трубку, но, взглянув на определитель номера, попросил внучку:

- Ксюха, будь добра, скажи бабушке, что мы тут последний сухарь доедаем…

Папа громко фыркнул. Ксюша взяла телефон. Взгляд у нее был хулиганистый:

- Да, бабуля!.. Знаешь, мы *уже* заметили, что сумку с продуктами забыли… Нет, дедуля тут последний сухарь на троих делит... Хорошо – буду серьезной… Поели… Что поели? Тебе все меню огласить? Да так, слегка – *шашлык из осетринки*, *форшмак*, *яйца в рубашке* и немножко *картофеля фри*. Нет, не в ресторане… дедуля на балконе шашлык делал: старый стул спалил и на нем шашлыки пожарил.

Папа еще раз громко фыркнул. Дедушка принялся мыть посуду, пряча улыбку.

Оксана слушала, как возмущается бабушка. Слушала, беззвучно смеялась и притоптывала ножкой.

Дедушка сказал:

- Скажи бабуле, что мы ее все любим.

- Бабуля, мы все любим вас с мамой… да… мы сыты и здоровы… Пока!

Девочка посмотрела на дедушку, потом на папу.

- А вы когда-нибудь сделаете мне *форшмак*? – спросила девочка.

- Сделаю, - буркнул дедушка. – И даже научу.

- Я не знаю, что это такое, но звучит загадочно…

Еманюель Удар

Мати моя Земля

Тій, хто подарувала мені

світло дня

Стефан

Моїй мамі

Для Фантіни, моєї чудової донечки

Всім рисочкам твого обличчя, світлим і любим

Які освітлюють моє життя

Ніжності твоїх рук

ніжності твоєї душі

красі твого існування

З любов'ю

Еманюель

стор.4

Серце моєї матері-Землі

б'ється між світлом і тьмою.

стор.5

Мерехтить воно, наче місяць.

Чорне, як крила крука.

стор.6

Щось невловиме

робить сміх її

диким.

А сум – великим.

стор.7

Шкіра моєї матері вся з її улюблених квітів.

Тут весь квітник.

Буйні трави, вереск, бузок, стоголовник.

Вони ранять і ластяться, вони колють і стеляться.

Ми навчилися з татом уранці

Доглядати наш сад.

стор.8

У моєї матері

В серці, у нірці

Спить лисичка

Всю зиму.

І мені

В її лапках

У теплі

Дуже затишно.

стор.9

Так тривати може і тисячу років.

стор.10

У моєї матері

В серці

Зачаїлась

Вовчиця.

стор.11

Яка іноді влітку

Змушує її

Співати й гасати

По темних лісах.

стор.12

Я чекаю на неї і мимоволі тремчу,

Коли думаю, що, може статись,

Вона ніколи не вернеться.

стор.13

Не боюся я ночі.

Я боюся дня,

Коли вона, можливо,

Зіб’ється з дороги.

стор.14

Не бійся, каже мені моя мати.

Коли ти народилась

Я записала там, де моє серце,

Пташиний спів

Твій перший крик

Росяну зірку

Твоє любе личко.

стор.15

Чен Джіангонг «Принц Тигр»

Переклад з французької Євгенія Кононенко

В густому лісі, в хащі, тигриця оплакує смерть своїх дітей.

В лісі були мисливці, і вони вбили тигренят. А вона не змогла вборонити їх.

І відтоді із серцем, повним гніву й печалі, стала вона приходити до селищ.

А вечорами нападати на них. Руйнувати будинки, вбивати людей.

А наступного дня вона піде до іншого селища, а потім до ще одного.

Коли настає ніч, звідусіль можна почути крики жаху.

І Король вже був готовий слати військо. Але спочатку звернувся до старої Лао Лао, яка вміла віщувати майбутнє, кидаючи камінці й бамбукові палички.

- Не шліть війська, Ваша Величносте, - сказала вона, - Це тільки ще більше розгнівить Тигрицю. Лиш одне може заспокоїти її гнів. Ви маєте пожертвувати їй свого сина Вена.

- Пожертвувати свого сина! – закричав Король.

- Обіцяю вам, Ваша Величносте, що вона не заподіє йому ніякого лиха.

В Короля й Королеви страшенно заболіло серце. А Вен не злякався і не засмутився.

Коли він виліз з теплої водойми, йому зібрали торбинку в дорогу. Королева дала йому нефритовий талісман, який його оборонятиме:

- Де б ти не був, я з тобою, мій синку!

На світанку Король довів Вена до густого лісу.

- Далі ти маєш іти сам. Звідси починається територія Тигриці. Не бійся, вона не заподіє тобі лиха.

Вен ішов довго. А потім втомився і заснув під деревом.

Тигриця відчула запах Вена. Вона наблизилась до нього.

Замість того, щоб зненацька кинутись на нього, вона вчинила по-іншому.

Вона взяла його в свою пащу, як брала своїх тигренят.

Гнів полишив її.

Франц Голер

Пісня про сир

Хто знає країну

де все зроблене з сиру

геть усе зроблене з сиру?

Будинки зроблені з сиру

вулиці зроблені з сиру

дерева зроблені з сиру

і квіти зроблені з сиру

трамваї зроблені з сиру

машини зроблені з сиру

церкви зроблені з сиру

і дзвони зроблені з сиру

усе з сиру, з сиру, з сиру

І люди носять пальта зроблені з сиру

мають окуляри зроблені з сиру

і читають у них

свої сирні книги

повні сирних слів

про сирні речі

вони дивляться сирні фільми

у сирних кінотеатрах

компостують сирні квитки

у сирному місті

з сиру, з сиру, з сиру

Це все було би ще півбіди

але і повітря тут із сиру

і вода також із сиру

хмари зроблені з сиру

сонце зроблене з сиру

місяць зроблений з сиру

і зорі зроблені з сиру

яблука зроблені з сиру

груші зроблені з сиру

молоко зроблене з сиру

хліб зроблений з сиру

усе з сиру, з сиру, з сиру

А найгірше, це те

що і люди тут зроблені з сиру

вони обмінюються сирними поцілунками

у них сирні серця

і сирні язики

сирна мова

і сирні думки

у них молитви з сиру

до сирного бога

у яких вони мріють жити

у країні без сиру

але навіть ці мрії

зроблені з сиру

Андрій Любка

Уривок з книги

«У пошуках варварів:

Подорож до країв, де починаються й не закінчуються Балкани»

***

Потрапивши в Україну з Придністров'я, я не мав де переночувати.

Назавтра в мене була домовлена зустріч із другом в Одесі, але нині довелося шукати якогось даху над головою. Всі номери й готелі були зайняті, бо на перший теплий і довгий вікенд до моря приїхали люди з усієї України. Мені вдалося знайти тільки кімнатку на якійсь базі відпочинку в Затоці, і цілу ніч намагатися заснути попри бумкання дискотеки за пляжі. Чорне море виявилося до мене негостинним.

Цікаво, що древні греки називали це море *Pont Axeinos*, негостинним, бо воно було похмурим, бідним на рибу, холодним і необжитим, тут бушували шторми й жили міфічні демони. Але пізніше, коли почалася активніша колонізація чорноморських берегів грецькими купцями, море перейменували на *Pont Euxinus*, гостинне. Дослідники вбачають у цьому ту саму логіку, згідно з якою мореплавці майбутніх поколінь назвали небезпечний південний край Африки – Мисом Доброї Надії. Це було щось на кшталт самонавіювання, проханням до богів про ласку.

Але навіть попри підлабузництво в назві, Чорне море доброї репутації не мало. Найімовірніше, воно було колись озером, і лише після танення льодовика рівень Середземного моря піднявся й вода пробила собі дорогу до Чорного (озера). Так виникли Босфор і Дарданели. Чорне море швидко затопило солоною морською водою, і це одна з версій історії про всесвітній потоп у Біблії: місцеві мешканці мали втікати, полишаючи все напризволяще.

Цю теорію підтверджує той факт, що в найнижчих шарах намулу на дні знайдено багато решток прісноводних організмів, що жили тут, коли море було озером, яке насичували водою річки. Наступний шар – уже морських організмів, без жодних перехідних періодів, і дослідник Чарльз Кінґ вважає це достатньою підставою для тези, що Середземне море насправді затопило Чорне, і відбулося це раптово, буквально за один день. Тому ще одне пояснення негостинності цього моря, його чорноти – величезна глиб мертвої води. Практично придатними для існування є тільки 150 метрів поверхневих вод Чорного моря, а глибше концентрація сірководню й темряви така, що вижити там можуть тільки кілька бактерій. Відсутність кисню, однак, має й свою невелику перевагу – у мертвих глибинах Чорного моря мали чудово зберегтися затонулі кораблі й затоплені поселення.

Для древніх греків Понт Евксинський був незнаним, далеким, непривітним і північним морем. Тому ще в своїх міфах вони населили Причорномор'я дикими й дивними племенами, тут жили амазонки, пігмеї,

гіпербореї, арімаспи, тибії й вошоїди, словом – варвари й потвори всіх мастей; десь тут розташовувався і вхід у підземне царство мертвих. Ця репутація на стереотипному рівні не змінилася й до наших днів, стала частиною масової культури. Скажімо, найвідоміше уособлення варвара в голівудському кінематографі останніх десятиліть – Конан-варвар. Хай нікого не дивує те, що цей герой походить із племені кімерійців, що колись населяли Кримський півострів і чорноморські береги. Ще показовішим є зв'язок стереотипів і політики в американському фільмі «Геній Айнштайн», знятому в 2018 році, тобто після анексії Кримського півострова Росією. У цій кінострічці поїзд їде через дикий ліс і снігові замети в понад метр заввишки – через Крим! Вочевидь, сценаристи вирішили, що раз Крим окупувала Росія, то він десь на півночі, майже в Сибіру, тому й присипали снігом півострів, який майже не знає холодів.

Максим Биллер

«Биография»

3

Журфикс[1] в кафе «Славия»

А сейчас, подумал Вова, после того как Костя сказал ему всё, что хотел сказать вот уже тридцать лет, сейчас, наконец, я должен открыть рот!

Он сжимал всей пятернёй – медленно, осторожно, нервно – латунный набалдашник своей розкошной прогулочной трости из жожоба, которую я подарил ему, когда в последний раз перед своим бегством был у него в Гамбурге. При этом он силился не раздражаться из-за того, что я заплатил за неё у Hoering & Co почти 500 евро, но раздражался, потому что трость – всего лишь трость. Какой-нибудь за 50 евро вполне хватило бы, Боже мой, 500 евро, сколько же человек может на них прожить, сколько бы Дедушка прожил на них, именно он, и как вообще я посмел выдать столько денег, когда всё ещё

[1] **Журфи́кс** (фр. *jour fixe* — фиксированный день) — определённый день недели в каком-либо доме, предназначенный для регулярного приёма гостей. В некоторых европейских странах – взаимосогласованное, фиксированное и повторяемое время встречи членов небольшой группы (например, каждый второй четверг месяца в 14 часов).

оставался должен ему эти проклятые 40 0000 евро! Нечистая совесть, подумал он, что же ещё, – и вдруг совершенно забыл, что хотел сказать Косте, и стукнул тростью два-три раза по холодному мраморному столику.

За столиком – слева от него большие, грязные окна, выходившие на Градчаны, справа – портрет любителя абсента с зелёной феей – сидели Костя, майор Секора и ещё несколько старых кадров секретных служб, одни мужчины около семидесяти или старше, седые волосы, больные, слезящиеся глаза, скупые, мрачные фразы, изроняемые лиш изредка, почти раз на час. Костя в этом бледном славянском кругу выглядел ещё бóльшим греком, чем обычно. На его черепе – по-егейски широком спереди, по-анатолийски плоском сзади – буяли маленькие серо-белые джунгли; он был небрит, словно старый крестьянин или рыбак, носящий белую щетину как почётный знак возраста; а его глаза, его кристально-голубые глаза, тут же вызывали у Вовы мысли о море, где плавали пенопластово-белые Егейские острова, над которыми пролетаешь на пути в Израиль.

Они обменялись короткими, исполенными ненависти взглядами, он и Костя, Костя поднял стакан с мятным чаем, Вова тихо издал отрыжку и ухватил свой стакан, оба отпили по глотку, потом ещё и ещё, и одновременно поставили стаканы со стуком на стол. Хор старых кадровиков молчал, на улице громко – очень громко – проехал пражский трамвай, и Вова совсем перестал понимать, где он. Зато почувствовал во рту вкус густого, клейкого, соленого перлового супа, который когда-то они получали всегда на ужин в столовой КГБ.

Когда Вова увидел Костю впервые, полвека тому назад, в Москве, в огромном, высоком, как церковь, плохо освещённом актовом зале на Лубянке, где Мел Вексльберг в короткой, тяжёлой, пугающей, но в тоже время ейфоризирующей речи объяснил новичкам 1955/1956 учебного года, что с этого момента они уже не смогут свернуть с пути, ведущего к светлому социалистическому будущему и в темные министерские камеры для допросов, – когда Вова заметил тогда перед собой этого изящного, маленького, худенького, смуглокожего юношу с плоским затылком садиста, ему и в голову не пришло задаться вопросом, откуда он родом и настоящий ли он русский. Он сам – кожа цвета сока чёрных оливок, ассирийский нос, темный, суровый, глаза и рот в графитовых складках морщин, отмеченные

военным туберкульозом – тоже нисколько не походил на Илью Муромца. Лишь позже, когда по вечерам не удавалось уснуть в бериевской казарме, они говорили о первых годах жизни Кости в Салониках и о его отце, коммунистическом партизанском генерале, который несколько месяцев даже пробыл кем-то вроде президента Греции, пока его не выгнали англичане и он вместе с семьёй удрал через Софию в Москву. А потом, ещё дольше, говорили – и спорили – о Вовиных рассказах и стихах, о вопросах Добра и Зла, которыми он задавался в них и находил ответы, о его слепой любви к декабристам, о светлых, оптимистических красках передвижников, о кротости и равнодушии Толстого, а также о Костином презрении ко всем, кто – как его отец, как Вова – верили, что мир возможно сделать лучшим. «Можно лишь позаботиться, чтобы он функционировал!» – сказал он.

О темных делах Вовиного отца, который тогда ещё не был Дедушкой, они, к сожалению, говорили тоже, и о его чехословацких документах, которые он, рождённый в Ужгороде в семье выходцев из Бучача, как только разразилась война, оформил в чехословацких инстанциях, находившихся в изгнании в Лондоне, для себя и восьми своих сыновей, ещё тот проныра. Пронырой был, однако, и отец Кости, и потому они часто говорили о его коллекции кубистов, которая – все ещё числясь то в собственности Геринга, то в опломбированном вагоне поезда Прага-Москва, то в хранилищах Эрмитажа – неожиданным образом висела на стенах в квартире Костиной семьи на Набережной, к удивлению Кости – самое прекрасное из всего, что он видел в своей жизни. «Что знали эти художники, чего не знал никто другой? Что ничто на самом деле не есть таким, каким выглядит – именно. И что самая прекрасная политика ужаснее, чем самая ужасная жизнь», – сказал он шепотом, чтобы не разбудить других, обычно неспокойно спящих рекрутов.

Євгенія КОНОНЕНКО

Феміністки та християнки:

імітація порівняльної характеристики

Ідея гендерної рівності, така, здавалося б, природна в контексті XXI сторіччя,продовжує бути чи не головною темою гострих суперечок і навіть

баталій. Специфіка чергового раунду протистояннянполягає в тому, що це вже не дискусія між жінками й чоловіками; вона перейшла в річище дискусій між двома великими угрупуваннями жінок: між тими, хто за рівність між чоловіками й жінками і тими, хто проти. Умовно кажучи, між феміністками й християнками.

Існує багато підходів до проблеми: соціологічний, економічний, криміналістичний, академічний, релігійний, естетичний, зрештою! Моя подружка часів молодшої школи казала, що жінкою бути краще, ніж чоловіком, бо в жінки значно красивіше шлюбне вбрання.Я хочу поговорити на цю тему з письменницького погляду. А саме, з позиції індивідуального досвіду людини, в цьому разі, жінки. З погляду того, без чого художня література не можлива. А індивідуальний досвід, буває, жорстко конфліктує з ідеологією. Навіть з тією, яку, загалом, приймаєш.

От візьмемо питання проституції. Тут і феміністки, і християнки єдині: «це потворне явище треба знищити». («Разом із чоловіками, які ходять до повій!»)Феміністки проти проституції, бо це нещадна експлуатація жіночого тіла і душі.А християнки – тут взагалі без коментарів. Храмової проституції, наявної в деяких релігіях, християнство не визнає,найбільша грішниця християнства – блудниця. На перший погляд будь-чиє ставлення до проституції може бути лише негативним.

Але ж от в Утрехті на ярмарку я розговорилася з однією жінкою з України, яка працювала проституткою. Вона не була в сексуальному рабстві, працювала в готелі самостійно, без сутенерів і звідниць. Жінка цілком була готова поговорити про специфіку своєї (не)ординарної роботи, яку в нашій культурі прийнято вважати ганебною, схоже, великою мірою, заслужено. Жінка виїхала з України на початку 90-х через злидні. До Голландії вона працювала в Італії, доглядала старих.За її словами, то була значно гірша, значно виснажливіша робота. Її принижували посередники-роботодавці, погрожували звільненням, менше платили, якщо старі маразматики висловлювали невдоволення. А на ниві її інтимних послуг вона сама собі господиня, хоче – працює, хоче ні. Скарг на погано надані послуги ніхто не пише. Жінка сама знімала номер в готелі, на власні гроші шила вбрання для роботи, сама платила податки з гонорару від клієнтів. Хто її клієнти? Здебільшого, батьки сімейств, які раптом похопилися, що в їхньому житті не було чогось дуже важливого. На питання, чи не важко так працювати, адже,

буває, й одного не всі християнки ладні витримати, вона відповіла: «*максимум мануалу, мінімум вагіналу, а головне, щоб мозгимені не трахали»*.

У романі Нобелівського лауреата Кутзее «Елізабет Костелло» є епізод, де жінка тішить оральним сексом смертельно хворого чоловіка. Автор кваліфікує цей акт не як блуд, а як християнське милосердя, адже жінка полегшує останні дні земного життя людині, яка страждає. Так само та жінка з Утрехта, працюючи повією, парадоксальним чином виявилася не приниженою, а самостійною людиною, яка не догоджає жодному тирану, а заробляє гроші на статевих комплексах чоловіків. На гріху ласолюбства, засудять її святі отці. Але ж ніхто з них не засуджує жінку, яка заробляє на гріху обжерливості, тримаючи ресторан. А ласолюбство і обжерливість – однаково смертні гріхи. До речі, та сама жінка сказала: «*Як важко не було б обслуговувати клієнтів, це краще, ніж варити борщі якомусь ідіотові»*.

Але і з борщами теж не все однозначно. В моєму тексті «БЕЗ МУЖИКА»є абзац про тих чоловіків, для яких домашні борщі є першорядною цінністю, треба варити живцем в отих борщах. Цей момент сприймався читачкамияк одкровення і завжди зривав бурхливі оплески аудиторії, які не переходили в овації лише тому, що їх стримував той чи інший модератор. Моїм читачкам надзвичайно подобалася радикальна ідея остаточного вирішення борщового питання.

Але на одній з презентацій з’явилася жіночка, яка змінила традиційний сценарій бурхливих оплесків. Вона підняла руку, як відмінниця, і сказала, що надзвичайно щаслива варити борщ коханому чоловікові, що їй це ніколи не набридає. Що вона навіть не чекає слів вдячності, її тішить гурчання, з яким відбувається всмоктування борщу, що є для неї найкращою музикою.

Але це ще не все. Жінка сказала, що ідея варити чоловіків у борщах походить від погано зварених борщів, коли чоловік висловлює незадоволення тим, що йому подали. Це справді обурює жінок, адже вони стільки сил віддали борщу, який не сподобався. І вона хоче повідомити рецепт свого борщу, який завжди всім подобається: нагодувавши чоловіка саме цим борщем, жінка може ставити його на будь-які роботи, наприклад, копати город, навіть якщо городу нема. Модератор ледь стримав жінку, яка рвалася до мікрофона на моє місце, щоб задиктувати рецепт магічного борщу, після якого ніякий фемінізм уже не потрібний. Бо чоловіки стануть

слухняними, як ягнята,у ставленні до власних жінок,а вовками до чужих чоловіків.

Певне, на щось подібне й розраховують християнки, коли думають, ніби нагодований добрим борщем чоловік підеревно захищати жінку, якатой борщ зварила. Цього року в медіа гучно прозвучала фраза, яка звучатиме ще довго: дівчина-християнка, знехтувавши християнською настановою «а жінка хай мовчить», гучно і ефектно вимовила: «Нам не треба захист Стамбульської Конвенції, нас захищають чоловіки!»

Дівчата-християнки,поки ще не зіткнулися по-дорослому з домашньою тиранією, думають, що все в їхніх руках, що чоловіки справді дуже хочуть когось боронити. Але потімці дівчата матимуть поряд (адже християнки заміж хочуть, а отже, вийдуть) або домашнього тирана, який боронить себе від чоловічих домашніх вимог у родині, або нікчемну особистість, про яку одна поетеса сказала: «муж, який не вборонив, а ждав від мене оборони». Тобто чоловіків, які тільки створюють проблеми, а не розв’язують їх.

З християнками все зрозуміло: хто такі і що на них чекає. А феміністки? Для того, щоб жінка реально захотіла рівність з чоловіком, її має реально привабити те місце, яке закріплене за чоловіком. Неодноразово, намагаючись увімкнути активну уяву, як це і мають робити літераторки-белетристки,і уявити себе на місці жінки минулих сторіч, я бачу ситуацію, коли чоловічий світ міг реально лякати жінок.Коли в грубих і навіть брутальних створіннях вони таки бачили своїх захисників. Можливо, чоловіки захищали жінок від зовнішнього світу, аби бути необмеженими господарями у внутрішньому. Проте коли сьогодні пишуть про справді жахливий підневільний стан жінки в більшості традиційних культур (тяжка праця, відсутність медичної допомоги при пологах, страшні покарання за подружню зраду, снохацтво), в тому стані був і один, але великий позитив: в екстремальних ситуаціях, які нерідко траплялися в тому непевному світі, жінкам не треба було думати власною головою. Відповідальність за ситуацію брали на себе чоловіки. Змушені були. Ніщо так не змушує дорослішати, як необхідність брати на себе відповідальність – і знаходити неординарне рішення, щоб виживати за екстриму.

Чи хотілося жінкам працювати поза домом, коли ще не було жіночих робочих місць? Чи дуже хочеться туди, де працюють в поті чолана роботах, які не подобаються, заради хліба насущного?Палке бажання працювати поза

домівкою може ініціювати лише робота, яка дає більшу радість, ніж домашня праця. Щоб перейнятися ідеями фемінізму, жінка має на власному досвіді відчути радість самореалізації. Відчути, що займатися тим, що тобі подобається, дуже класно, що кохання з Перелесником є аж ніяк не гіршим, ніж кохання з реальним мужчиною, а може, і кращим.

Тож кілька слів про Перелесника. Концепт фантастичного чоловіка як натхненника жіночої творчості ввела до української, а може, і до світової літератури Леся Українка, чим надзвичайно збагатила символічну мову для розмови протворчість. Творчі жінки на культурних обріях світу були й раніше, хоч їх було значно менше, ніж творчих чоловіків, але вони були, і чоловіки споживали їхні культурні продукти. Проте засадничо творцем вважався чоловік, а жінка була натхненницею його творчості. Київський поп-філософ,теоретично закріплюючи ідею гендерної нерівності, декларував, ніби жінка на власну творчість не здатна. Геніальність жінки – то геніальність музи, натхненниці чоловічої творчості. Муза, буває, асоціюється із конкретною жінкою, яка любила, а ще краще, як не любила чоловіка-творця. Але в тому, щоб ототожнювати конкретну жінку і музу, є велика логічна помилка. Адже коли чоловік перебуває в активній фазі творчості, він спілкується не з конкретною жінкою, а з абстрактною музою. Так само й творча жінка, навіть будучи тяжко закоханою, здійснюючи творчий акт, спілкується не з об’єктом свого кохання, а з абстрактною сутністю, з Перелесником.

На берегах згадаю ще одну видатну вкраїнську поетесу, для якої муза – це жінка з Давньої Греції «в легесеньких сандаликах», в якої «плащик десь прип’ятий на плечі», яка приходить до поетів і поетес, щоб диктувати їм «долю, а не вірші». Я відчуваю творчий процес не як писання диктанту, а як значно складніший акт. Мені в цій містерії ближчий Лесин Перелесник.

Спілкування з Перелесником – тоне лише мистецька творчість, то може бути й заняття точними науками, що жінки практикують менше, але все одно практикують, іноді напрочудпродуктивно. То і заняття бізнесом, педагогікою, адмініструванням. Творчо втілювати в життя будь-який проект, аби той проект справді був вартий втілення. І щоб його втілення відповідало внутрішній потребі тієї, якавтілює.

Але втілювати проекти досить складно; буває, не обійтися без підтримки сильних світу цього. Які, наразі,здебільшого, є чоловіками. Як

казала Надін Ротшильд, раніше чоловіки дарували нам мармурові ванни і помістя, а тепер дарують видавництва і телеканали. Здавалося б, у цьому зізнанні – кінець самій ідеї гендерної рівності, бо влада і гроші все одно у чоловіків, а жінкаму кращому разі дають погратися дорогими іграшками. Але чи не є вміння залучити владу і гроші до цікавого проекту також важливою – і творчою! – складовою цього ж проекту? Чи не потрібен тут хист, отриманий від того ж таки Перелесника? Перелесник може дати жінці щастя здійснити більше, або, аж ніяк не менше, ніж реальний мужчина. І вони можуть навіть подружитися, якщо той Перелесник добре напоумить творчу жінку, що їй робити, щоб побудувати оптимальні стосунки з реальним чоловіком.

Але не до всіх жінок прилітає Перелесник – бодай тому, що не всі готові його прийняти. Вертаюся на багато років у минуле і згадую дівчат, які працювали в радянському НДІ, куди я прийшла за призначенням після університету. Ті дівчата друкували на машинках і виконували інші не артикульовані доручення непередбачуваного начальства, яке до нас, молодих інженерок, ставилося дещо краще. А дівчата на побігеньках озвучували зовсім не феміністичну ідею: хоч би вийти заміж, займатися домашнім господарством і не ходити на паскудну роботу. Це була моя перша зустріч із умовними християнками, хоча всі вони формально були комсомолками. Вдома, в школі, в університеті, на курсах іноземних мов я таких не бачила. І тут раптом зустрілися жінки, які не знайшли себе й не збиралися шукати. Шукали чоловіків, які б дозволили жити лише проблемами родини. Ті жінки прагли християнських цінностей, хоча часи (були) безбожні. За СРСР вважалося, що всі, як чоловіки, так і жінки, мають працювати і будувати комунізм. Непрацюючі – то був якийсь підозрілий прошарок радянського суспільства. Я знала жінку, вдову професора, яка пішла працювати викладачкою у віці під п’ятдесят, коли овдовіла. Жінки її віку були досвідченими викладачками, а вона ледь засвоювала ази. То був добрий негативний приклад для жінок, які в молоді роки дуже хотіли сидіти «за мужем».

Радянське суспільство, на перший погляд, виглядало як суспільство торжества рівності статей. То вже потім нам аргументовано пояснять, що радянських жінок орієнтували на роботу, але не на кар’єру. Що в радянських елітах жінок майже не було. Але ті, в кого ми закохувались, з ким мали романи, за кого виходили заміж, з ким розлучалися, також не належали до радянських еліт, дарма що були чоловіками.

Те, що так мало жінок-академікинь, а жінок – членкинь політбюро взагалі не було, хвилювало нас не більше, ніж який-небудь гендерний аспект бернардинських монастирів у XVI сторіччі. Найелітнішими для нас тоді був світ тогочасного кіно та фігурного ковзанярства, а там жінок було до біса! І яких жінок! Їх знала вся неозора. І наші українські *local celebrities*, зірки театрів та спортивної гімнастики, також були яскраві й працювали на ідею повноцінності жінки. Плюс напівзаборонена напівзагадкова поетеса. Плюс знаменита жінка-кібернетик, права рука творця вітчизняної галузі. Її чоловік викладав у нас ази обчислювальної математики. Викладав вкрай погано, був неприємний і неінтелігентний. Щоправда, весь час хвалився, що в нього знаменита дружина. Пам'ятаю, як я тоді подумки щиро пожаліла видатну жінку: ото треба сягати висот професії, щоб тримати при собі таке нещастя?

Я б і забула про той варіант союзу справді видатної жінки з тим мужчинкою, якби подальше життя регулярно не підкидало мені зустрічей із подібними подружжями. Я не кажу, що більшість реалізованих жінок живе з чоловіками-недотепами. Більшість із них БЕЗ МУЖИКА. Але й таких, які тримають при собі недотеп, багато. То, зрештою, їхня справа. Але, якби ж то вони тримали їх вдома! Але ж вони влаштовують їх на роботу, бажано на керівну. Вони випускають їх у соціальний простір, не товаришуючи із принципом реальності.

– Це її чоловік чи син? – звучить шепіт за спиною видатної жінки.

Якщо типовий супутник життя жінки-християнки – це домашній тиран-бешкетник, якого жінка, виявивши мудру сумирність,має втихомирювати, то найпоширеніший супутник життя феміністки – це чоловік-невдаха, чоловік-нездара, чоловік-недотепа, чоловік-недорайда, – от скільки в рідній мові є синонімів для чоловіка, в якого з чоловічих в позитивному сенсі риснаявні лише первинні статеві ознаки, і добре, якщоє принаймні вони. Та чи є такий чоловік, який їсть *шопопало*, доброю альтернативою до домашнього тирана, який вимагає борщу неодмінно з домашнього півня? А якщо то буде курка, то він, як афонський монах-ортодокс, виллє його в нужник? (Добре, як не на голову дружині!) І чи є ідея маніпулювання чоловіком гідною альтернативою ідеї гендерної рівності?

Кілька слів про себе кохану. Я вважаю себе феміністкою, і так вважає багато хто з оточення, бо мої стосунки з Перелесникомусе-таки склалися. Але з іншого боку, я не можу взяти собі на вигодовування мужчину-недорайду. І

не хочу. Хоча такі, попри мій вік, і досі в тій чи іншій формі пропонують мені свої послуги. І не тому, що я чоловіка не прогодую – недотепи, як було сказано вище, їдять шопопало. А тому що мені, попри мій фемінізм, подобаються чоловіки не інфантильного, а дорослого типу. Домашні тирани, до речі, то теж чоловіки-інфантили; то чоловіки, які не хочуть бути батьками родини, яким цю роль чомусь нав'язали. І вони протестують проти неї в той спосіб, що нещадно кошмарять свою родину за те, що вона в них є.

То, може, справді, краще, коли поруч слухняний недорайда? Якщо без маніпуляції ніяк, то краще, щоб маніпулювала ти, а не тобою. Не кожен дозволяє маніпулювати собою: навіть не маючи традиційних чоловічих чеснот, не буде слухняним, буде бешкетувати, бити посуд, обзивати жінку. То такі нам не потрібні. Хай з ними мучаться християнки. А собі візьмемо тихих та божих. Але і їх не вистачає на всіх феміністок, за них, кажуть,конкуренція, треба воювати, ще як завзято! Водного недотепу може вчепиться одночасно кілька активних жінок. Бодай дві. Герда і Снігова Королева. Аглая й Настасія Пилипівна. Мавка й Килина.

Тож я знову кличу на допомогу Лесю Українку і занурююся в лоно «Лісової пісні». Безсумнівно, нашу національну поетесу непокоїла проблематика особистого життя видатної жінки та ймовірна особистість її супутника життя. І яке вона пропонує розв'язання? Мавка пізнала Перелесника,але вогняний юнак не може відповісти на всі запити бентежного створіння. Тож одного дня Мавка щиро покохала талановитого недотепу Лукаша, не здатного «своїм життям до себе дорівнятись». І вона таки робить з інфантильного недотепи дорослого чоловіка, який «мудрим став». Але ж якою ціною!..

А нещодавно на православному сайті було запропоновано християнський спосіб змагання з домашнім тираном. Сумирна лагідна жінка протягом років терпіла незаслужені образи чоловіка-тирана, але слова кривого не сказала бешкетнику. Так і померла, бідолашна! І лише на її могилі овдовілий тиран щиро покаявся. Зовсім як Лукаш біля верби.

Чи можна по-іншому? Можна, звичайно! Та для того, щоб феміністка знайшла собі рівного, мають також масово дозріти чоловіки, яким справді не цікаво з умовними християнками. Чоловіки, яким щиро хочеться обрати в супутниці життя не домашню господарку, а яскраву особистість, друга, цікаву

співрозмовницю. Проте дві особистості в одній родині не завжди творять гармонію. Частіше такий союз приречений на суперництво і розрив.

У реальному житті, проте, існують родини, де обоє реалізувалися в професії і водночас створили гармонійні й продуктивні міжособистісні стосунки. Але в символічний простір такі союзи не потрапляють. Вони існуютьпоза межами тих міфологічних наративів, які так бентежать митців, а ще більшою мірою мисткинь.

Наталія Сняданко

«Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма»

Галина народилася за годину до півночі 18 серпня 1969 року. Того самого дня, точніше, тієї самої ночі, тільки на двадцять один рік раніше, в київській в’язничній лікарні було виписано довідку про смерть її дідуся, українського полковника, полкового командира Січових Стрільців, засудженого на 5 років ув’язнення в Парижі, позбавленого австрійського громадянства у Відні, ласого до молодих моряків і вродливих жінок клієнта

паризьких борделів, шпигуна англійської та французької розвідок, симпатика ОУН, ерцгерцога Вільгельма фон Габсбурґа.

Для Галини він був дідом Вільгельмом, рідше – Вілюсем. Власне, Вілюсем його називали в дитинстві, а потому – вже аж у глибокій старості. Вільгельм, наймолодший син Карла-Штефана фон Габсбурґа, народився 10 лютого 1895 року, за півроку до того, як Зиґмундові Фройду наснився знаменитий сон про укол Ірми. Завдяки цьому сну Фройд зробив висновок, що кожне сновидіння є здійсненням бажання. Цим він спершу викликав у науковому середовищі скандал і недовіру, а лише згодом саме завдяки цьому відкриттю став усесвітньо відомим ученим.

«Перше враження, яке собі пригадую з діточих літ, – це море. Багато води», – написав дідусь Вільгельм в автобіографії, мову якої Галина розуміла тільки частково, так багато було там спотворених польських і німецьких слів. Наприклад, вона не відразу збагнула, що «маринаркою» дідусь називав не піджак, а морський флот, «репарація» означала операцію, «бельфер» – учителя, а годинник у дідуся називався «дзиґарем». Дідусів дзиґар завжди показував на годину менше, ніж було на годиннику в самої Галини. Вільгельм і бабця Софія так ніколи й не перейшли на запроваджений радянською владою час. І коли домовлялися з кимось на певну годину, то завжди з’ясовували, чи точно йдеться саме про «московський» час.

Степан Процюк

Уривок для читання із “Бийся головою до стіни»(два розділи)

Він шукає філософський камінь. Навіть повний місяць не освітлює нічну чорноту. Світляки зір підморгують подорожньому, що заблудився у первісному лісі. Навколо папороть і звалені кореневища дерев. Сновигають зловісні тіні. Тихо регочуть Мойри: «Шукай, шукай! Може, знайдеш... погибель». Навколо ні друзів, ні ворогів. Зрештою, друзі – це потенційні вороги.

Він стомився. Іноді він забуває значення найпростіших слів. Але пам'ятає, де загубив амулет щастя. Здається, у цьому лісі, у позаминулому тисячолітті. Тоді він летів конем, перевозячи полонянку, що коштувала стільки, як десять тисяч бранців на невільницькому ринку. Можливо, цим амулетом була вона. Вони нарешті зустрілися. Але шансів на щастя майже не було. Надто багато воїнів хотіли викрасти Панну. Надто мало можливостей було її втримати. Він летів на захід. На сході було забагато жертовників для невинних.

Спершу він вірив, що Панна залишиться. Він не їв місяцями, не спав добами. Його лице почало заростати потворною бородою. Панна любила чоловічу рослинність, але до гламурної межі. Він переступив цю межу. Учвал! На захід! На сході забагато крові, яка робить живих жорстокими. На півночі забагато холоду і виродження. На півдні – надлишок сонця, що спалює. На захід! Там безкровний парадіз, помірний клімат і сонце, яким опікуються діти.

Він вбивав і нищив. Шлях на захід перетворився на кров, холод і вулкан. Панна зненавиділа його ідолопоклонство перед заходом. Вона хотіла нагайки і мату. А він приносив її троянди. Панна кидала трояндами йому в лице. Кілька разів вона намагалася втікати. Одного разу він розшукав її з якимось молодиком аж через тиждень, у сусідніх володіннях. Молодика він вбив, а її вперше дав ляпаса, поволі починаючи ненавидіти.

А одного сором'язливого вечора насильно добився її любові. Після того йому здалося, що прийшла смерть. Але Панна була некрофілкою.Вона заохочувала брутальність і відмовляла від великого шляху на захід. Врешті він здався.

Він залишився із Панною. Між чотирма правдами. Там, де кожної істини потрошку і жодної вдосталь. Панна перетворювалася на тітку. Він ставав дебелим дядьком. Проминали роки. Шлях на захід, де немає

безглуздих жертовників, заріс пародією і цвіллю. Уже ніхто не переслідував їх. Колишня Панна стала каправою і остогидлою. Шлях на захід був вільним. Але з ким? Навіщо?

Потім ще було багато життів. Панна помстилася за наругу над її свободою. Йому багато де таланило, але не в коханні. Він розучився любити і вірити. Нині йому тисячу літ. Він тисячорукий і сторотий. Його не цікавлять жодні Панни. Філософський камінь може вилікувати від спустошення, але його немає ніде.

Він забуває значення найпростіших слів, ще пам'ятаючи найскладніші обрахунки правильного пошуку чи то радощів, чи то спокою. Його не лякає ні первісний ліс, ні повний місяць. Він підморгує зловісним тіням і вони щезають. Манливе західне світло, звідки іноді виразно проступають обриси Панни, зникає, коли він підступає ближче. Він пройшов мільйони кілометрів. Він часто ходить колом. Його голова дивиться на захід, ноги – на схід, ліва рука, що ближче серця, - на південь, а права, яка дружить із печінкою, на північ. Йому однаково, куди іти. Всі частини світу виявилися пасткою. Навіть захід.

Він як Агасфер, Прометей, чи Сізіф приречений на вічні самоповтори.

*****

П'ятниця

- Алло, це Свирид?
- Так.
- Тато нічого не їсть, постійно марить!
- І?
- Має високу температуру…
- (*Мовчанка)*
- Зроби щось!
- Що мені зробити? – це був один із небагатьох випадків у житті, коли голос сина зазвучав істеричними нотками.
- Не знаємо… Приїдь… Привези лікарів…
- Зараз викличу швидку!
- Добре…

У райцентрі сказали, що швидка може приїхати лише завтра. Щось лопотіли про виклики, бензин і важку долю. Нарешті син назвав магічне для місцевих лікарів прізвище:

– Якщо не приїдете через годину-дві, з вами розмовлятиме Ен Зерович!

Подіяло, ніби ключик-відмичка із казки…

- Будемо! Ви на місці?
- Через годину буду теж!

Все, що син робив, покинув. Для чого йому це все, коли…

Зловив таксі. Назвав адресу. Через годину був біля батька.

Нещасний… кутиками уст стікає слина, якась півмертва…

- Свириде, тато був прийшов до пам'яті… ненадовго…
- Що казав? Говоріть швидко!
- Казав, щоб йому подали Юзьову ковдру…
- Він мав на увазі Йосипа? Вчора похованого?
- Не знаємо…

…ковдра – це земля, ковдра - це - земля, ковдрацеземля…

Приїхала швидка. На щастя, її лікар виявилася жінкою із тих, тямущих, що, завдяки прикрим вибрикам долі, опинилася у тихих провінційних входах до моргу – райцентрівських лікарнях.

Вона дивилася. Мірила. Обстукувала. Прикладала апарати до татових грудей. Знову мірила. Ще прикладала. Робила контрольні обстукування. Думала.

До кімнати – у січні! – залетів голуб із зеленою гілочкою у дзьобику. Птаха була такою радісною, що синові захотілося її вбити. Він подумав, що голуб зараз кидатиметься до очей, вмить змінивши радість на прояв агресивного шизоїдного психозу. Радісний голуб-нищитель. Умиротворений голуб, який є пасткою кочетовців. Бійтеся данайців, що приносять дари…

Ідеології нищать людину. Вони ж її возвеличують.

Голуб не думав про ідейне. Він всівся синові на руку і заговорив людським голосом: «Непро тавкт вапрол жукнол нек тивдйу, бо явап не помічає знпдру!зипдру!» Син не розумів цього послання. Голуб не пояснював. Зрештою, він був невидимим для всіх, окрім Свирида.

Син не знав, що робити. Він спитав у голуба. Той блаженно затуркотів.

«Я не розумію голубиної мови» – сказав син.

«Тобі не треба її розуміти» – сказав голуб.

«Але я хочу знати правду».

«Ніхто не знає правди».

«А що ж мені робити?»

«Слухати мову вітру і діалекти зірок»

«А-а..»

Голуб зник. Лікарка нічого не помітила.

У батьківській хаті встановилася божевільна тишина. Синові здалося, що зараз крикне повітря.

– ????????

- Тримайтеся, пане.
- ?????????
- У вашого батька мозкова кома.
- Що можна зробити!?
- Молитися, пане.
- Приїдете ще завтра? – лікарську руку обтяжив непоганий гонорар.
- Так.
- Можна відвернути… ну…розпад?
- Дуже слаба надія… Побачимо завтра… Ось це вколоти… і це… і це…
- А якщо до завтра не….
- Подзвоніть у будь-якому випадку….
- Дякую.
- Нема за що.

Коли за лікарем зачинилися двері, Свирид ще годину розмовляв мобільним. І з першим лікарем, і з другою, і з сьомим. Вдалося навіть додзвонитися до Найпершого. Всюди були однакові відповіді:

– Свириде/пане/ Свириде Івановичу/добродію! Медицина тут некомпетентна. … Це справді симптоматика старечої мозкової коми… Що ж, сподівайтеся на диво… але тримайтеся!

Свирид усе ж сподівався.

…Диво! Не обійди цю хату! Оздорови мого батька, як Ісус оздоровлював немічних! Він не жив, а мріяв про соборну державу! Він був фанатиком, що спалив всередині багато людського! Мучеником! Героєм, що бився із Голіафом совєтських буднів! Трагічним невротиком! Йому життя не приносило радощів! Він ще *не прожив* його! Зглянься, Диво! Боже, допоможи! Нехай стане батькові до помочи вся жива і мертва кров його роду!..

Тишина і мовчанка. Спокій і порожнеча.

Ні дозволу, ні відмови.

На мить перед внутрішнім синовим зором майнув безкровий ідольський лик Перевізника. І зник. Або і не появлявся…»

Марина Гримич « Клавка»

– … Клавко, Клавко!

Вона прокинулась і підхопилася з ліжка.

Над нею стояв дядь-Гаврило і тряс її за плече:

– Клавко, вставай, Клавко!

– Дай пити, дядь-Гаврило!

– Нема коли! Біжімо на вокзал! Там «самоварів» грузять у вагони!

Клавка підхопилась, не розуміючи, що відбувається: дядь-Гаврило стояв у своїй латаній-перелатаній гімнастьорці – «грудь від плеча до плеча в орденах».

– Що таке, дядь-Гаврило?

– Клавко, умоляю, збирайся і побігли на вокзал!

Клавка зиркнула на годинник і вжахнулася:

– Дядь-Гаврило, куди бігти? Третя ночі!
– Клавко, там всі наші – з Бесарабки, з Євбазу…
– Хто – «наші»?
– Інваліди – «самовари».

Ще не розуміючи, що відбувається, Клавка стала натягати свій вовняний костюм.

Дядь-Гаврило почав з неї його здирати:

– Не це, Клавко, не це! Фіфочка мені не нужна!

І він кинув їй на ліжко якесь старе дрантя.

Нарешті вона отямилась: глянула на старий одяг, зморщила носа і відмахнулась:

– Нє, дядь-Гаврило, я таке нізащо не вдягну!
– Отставіть – я сказав! – скомандував він таким тоном, що Клавка, мов під гіпнозом, моментально почала виконувати його наказ.
– Принеси води, дядь-Гаврило, бо умру!

Той кинувся до кухні.

Вона натягувала на себе якусь довгу спідницю, ситцеву сільську блузку й бурчала: «І де ти тільки це взяв?»

Прибіг дядь-Гаврило зі склянкою води з-під крану. Вона пожадливо випила її.

Тим часом дядь-Гаврило обкутав їй голову великою сільською хусткою з пацьорками. Клавка боялася навіть зиркнути на себе в дзеркало.

Вони вискочили з дому й поринули з головою в ніч.

Дядь-Гаврило біг, смішно підскакуючи на дерев'яному протезі, Клавка ледь встигала за ним.

Їхній шлях проліг по Тимофіївській до бульвару Шевченка, потім униз по вулиці Комінтерну[2]. Коли вдалині з'явилися вогні вокзалу, дядь-Гаврило різко звернув ліворуч на вулицю Жаданівського[3], а потім – у Ново-Жилянський провулок[4], щоб вийти не на центральні, а на запасні колії. У провулку було зовсім темно, кожен їхній крок супроводжувався собачим гавкотом, який несподівано виринав то тут, то там. Вони пробиралися вуличкою наосліп, майже навпомацки, взявшись попід руки, аби не спіткнутися й не впасти. Клавка тримала однією рукою дядь-Гаврила, а другу простягла вперед, щоб вчасно відчути зарості, на які вони могли от-от наштовхнутися. Це були чагарі, що росли обабіч річечки Либідь. Вона хлюпотіла за кущами й верболозами, між якими мав бути прохід до місточка… Тільки як його знайти у цій темряві…

Дядь-Гаврило кілька хвилин, здавалось би, безсистемно сахався в один і другий бік, намагаючись віднайти шлях, і нарешті він його намацав. Це була вузесенька стежечка, яка вивела їх до річки.

Через неї було перекинуто хисткий місточок із чорних зогнилих дощок. Клавка навіть не встигла злякатися, проходячи по ньому, бо її увагу привернуло дике завивання і розпачливі крики, що лунали десь попереду. Цей галас служив для них орієнтиром.

Нарешті кущі розступились, і вони опинилися на розчищеній, слабко освітленій ділянці. Прямісінько перед ними стояв довгий товарняк. Це й були запасні колії вокзалу, обабіч яких, а також поміж ними трикутником

---

[2] Нині – вулиця Симона Петлюри.
[3] Нині – вулиця Жилянська.
[4] Нині – вулиця Іллі Еренбурга.

заховалися залишки старого хутірця з хатами-мазанками, вишневими садочками, городами…

На цій земляній платформі Клавка з дядь-Гаврилом потрапили в полон дикої какофонії із суміші людських голосів, зойків, стогонів, наказів, лайки, гавкання собак…

Двері у трьох товарних вагонах поїзда були навстіж розчахнуті, біля кожного стояла машина, такі в народі називалися «будками». Решта вагонів забиті поперечними дошками. На земляній платформі метушилися чоловіки у військовій і міліцейській формі. Були серед них і молоді призовники, майже діти.

Спершу Клавці здалося, що тут панує суцільний хаос, але, трохи оговтавшись, вона почала розрізняти системність у діях військових та міліціонерів.

Від машин до вагонів вилаштувався живий ланцюг: у «будці» стояв міліціонер, він брав інваліда попід руки, якщо вони були у нього, або оберемком, як що це був «самовар», і передавав його іншому, що стояв біля бортика машини, той передавав його наступному – і так каліка рухався по живому ланцюгу аж до останнього міліціонера чи солдата, який і висаджував його у вагон.

Дядь-Гаврило кинувся до найближчого міліціонера й зарепетував:

– Я фронтовик, я тобі запріщаю! Не трож героєв! Вони за тібя воювали!

Той обернувся до нього і втомлено сказав:

– Не суєтісь, дєд, бачу: в тебе теж культяшка – хочеш з ними?
– Я не безпризорний, я тут з дочкой! – готовий до такого запитання дядь-Гаврило показав на Клавку.

Міліціонер ковзнув по ній байдужим поглядом і відвернувся – йому подавали нового інваліда.

– Дєд, іді, нє мєшай! – миролюбно сказав він, задúхавшись від фізичної праці.– Ей, сержант, подмени меня. Что-то я устал!

До нього підбіг молодий міліціонер і став у ланцюг.

Каліки матюкалися, кусалися, лаялися, кричали, вищали, стогнали, плакали, однак міліціонери й військові не реагували – вони похмуро і мовчки робили свою роботу.

Клавка остовпіла. Вона не могла повірити своїм очам. Якщо десь й існувало пекло, то воно було зараз тут – у Києві, на запасних залізничних коліях вокзалу, серед глупої вересневої ночі 1947-го.

Дядь-Гаврило кидався то до одного солдата, то до іншого, безладно смикаючи їх за рукави:

– Слиш, браток, нє нада! Они же не виноваты! Это же война – сука!

На нього ніхто не звертав уваги.

Лише раз молоденький хлопчина відповів йому, здається, співчутливо:

– Дєд, у нас приказ!

Коли дядь-Гаврило заморився бігати, він завив:

– Вони не винуваті-і-і!

Клавка стояла на земляній платформі і не могла навіть поворухнутись, їй здавалося, що це продовження її хворобливих снів, що зараз цей кошмар закінчиться, вона прокинеться і за мить забуде цей жах.

Але сон не закінчувався.

Перед нею в напівтемряві виринали пошрамовані обличчя, безтямні очі, чорні очниці сліпих, кукси, скривлені обличчя, людські обрубки. Стояв сморід – до традиційного для «самоварів» запаху старої сечі й плісняви додався різкий дух свіжого лайна. Самовари вили, лаялися, обурювалися, кусалися, плювалися, але серед цього божевільного шуму Клавчине вухо ловило один звук, від якого її і без того зболене тіло здригалося. Це був брязкіт воєнних нагород на грудях у інвалідів.

Біля Клавки вилаштувалися в рядок жінки, що прийшли на голоси з навколишніх осель. Спершу міліціонери ходили і розганяли їх, ті на кілька хвилин відступали у темні чагарі, а потім знову наближалися до земляної платформи.

Клавка побачила, що дядь-Гаврило виснажився – він сидів на землі і, тримаючись за голову, ревів: «А-а-а-а!»

Несподівано у живий ланцюг мало не врізався військовий легковий автомобіль. Звідти вискочив полковник у військовій формі, який просто пашів люттю:

– Сколько можно возиться, блядь, грузи их!

Хлопці-призовники і старші міліціонери вже змокріли й засáпалися, вони на мить зупинилися і глянули на полковника порожніми очима.

– Я вам покажу, как это делается! – сказав він одному з них, тому, що стояв біля самого вагону, тримаючи в руках «самовара».

– Дай-ка сюда! – наказав він, і той віддав йому безногого і безрукого інваліда.

Полковник трохи пригнувся від ваги, але потім розмахнувся і просто жбурнув його у вагон, як мішок з піском. Звідти донісся розпачливий зойк.

Живий ланцюг на мить завмер.

Жінки за Клавчиною спиною також зойкнули.

– Давай еще! Чего глаза выпучил! – бризкав адреналіном полковник. – Я научу вас приказы выполнять! Чмо милицейское!

Йому подали другого інваліда – він жбурнув його прямо на першого, неначе навмисне поціливши.

Він добряче розпалився і схопив третього…

Клавка хотіла заплющитись і відвернутися від цього видовища, але очі не слухалися: вони з жахом дивились на те, як «самовар», що мав руки, намагався відповзти від дверей вагона, але полковник поцілив у нього наступним людським обрубком.

І тут сталася просто катастрофа. Почалося справжнє пекло, на тлі якого те, що було раніше, пеклом уже не здавалося.

Потомлені солдатики й міліціонери неначе сказились, їх немов заразила жорстокість полковника: вони стали жбурляти інвалідів у вагони, ранячи їх їхніми ж невідстебнутими возиками, на яких вони пересувалися, їхніми «утюжками», які заміняли їм руки. Хтось із молодих призовників істерично розреготався, його сусід по ланцюгу дико заіржав, істерика охопила всіх чоловіків, вони вже не передавали, а перекидали з рук у руки інвалідів, і якщо хтось із бідолах зривався і падав на землю, голосно гиготіли. Тепер вони навмисне намагалися закинути у вагон нещасних так, щоб тим було якомога болячіше.

За Клавкою в задньому ряду під кущами завили і заголосили баби. Однак їх уже не було чути у загальній мішанині.

– Родненькие, не губите! – чулося з «будок».

Клавка відчула, що той ковтюх у грудях – збитий з її безсонних ночей, нервів, переживань, болю, –збільшився в розмірах так, що вже ледь поміщався в ній. Їй хотілося заплакати, але, здавалося, вона розучилася це робити.

– Брательник, Гаврюша, спасай! – почувся знайомий Клавці голос. Це був Сьома-танкіст, з яким дядь-Гаврило разом співав на Євбазі.

Дядь-Гаврило кинувся на молодого призовника:

– Ты шо, блядь, охуел! – і вчепився йому в гімнастьорку. – Да это же Герой Советского Союза! Да ты, сцыкун, должен стоять по стойке смирно перед ним! Блядь!

Пацан навіть не обернувся, скинув дядь-Гаврила з себе, як мішок з картоплею, той упав на колію і відключився. Клавка побачила, як з його надбрів'я цебенить кров. Вона кинулася до нього: слава богу, живий! Його протез відстібнувся, і вона почала намацувати його тремтячими руками між шпалами. Спробувала пристібнути його до кукси, але руки не слухались, вона не могла стримати тремтіння.

Клвка сповзла на землю, переривчасто дихаючи, не в змозі вдихнути повітря на повні груди. Їй здалося, що вона більше ніколи не зможе підвестися з цього місця. І вона не відчула страху, ні. Це була повна приреченість.

І раптом цей пекельний гамір, божевільний вереск, несамовитий стогін, смертельні прокляття, лайку, матюки розрізав сильний чистий жіночий голос:

Этот случай совсем был недавно…

В сорок третьому, злою зимой.

Капитан после жаркого боя

Пише письма жони молодой:

Пісню підхопив десяток інших жіночих голосів:

Дорогая жена, я – калика.

Нету правой руки, нету ног.

Но отчизне служив я немало

И покой для тебя я сберег!

Клавка обернулася: це співали жінки з навколишніх хат, які зібралися трохи поодаль земляної платформи і спостерігали за божевіллям, яке діялося біля товарняка.

От жоны я письмо получаю.

З нею прожив всього десять лет,

А в письми вона так отвичае,

Шо «не нужен, калека, ты мне»!

Здається, у вагонах затих плач, стогін, матюкання і крики. Всі прислухалися до жіночого хору.

Мне всего лишь тридцатый годочок,

Я не против гулять-танцевать,

А ко мне ты вернешся каликой,

Тилько будеш на койци лежать!

З одного з вагонів почувся звучний чоловічий голос, дуже схожий на Сьому-танкіста:

А внизу ковылюшки другие –

Бачу почерк совсем вже не той.

Это почерк любимой дочурки

И зовйоть она папу домой.

До жіночих голосів і чоловічого приєднався хор із вагонів:

Папа, папа, не слухай ты маму!

Прийизжай поскорее домой!

Наший встречи я так буду рада,

Буду знать, шо ты, папа, живой!

Вже більше не було зойків, криків, матюкань, плачу. Звучав злагоджений хор не жалюгідних обрубків, а мужчин, які, позбувшись права на нормальне життя, приймають іще один виклик долі – бути ізольованими від суспільства, якому вони, виконавши свій «долг перед Родиной», стали непотрібними. Звучав потужний хор жінок, які висловили протест цьому суспільству:

Я в колясци катать тебе буду

И цвиты для тебе собирать.

Твоий встречи я так буду рада

И по прежнему всьо вспоминать!

Здавалося, весь нічний Київ чув цю пісню, яка розшматовувала тишу і звивалась у клубок київськими схилами, ярами, вулицями і площами, поміж руїн і відбудованих будинків, котилася аж до Дніпра, здіймаючи на ньому хвилі, розхитуючи мости й човни. І вся змучена земля заридала під Києвом.

Вот мелькають поля-лысогоры,

Поизд быстро по рельсах бижыть,

В этом поизди горе и радость,

Капитан там знакомый сыдыть.

Солдати й міліціонери похмуро закінчили погрузку і стали поспішно засовувати двері вагонів і фіксувати їх дошками. Чоловічий хор тепер звучав приглушено, натомість жіноча партія стала пронизливішою і голоснішою:

Вот и поизд к вокзалу пидходыть,

Он выходыть живый на перон,

Дорогая дочурка встричае:

«Може, папа, а може, не он?»

Поїзд рушив, і машиніст дав замість одного довгого кілька коротких жалібних гудків. Клавці здалося, що він цим висловлює солідарність з жінками й інвалідами.

Жінки підійшли впритул до колії і продовжували співати. Солдати й міліціонери понуро, не дивлячись ні на них, ні одне на одного, розбрелися по своїх машинах і поїхали геть.

Світало.

Клавка підняла з землі попід руки дядь-Гаврила, який уже причепив свій протез, і вони, обійнявшись, поволі рушили до кущів, за якими починалося інше життя.

Вона кинула останній прощальний погляд на жінку, яка почала пісню: це була грудаста молодиця у білій хусточці. Вираз її обличчя вразив Клавку: ні сліду плачу, ні натяку на безпомічність. Її обличчя не було спотворене ні страхом, ні ненавистю, ні гнівом. Воно було спокійним, проте в тому спокої не

було нічого спільного із заспокоєністю чи байдужістю, це був дивовижний вираз екзистенційної сили. І вся її монументальна постава виражала виклик, докір і терпіння водночас.

Дядь-Гаврило з Клавкою пробралися поміж кущами до річечки і через місток – на інший, безпечний берег. Зійшовши з кладки, дядь-Гаврило сплюнув на землю, і в нього на губах залишився слід крові, що сочилася з поранених ясен. Він набрав у груди повітря і затягнув:

Папа-папа! О што же я вижу:

Руки целы и ноги твои!

Орден Красного Знамя сияе,

Расположен на левой груди.

Він виструнчився і вдарив кулаком себе в те місце, де були його нагороди. Клавка потягла дядь-Гаврила крізь чагарі, розводячи руками верболози. Їй несподівано захотілося підхопити пісню, яка більше не здавалася їй безграмотною і жалюгідною, як колись. Вона була точнісінько такою, якою була дійсність, що оточувала Клавку, і від якої вона постійно тікала, ховаючись у книгах, ролітах, спілках, на ірпінських дачах, в цековських кабінетах.

Клавка зупинилася і прислу́халася, щоб водночас із жіночим хором вступити в новий куплет. Але тепер здаля долинав лише голос грудастої молодиці, напевно, інші жінки кінця пісні не знали. Зате Клавка знала. Можливо, від дядь-Гаврила, а може, й не від нього. Ця мелодія з невправними словами, здається, вже давно глибоко сиділа в ній. Клавка

збагнула, що дика дисгармонія цієї пісні з тим, як вона жила, відкрила їй очі на облудність і малодушність світу, в якому вона ховалася. Вона відчула безмежну відданість і кровну спорідненість з тією молодицею, яка не побоялася висловити свій бабський протест проти брутального насильства й тим самим мимоволі підняла за собою жінок зі свого незаможного київського околотку на своєрідний співочий бунт, яка дала тим інвалідам-«самоварам» змогу і сили відчути, що вони – без рук, без ніг, без дому, без сімей, – що вони люди, які мають свою гідність.

Клавка розправила груди і якомога голосніше заспівала, намагаючись точно дотримуватися говірки київських слобідок:

Ничего ты, дочурка, не знаиш,

Што же мама не вышла встричать?

Она стала совсем нам чужая,

И не будем її вспомынать!

Тихим Жилянським провулком вона тягла на собі дядь-Гаврила і виводила, як сільська баба, на все горло:

А в садочке вечерней порою

Капитан повстричався з жоной.

Вона впала йому на коліна:

«Ой прости ж, муженьок дорогой!»

Клавка знову прислу́халася: сильний грудний жіночий голос почав останній куплет:

Никакого тебе нет прощенья…

Вона глибоко вдихнула і, безжально зриваючи голосові зв’язки, закричала, вирвавши з м’ясом, з кров’ю, зі слиною, з жовчю, зі сльозами, з любов’ю, з болем, з жалем, з образами, зі страхом, з приниженням – той ковтун, який сидів у її грудях, і кинула в жовтувате світанкове київське небо свій особистий присуд:

– НИКАКОГО ТЕБЕ НЕТ ПРОЩЕНЬЯ!!!